

การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า
และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Development on Cultural Tourism Model form Og Wa
and Hae Tian Heng Festival in Mae Sariang, Mae Hong Son

โดย
กัณฑนา แก้วศรี

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

- ชื่องานวิจัย : การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ชื่อผู้ทำวิจัย : กันทนา แก้วศรี สุรินทร์ มหารรรณ และทรงศักดิ์ ปัญญา
- ปีที่ทำการวิจัย : ๒๕๕๓

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหารูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงซึ่งเป็นประเพณีที่มีอยู่และสืบทอดในท้องถิ่นอำเภอแม่สะเรียงมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง โดยกระบวนการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการทำวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมของประเพณีออกหว่า เป็นประเพณีที่มีองค์ประกอบ ๓ มิติ คือ ๑) มิติของการตักบาตร เป็นการตักบาตรเวลาตี ๔ ของช่วงฤดูกาลออกพรรษาจำนวน ๓ วัน คือวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ และวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ๒) มิติของการตักแตงประดับประดา บนพื้นฐานของความเชื่อของศาสนิกชนในการตักแตงประดับประดาหน้าบ้านเพื่อต้อนรับการกลับมาของพระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จไปโปรดพุทธมารดา และ ๓) มิติของประเพณีแห่เทียนแหง เป็นการแห่เพื่อถวายเทียนพัน (๑๐๐๐) เล่ม เป็นพุทธบูชา

การพัฒนารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง ได้ทำการออกแบบกิจกรรมในรูปแบบของลานกิจกรรม“สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า” โดยมีลักษณะของการพัฒนาและจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาคกลางวันในรูปแบบการจัดกิจกรรมนำผลการฝึกปฏิบัติการเพื่อประกอบกิจกรรม เป็นฐานในการฝึกปฏิบัติการตามบริเวณต่างๆ ในวัดอุทธารามณ์ ภาคกลางคืน มีการจัดกิจกรรมเป็น ลานนิทรรศการ ลานการแสดง และลานกาดมั่ว ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มคือ คณะทำงาน ประชาชนเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง และนักท่องเที่ยว โดยสุ่มแบบบังเอิญในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจำนวน ๓๐๐ ชุด ได้รับข้อมูลกลับคืนมาจำนวน ๒๗๔ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๓๓ พบว่าทุกกลุ่มมีความพึงพอใจและสามารถพัฒนาเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมในอนาคตเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

Abstract

Research Title: Development on cultural tourism model form Og Wa and Hae Tian Heng festival in Mae Sariang, Mae Hong Son
Researcher : Kanthana Kaewsri, Surin Mahawan and Songsak Panya
Duration : 2010

The study of the development on cultural tourism model form Og Wa and Hae Tian Heng festival in Mae Sariang, Mae Hong Son aims to study and finding of activities pattern on Og Wa and Hae Thean Heng festival and decide activities pattern on Og Wa and Hae Tian Heng for culture tourism support by research and develop and participatory action research process.

The research found that Og Wa activities pattern was three dimensions:

1. Foods are offered to hundreds of monks from all temples in Mae Sariang very early in the morning (4 am). Give food offerings to a Buddhist monk on 3 days (before full moon day, full moon day and after full moon day of the 11th (unar month around October)).
2. Front yard decoration (the celebrated to welcome Buddha on his return from giving sermons to his mother in heaven, according to the traditional belief). The Buddhist houses are decorated with beautiful gates made of bamboo (Rajawat), banana trees, sugar trees, and flags. Colorful lanterns and pine wood are also lit for decoration as well as for the nice light.
3. Hae Tian Heng (A thousand candles procession), a thousand candles procession or Hae Tian Heng in the Thai Yai dialect is held only in Mae Sariang after. A long procession of a thousand candles, colorful flowers and other neccesary belongings for the monks are paraded through the town streets and then offered to the temples in Mae Sariang. In the procession, animal dances other cultural shows are also performed.

Development of an activity pattern to promote cultural tourism on Og Wa, Mae Sariang, it is necessary to two times (noon and night) in “Seub Heat San Hoy Yon Roi Og Wa”. At noon, know and skill by based learning. At night activity: exhibition area, performance local show area and local product market area. The efficiency and effectiveness evaluate satisfaction in of the activity pattern of three group study (committee, Mae Sariang municipality population and tourist) three hundred questionnaires (win back two hundred seventy four questionnaires (91.33%) showed that the people satisfied in the activity pattern and this study can be used to make a plan of activities for cultural tourism in the future.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำเร็จได้ เนื่องจากบุคคลหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูลข้อเสนอแนะ คำปรึกษา ความคิดเห็นและกำลังใจ

ผู้เขียนขอขอบคุณ เจ้าอาวาสวัดจองสูง พระสงฆ์ สามเณรวัดจองสูง คณะศรัทธาวัดจองสูง ประชาชนชุมชนมะขามจุม สำนักงานเทศบาลตำบลแม่สะเรียง คุณครูดำรง วงศ์น้อย คุณครูอัมพร ชมภูจันทร์ และคุณครูประพันธ์ วิริยะภาพ ที่ได้ให้คำชี้แนะและตรวจสอบรายงานการวิจัยทุกขั้นตอน ช่วยเหลือ ให้ข้อมูล และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างดี

ขอบคุณนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน ที่เป็นแรงขับเคลื่อนในการจัดกิจกรรม

ขอขอบคุณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมและให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นในการจัดงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รายงานการวิจัยของผู้เขียนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณกระทรวงวัฒนธรรมที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้ชุมชนได้เกิดความตระหนักถึงการให้ความสำคัญจากกระทรวงฯ

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณบิดา มารดา ครอบครัว ครูบาอาจารย์ ที่ได้ช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้อันเป็นพื้นฐานในการทำงานวิจัยได้สำเร็จ

นางสาวกัญญา แก้วศรี

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	๑
๑.๒ เป้าหมายการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย	๒
๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะ	๒
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๓
๓.๒ เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล	๑๓
๓.๓ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๔
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๔
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๕
๔.๑ ผลการศึกษารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง	๑๕
๔.๒ ผลการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรม ประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง	๒๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๔๗
๕.๑ สรุป	๔๗
๕.๒ อภิปรายผล	๕๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๕๑
บรรณานุกรม	๕๓
ภาคผนวก	๕๕

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑. มิติของประเพณีออกหว่า	๑๙
๒. องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางทัศนศิลป์ของประเพณีออกหว่า	๒๑
๓. กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดของประเพณีออกหว่า	๒๓
๔. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของราชวัติ	๒๔
๕. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของโคม ๑๖	๒๕
๖. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของโคมหูกระต่าย	๒๖
๗. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของตุ่งจ๋อง	๒๗
๘. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต้นเกี๊ยะ	๒๘
๙. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต้นโคม	๒๙
๑๐. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของสวดยดอก	๓๐
๑๑. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต่อมก้อม	๓๑
๑๒. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของหมากเบง	๓๒
๑๓. ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต้นฝั้ง	๓๓
๑๔. ขั้นตอน วิธีการทำฐานต้นฝั้งและหมากเบง	๓๔
๑๕. รูปแบบการจัดกิจกรรม “สี่ฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า”	๓๕
๑๖. รูปแบบของการจัดลานนิทรรศการ	๓๖
๑๗. รูปแบบของการจัดลานการแสดง	๓๗
๑๘. รูปแบบของการจัดลานกาดมั่ว	๓๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล	๔๓
๒. ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม	๔๔

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” โดยมีมูลเหตุในการจัดทำงานวิจัยเนื่องจากประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง พบว่าเป็นประเพณีที่มีศักยภาพเนื่องจากเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดผ่านภูมิปัญญาที่แฝงในงานประเพณีแต่เนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้การจัดกิจกรรมในประเพณีและองค์ความรู้ซึ่งแฝงเป็นคติความเชื่อ ความศรัทธามีความเปลี่ยนแปลง ในการทำวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหารูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงที่มีในปัจจุบัน และเพื่อพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอำเภอแม่สะเรียง

การดำเนินการวิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จากการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การฝึกปฏิบัติในประเพณี และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะวิจัย คณะทำงานในชุมชน ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง และนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน หน่วยจัดการศึกษาอำเภอแม่สะเรียง โดยผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหง มีองค์ประกอบของประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหมาะสมกับการส่งเสริมให้จัดการในรูปแบบที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว มี ๓ มิติ คือ **มิติการตักบาตร** การตักบาตรในช่วงเวลาตี ๔ – ๖ โมง เป็นเวลา ๓ วันคือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ, ขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งจะเป็นการตักบาตรที่ พระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตจะมาไม่พร้อมกัน ไม่เรียงแถว และไม่เดินด้านใดด้านหนึ่ง องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางหัตถศิลป์ในมิติการตักบาตร คือ คvikข้าวพระเจ้า และสวดดอก **มิติการตกแต่งประดับประดา** บ้านของชาวพุทธศาสนิกชนในอำเภอแม่สะเรียง และหน่วยงานราชการจะมีการตกแต่งหน้าบ้านของตนเองด้วยราชวัติ และองค์ประกอบตกแต่งราชวัติ ได้แก่ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ตุง เกี้ยว และโคมไฟ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางหัตถศิลป์ในมิติการตกแต่งประดับประดา คือ ราชวัติ ตุงจ่อง โคม และเกี้ยว และ**มิตินงานแห่เทียนแหง** เป็นการแห่เทียนพัน (๑๐๐๐) เล่ม องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางหัตถศิลป์ในมิติการแห่เทียนแหง คือ ต่อมก้อม สวดดอก ต้นผึ้ง ต้นเงิน ตุงจ่อง หมากเบง โคม ต้นเกี้ยว ต้นโคม ถาดข้าวตอกดอกไม้และเทียน

๒. การพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง โดยการประชุมกลุ่มร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อออกแบบกิจกรรมในรูปแบบของลานวัฒนธรรม “**สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า**” โดยมีการจัดกิจกรรม **ภาคกลางวัน**เป็นรูปแบบการฝึกปฏิบัติการภูมิปัญญาและองค์ความรู้ทางหัตถศิลป์ คือ ฐานราชวัติ ฐานโคม ๑๖ ฐานโคมหุกระต่าย ฐานตุงจ่อง ฐานต้นเกี้ยว ฐานต้นโคม ฐานสวดดอก ฐานต่อมก้อม ฐานหมากเบง ฐานต้นผึ้ง **ภาคกลางคืน** มี ๓ กิจกรรมย่อยคือ **ลานนิทรรศการ**ที่เน้นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่สะเรียง โดยนิทรรศการจะเป็นนิทรรศการมีชีวิตเคลื่อนไหว และมีการทำกิจกรรมในนิทรรศการ **ลานการแสดง**เป็นการแสดงเอกลักษณ์ วิถีชีวิตของชนเผ่า การแสดงดนตรีพื้นเมือง และการแสดงจากโรงเรียนต่างๆ โดยเน้นรูปแบบความหลากหลายทางประเพณี วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ และ**ลานภาคค่ำ** เน้นการแลกเปลี่ยนสินค้า อาหารพื้นบ้านที่หายากและเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ขนมกาบเกี้ยว ขนมโหน่ย ขนมวง โรตีสอน ขนมครก ข้าวเบอะ น้ำสมุนไพร อ้อยล้อม เมี่ยง ช่างปอง ขนมเส้น ขนมจิ้น ข้าวกั้นจิ้น ข้าวต้มหัวหงอก

มิติของการตักบาตร

มิติของการตกแต่งประดับประดา

มิตินงานแห่เทียนแหง

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

อำเภอแม่สะเรียงเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากห่างจากตัวจังหวัดมากถึง ๑๖๔ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๓-๔ ชั่วโมง จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานระดับจังหวัดหลายแห่ง เช่น ศาลจังหวัด อัยการจังหวัด เรือนจำอำเภอ คลังจังหวัด ด้านศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ฯลฯ เป็นศูนย์กลางความเจริญและการค้าสำหรับอำเภออื่น ที่อยู่ข้างเคียง เช่น อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอสบเมย ในอดีตเมืองแม่สะเรียงมีชื่อทางประวัติศาสตร์ว่า อำเภอแม่สะเรียง หรือ เมืองยวม เคยเป็นที่ตั้งชุมชนไม่น้อยกว่า ๕๒๐ ปี และเป็นเมืองหน้าด่านที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของล้านนาไทย เคยมีบุคคลที่สำคัญของเมืองยวม หลายคนมีบทบาทอยู่ในประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ เช่น หมื่นด้ามพร้าคตนายช่างเอกของพระเจ้าติโลกราช ที่วัดเจ็ดยอด และพระเจ้าแช่งคม ที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีเกิดจังหวัดเชียงใหม่ เทพสิงห์วีระบุรุษแห่งเมืองยวมผู้สร้างวีรกรรมอันหาญหาญ ในการคุ้มกำลังพลเข้าล้างอำนาจของพม่าในล้านนาไทยได้สำเร็จ เมืองยวมเคยเป็นถิ่นฐานอาศัยของชนเผ่าดั้งเดิมคือ ละว้า และกะเหรี่ยงต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ทางราชการได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ เรียกว่าอำเภอเมืองยวม จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ทางราชการได้พิจารณาเห็นว่าชื่ออำเภอเมืองยวมนั้นไปพ้องกับ อำเภอขุนยวม ซึ่งอยู่ในจังหวัดเดียวกัน จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอแม่สะเรียง ตามชื่อของลำน้ำแม่สะเรียงที่ไหลผ่านอำเภออีกสายหนึ่ง

อำเภอแม่สะเรียงถือว่าเป็นอำเภอที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทั้งจากประเพณีท้องถิ่นที่โดดเด่น สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ มีโครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคเหนือ) เข้ามาสำรวจพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่าง เช่น ขวานหินกะเทาะหน้าเดียว เศษภาชนะดินเผา เศษกระดูก และโลงศพ โครงการนี้สรุปว่าบริเวณที่พบถ้ำผีแมนเป็นแหล่งอาศัยของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และพบว่าชุมชนแม่ฮ่องสอนมีชุมชนโบราณอยู่ ๓ แห่งด้วยกัน คือ บ้านทุ่งพร้าว อำเภอแม่สะเรียง, บ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย และบ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม โดยสองแห่งแรก (บ้านทุ่งพร้าว และบ้านเวียงเหนือ) มีความเกี่ยวข้องกับเชียงใหม่โดยตรงตามประวัติศาสตร์เริ่มมาตั้งแต่ ปี ๑๗๐๐ มีแม่สะเรียงเป็นเมืองหน้าด่านของเชียงใหม่ด้านตะวันตก ยามใดที่พม่ามีกำลังขึ้นมาก็จะยึดสองเมืองนี้ก่อน ได้เสบียงอาหารถึงจะเข้าไปตีเมืองเชียงใหม่และขับเข้ากรุงศรีอยุธยา ซึ่งความรู้ ความตระหนักถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเดิมเหล่านี้ได้เลือนหายไป ด้านประเพณีที่โดดเด่นของอำเภอแม่สะเรียง คือ ประเพณีออกหา เทศกาลออกพรรษา หรือ ปอยออกหา ถือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานกว่าร้อยปี ซึ่งไม่มีหลักฐานที่แน่นอน ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ อันเป็นวันออกพรรษานั้น จะมีการละเล่นเฉลิมฉลองหลายชนิด เช่น ฟ้อนโต ฟ้อนรูปสัตว์ต่างๆ ฟ้อนก้าแลว (ฟ้อนดาบ) ตามถนนหนทางและบ้านเรือนต่างๆ เป็นการละเล่นที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อของสัตว์โลก และสัตว์หิมพานต์พากันรื่นเริงยินดีออกมา ร่ายรำเป็นพุทธบูชารับเสด็จ ก่อนจะถึงวันแรม ๘ ค่ำ จะมีพิธี หลู่เตนเหง คือ การถวายเทียนพันเล่มโดยแห่

ต้นเทียนไปถวายที่วัด และในวันกอยจัดคือวันแรม ๘ ค่ำ อันเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลออกพรรษา จะมีพิธีถวายไม้เกี้ยว โดยนำพินที่มาจากไม้เกี้ยว(สนภูเขา) มามัดรวมกันเป็นต้นสูงประมาณไม่ต่ำกว่า ๒.๕ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า ๓๐ เซนติเมตร แล้วนำเข้าขบวนแห่ ประกอบด้วยฟ้อนรูปสัตว์ต่างๆ และเครื่องประดับโคม ไปทำพิธีจุดถวายเป็นพุทธบูชาที่ลานวัด เป็นอันสิ้นสุดเทศกาลออกพรรษาของชาวไทยใหญ่ (ไต)

เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของประเพณีที่เปลี่ยนแปลงประเพณีที่มีอยู่เดิม และการไม่เล็งเห็นถึงศักยภาพของอำเภอแม่สะเรียงทางสังคมด้านประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานของความแตกต่างจากวัฒนธรรมในจังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทย จึงมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในช่วงประเพณีออกหว่าของอำเภอแม่สะเรียงค่อนข้างน้อย ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาช่วงประเพณีออกหว่า เทศกาลออกพรรษา พบว่าเกิดความไม่ประทับใจ และไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร (สำนักงานเทศบาลตำบลแม่สะเรียง, ๒๕๕๒)

ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรม และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรต่างๆ ให้มีความตระหนักและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่นของแม่สะเรียง และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นระบบ

๑.๒ เป้าหมายการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เป้าหมายการวิจัย

มีการพัฒนารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง

๑.๒.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑) เพื่อศึกษาและหารูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงที่มีในปัจจุบัน

๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง

๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะ

ประเพณีออกหว่า หมายถึง ประเพณีที่จัดในวันวันออกพรรษา โดยคำว่า “ออกหว่า” เป็นภาษาไทยใหญ่ ตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ (ไต) ว่าเป็นวันที่พระพุทธรองค์ได้เสด็จนิวัติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากไปโปรดพุทธมารดา

ประเพณีแห่เทียนแหง หมายถึง การแห่เทียนพันเล่ม (คำว่า แหง เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า พัน) ตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ (ไต) จะมีการแห่เทียนพันเล่มเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งในขบวนแห่จะมีเครื่องไทยทานต่างๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการจัดประเพณีเป็นองค์ประกอบ เช่น การฟ้อนรำต่างๆ การแห่ต้นเกี้ยว ต้นผึ้ง ต้นเงิน หมากเบง ต่อมก้อม และถาดดอกไม้พร้อมเทียน

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การออกแบบกิจกรรมย่อยที่ประกอบในงานประเพณีออกหว่า ของอำเภอแม่สะเรียง โดยประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือในภาคกลางวันและกลางคืน

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอแม่สะเรียง มีแนวคิดเพื่อฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมที่มีอยู่ในอำเภอแม่สะเรียง และอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมา และเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของชาวอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น

๒.๒ แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีท้องถิ่น หมายถึง แบบแผนทางพฤติกรรมของคนในท้องถิ่นหนึ่งๆ ที่กำหนดไว้และได้ประพฤติถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบฉบับของแต่ละท้องถิ่น (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, ๒๕๔๖) ประเพณีท้องถิ่นแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดีชั่วหรือถูกผิด ถ้าใครฝ่าฝืนหรืองดเว้นไม่ปฏิบัติตามประเพณี ก็ถือว่าเป็นความผิดจารีตประเพณีที่ปรากฏทั่วไป ได้แก่ การรู้จักบุญคุณและทดแทนบุญคุณบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ที่ลูกหลานต้องเลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ ถ้าไม่ดูแลสังคมก็จะประณาม ตีฉินนินทา และมักไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย เด็กเล็กถูกสอนไม่ให้ล่วงเกินบิดา มารดาทั้งทางกาย วาจา ใจ หากใครตีบิดามารดา ซาติหน้ามือจะใหญ่เท่าใบตาล หากด่าบิดา มารดา ซาติหน้าจะเป็นเปรตที่มีมากเท่ารูเข็ม เป็นต้น จารีตประเพณีบางอย่างก็มีข้อบังคับเข้มงวด เช่น การหมั้นประมาท การประทุษร้ายต่อบิดามารดา และการแต่งงานกับบุตรบุญธรรม เป็นต้น ผู้ใดล่วงละเมิดก็ถือว่าเป็นเสียหายและผิดกฎหมาย

๒. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนให้ปฏิบัติตามแบบอย่างที่ยึดกันมาทั้งโดยตรงและโดยปริยายโดยตรงคือวางระเบียบพิธีไว้อย่างชัดเจน เช่น การไหว้ครู การแต่งงาน ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่ชัดเจนและควรต้องปฏิบัติตาม เช่น ประเพณีสงกรานต์ที่มีการอาบน้ำคนแก่ บอกต่อกันมาว่าควรกล่าวคำขอมาจึงจะอาบน้ำให้คนแก่ การไม่ปฏิบัติตามขนบประเพณี แม้ไม่ถือเป็นโทษ แต่อาจถูกตำหนิได้ว่าเป็นผู้ไม่รู้จักแบบแผน ตรงกันข้ามผู้ใดปฏิบัติก็จะรู้สึกเป็นสิริมงคลหรือรู้สึกได้ว่าขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีเป็นมงคลให้สูญหายไป ตัวอย่างขนบประเพณี ได้แก่ งานวันเกิด บวชนาค แต่งงาน และงานศพ ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ส่วนประเพณีสงกรานต์ขึ้นบ้านใหม่ ตักบาตรรูปเทียน ให้ทานไฟ เป็นประเพณีเกี่ยวข้องกับเทศกาล

๓. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่บุคคลปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปฏิบัติตามอย่างไรก็ยึดปฏิบัติกันอยู่อย่างนั้น ได้แก่ กิริยามารยาทในการกิน การเดิน การนั่ง การนอน และการพูดทักทาย ตลอดจนการแต่งกายตามกาลเทศะอันควร ธรรมเนียมประเพณีจึงเป็นประเพณีที่จะ

ปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ไม่มีผิด ไม่มีถูก ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดนอกจากจะถูกตำหนิว่าเสียมารยาทเท่านั้น

๒.๒ แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Meintosh and Goeidner (อ้างใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, ๒๕๔๒) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของการท่องเที่ยวที่มนุษย์สามารถศึกษาถึงวิถีชีวิต และความนึกคิดซึ่งกันและกัน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๔๒) สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจ

Pigram (อ้างใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, ๒๕๔๒) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นวัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายที่สะท้อนความเป็นไทยที่แท้จริงเพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็คือความลึกซึ้งในความแตกต่างของวิถีชีวิต และการได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันและกัน

World Tourism Organization (อ้างใน วาลิกา แสนคำ, ๒๕๔๕) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

Pizan and Mansfeld (อ้างใน พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, ๒๕๔๘) ได้กล่าวว่าคนเราสนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มาจากความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชนชาติและการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากที่อาศัยอยู่เดิม เนื่องจากคนเรามีสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นในตัวเอง

พะยอม ธรรมบุตร (อ้างใน พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, ๒๕๔๘) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อดุสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑท์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ

ราณี อลิชัยกุล (อ้างใน พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, ๒๕๔๘) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรมประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

รลิกา อังกูร (อ้างใน พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, ๒๕๔๘) ได้ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงามศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความวิจิตรอลังการ และแตกต่างจากชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว

๒.๒.๒ ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชญญ วงษ์วิภาค (อ้างใน พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, ๒๕๔๘) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

๑. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

๒. ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

๒.๒.๓ องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

The European Center for Traditional and Religious Culture หรือ ECTARC (อ้างใน วาลิกา แสนคำ, ๒๕๔๕) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันได้แก่

- ๑) โบราณคดีหรือพิพิธภัณฑ์ต่างๆ
- ๒) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต
- ๓) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ
- ๔) ความน่าสนใจทางดนตรี
- ๕) การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
- ๖) ภาษาและวรรณกรรม
- ๗) ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
- ๘) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

๒.๒.๔ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Coltman (อ้างในอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, ๒๕๔๒) ได้ให้แนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ ๙ ประการ สรุปได้ดังนี้

- ๑) ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีเศรษฐกิจในสังคม
- ๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และความต้องการของชุมชนว่าจะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างน้อยเพียงใด
- ๓) วิธีการและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะจะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้นๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใดและจำนวนเท่าไร
- ๔) ควรมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่น เป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ
- ๕) ในการวางแผนการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่
- ๖) เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของถิ่น เพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้
- ๗) ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว
- ๘) เรื่องราว และงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น
- ๙) ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น และเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการ เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจ อาจตอบสนองออกมาในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้การรับรู้อาจจะแตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหรือมีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้ (บัณฑิต เมลจิตร, ๒๕๔๐) แบ่งได้เป็น

- ๑) ปัจจัยทางกายภาพของการรับรู้ ได้แก่ ประสาทสัมผัสของผู้รับรู้ เช่น หู ตา จมูก ลิ้น และอวัยวะสัมผัสอื่นๆ
- ๒) ปัจจัยด้านบุคลิกภาพของผู้รับรู้ ได้แก่ ทักษะคิด อารมณ์ ค่านิยม ความต้องการ ความสนใจ ความพอใจ ความรู้ และประสบการณ์
- ๓) ปัจจัยแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ลักษณะของสิ่งเร้า ความแตกต่างของสิ่งเร้า เช่น สิ่งเร้าที่มีความชัดเจน สิ่งเร้าที่มีการกระทำบ่อยๆ เป็นต้น

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วมมีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๒) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

สมชาย สนั่นเมือง (อ้างใน บุญณนิดา โสดา, ๒๕๔๔) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องกับชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ ๒ ลักษณะ

๑. ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจ คือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพการท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบวัตถุดิบ เป็นแหล่งรายได้และครอบครัว ชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม และผลประโยชน์ทางสังคม คือ การพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สังคม เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบ อิศระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

๒. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในทางบวกและลบ คือ ถ้าบวกจะมีผลทางเศรษฐกิจ สังคม ส่วนที่ลบ คือ ความทรุดโทรมของสังคมเนื่องจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจจะเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน

พจนา สนวนศรี (๒๕๔๓) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยว เพื่อชีวิต และธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน เราจึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เราจึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตที่น่าสนใจ

นอกจากนั้นยังกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนองและพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนได้ ภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

๑. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและข้อจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

๒. มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นกิจกรรมหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผน และการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

๓. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน

๔. มิติด้านเศรษฐกิจ คือการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ภักดี รัตนผล (อ้างใน พจนารถ กริ่งไกร, ๒๕๔๕) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบัน และอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมคือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุน ๔ ประการคือ

๑. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๓. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณและการคลังจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

๔. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผู้มาเยือนต้องการสัมผัสถึงวัฒนธรรมอันแท้จริง ความแตกต่างของวิถีชีวิต วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของท้องถิ่นที่ไปเยือน และการได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันและกัน ระหว่างเจ้าของท้องถิ่นและผู้มาเยือน เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม หรือเข้าร่วมประเพณี เทศกาลของท้องถิ่นที่ไปเยือน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา เรื่องราว และงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น โดยเมืองจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้นควรมีองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่

๑. พิพิธภัณฑ
๒. สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต
๓. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ
๔. ดนตรีพื้นบ้าน
๕. การแสดงละคร และมหรสพ
๖. ภาษาและวรรณกรรม
๗. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
๘. วัฒนธรรมเก่าแก่ โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เช่นธรรมชาติ โบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างจำกัด อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต สงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่สภาพเดิม และสงวนรักษาทรัพยากรไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาใด ๆ ที่ จะเกิดขึ้น ต้องเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และประชาชนเจ้าของท้องถิ่นด้วย

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวว่ามีผลต่อเศรษฐกิจในสังคมของตนเสียก่อน เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมคำนึงถึงประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งเสมอ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จึงสำคัญยิ่ง เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเจ้าของถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หากสามารถสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยวและการบริหารเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม การรักษาวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่น จะไว้เป็นผลดีต่อการท่องเที่ยว จะทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่นได้

ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นทั้งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และสังคม ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง ควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์แก่ผู้มาเยือนและให้ข้อมูลความเป็นมา ความสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณี และโบราณสถาน แก่ผู้มาเยือนเพื่อให้ผู้มาเยือนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของที่ไปเยือน เพื่อที่จะลดผลกระทบจากความแตกต่างของวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา สามารถรักษาวัฒนธรรม ค่านิยม และรูปแบบของงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ไว้ รวมทั้งควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับพื้นที่และความต้องการของชุมชนว่า จะต้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด

การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมาจากความสมัครใจของชุมชน โดยเฉพาะการสมัครใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวเพราะการท่องเที่ยวหรือการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจะมีส่วนสร้างผลกระทบทั้งทางบวกและลบ ดังนั้นควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนทำ กิจกรรม การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และการประเมินร่วมกันหลังกิจกรรมระหว่างภาครัฐ และเอกชน เพื่อที่จะทำให้อาณาถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ และก่อผลกระทบแก่เจ้าของท้องถิ่นน้อยที่สุด

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉันทยา นวลละออง (๒๕๔๗) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี โดยทำการศึกษาศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด ศึกษาปัญหา ข้อจำกัดของแหล่งศิลปวัฒนธรรม ศึกษาการตลาดท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม และเสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งศิลปวัฒนธรรม การสำรวจพบว่า กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำมีอุปสงค์การท่องเที่ยวสูงสุด รองลงมา

คือ แหล่งโบราณคดี กลุ่มวัฒนธรรมมอญสามโคก และกลุ่มเมืองปทุมธานี ด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวพบว่า มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานสูง ปัญหาคือแหล่งคมนาคมทางน้ำไม่มีประสิทธิภาพ ไม่เพียงพอ รองลงมาคือ กลุ่มสามโคกซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนมอญเป็นจุดแข็ง ปัญหาคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ ผลการศึกษาศักยภาพของตลาดท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยองค์ประกอบต่างๆ คือ ด้านการเข้าถึง ด้านแหล่งศิลปวัฒนธรรม ด้านอุปสงค์การท่องเที่ยว และด้านจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว

พันทิพา มาลา และลำยอง ปลั่งกลาง (๒๕๕๒) ได้ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาและฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนบ้านแพรกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืนพบว่า อำเภอบ้านแพรกมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีการขุดพบโบราณวัตถุ เครื่องเคลือบ เครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก และพบสมุดข่อยโบราณตามวัดเก่าของชุมชน ที่มีบันทึกกล่าวถึงบ้านแพรกตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำลพบุรีสายเก่า ความเป็นอยู่ตามวิถีการเกษตร มีหัตถกรรมสำคัญคือ พัดสาน มีตำนาน มีความเชื่อที่จารึกในสมุดข่อยที่ถูกเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานบ้านแพรกให้รู้จักในงาน “วันรักษ้ำบ้านแพรก” นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพราะมีคุณค่าทางการศึกษา มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีความปลอดภัย แต่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดศักยภาพความพร้อมของบุคลากร

ดวงสมร พิกสังข์ (๒๕๕๒) ได้ทำการสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม พบว่า ชาวชุมชนเทศบาลตำบลศาลายามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก โดยจะพบเห็นได้จากการที่คนในชุมชนจะมีการทำกิจกรรมงานบุญประเพณีต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวศาลายา เช่น งานประเพณีแข่งเรืองานวันเด็ก งานวันสงกรานต์ รวมทั้งมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำกิจกรรมหรืองานต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการพบปะพูดคุยกันผ่านการประชุม ได้แก่ การประชุมระดับชุมชน ซึ่งจะมีประธานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นแกนนำในการประชุมชาวบ้านในชุมชน และมีเทศบาลตำบลศาลายาเป็นสื่อกลางในการประชุมระดับชุมชน นอกจากนี้ชาวชุมชนเทศบาลตำบลศาลายา ยังมีการรวมกลุ่มอาชีพในการสร้างรายได้เสริมให้กับตนเองและชุมชน เช่น กลุ่มสตรีการสร้างอาชีพ กลุ่มแปรรูปสมุนไพรศาลายา และกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นบรรยากาศที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดีจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชาวชุมชนศาลายา โดยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมและมีคุณค่า ได้แก่ พุทธมณฑล สวนสมุนไพรสิริรุกชาติ สวนกล้วยไม้ โรงหล่อพระ อุตุเรือ วัดสุวรรณาราม วิสาหกิจแปรรูปสมุนไพรศาลายา ตลาดเก่าศาลายา และวัดศาลาวัน

ชิน ศรีสวัสดิ์ และเกริกไกร แก้วล้วน (๒๕๕๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวทวายในเขตอีสานใต้และลาวใต้ พบว่า สภาพทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของชาวทวายหรือส่วนที่มีลักษณะเด่นในเขตอีสานใต้และลาวใต้มีอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะในด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ เช่น การเลี้ยงช้างของชาวส่วยในจังหวัดสุรินทร์ การทอผ้าไหมของชาวส่วนบ้านเปาะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ การ

เลี้ยงช้างของหมู่บ้านพะโพ เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก การทอผ้าของบ้านห้วยหินใต้ เมืองเลางาม แขวงสาละวัน และหมู่บ้านบก เมืองสุขุมา เมืองบาเจียงเจริญสุข แขวงจำปาสัก ส.ป.ป.ลาว โดยมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวกายในเขตอีสานใต้และลาวใต้สามารถทำได้โดยการจัดทำบัญชีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้อย่างเป็นระบบ และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล รวมทั้งประสานความร่วมมือของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

มณีวรรณ ผิวนิม และปรารณา จันทร์พันธ์ (๒๕๕๖) ได้ดำเนินการวิจัยในโครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ เพื่อศึกษารูปแบบและพัฒนาการของตลาดน้ำและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมของท้องถิ่น ที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชันและตลาดน้ำดำเนินสะดวก พบว่า การท่องเที่ยวทั้งสองตลาดน้ำ มีผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านบวกและด้านลบ แต่ผลกระทบในทางวัฒนธรรมเป็นด้านบวกเนื่องจากเกิดการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ในด้านการแต่งตัว กิจกรรมทางวัฒนธรรม ความรู้สึกภูมิใจในท้องถิ่นของตน

กฤษฎา พิณศรี และคณะ (๒๕๕๐) ทำการศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่าแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนั้นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตหรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม หรือวันสำคัญในท้องถิ่น สามารถนำไปใช้เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ แต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งและบูรณะโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดี การบูรณาการการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถเป็นกลวิธีหนึ่งในการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนเกิดความภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง โดยกระบวนการที่จะพัฒนาประเพณีหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวได้ จำเป็นต้องเข้าใจประวัติ ความนิยม ความเชื่อ และบริบทของชุมชน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยสองประเด็นคือ การศึกษาบริบทและศึกษาเพื่อหารูปแบบของประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง และพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และ ประเพณีแห่เทียนแห่งของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล
- ๓.๓ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑. รูปแบบการวิจัย

ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

๓.๒. เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล

๓.๒.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

- ๑) ประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย
- ๒) แบบสัมภาษณ์
- ๓) แบบสอบถาม
- ๔) แบบสังเกตการมีส่วนร่วมในกลุ่มปฏิบัติการ

๓.๒.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒) สร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๓) นำเครื่องมือที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาความเหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญที่ได้ทำการขอความอนุเคราะห์ในครั้งนี้คือ อาจารย์ดำรง วงศ์น้อย อาจารย์ประพันธ์ วิริยะภาพ อาจารย์อินทร นันทสมบูรณ์ และอาจารย์อัมพร ชมพูนันท์
- ๔) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือจากการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ
- ๕) นำเครื่องมือไปทำการทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน
- ๖) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ
- ๗) ทำการเก็บข้อมูลและดำเนินโครงการในการพัฒนารูปแบบกิจกรรม
- ๘) สรุปผลการดำเนินงาน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผล

๓.๓ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่งของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูลผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มคณะทำงาน กลุ่มประชาชนทั่วไปในพื้นที่ที่รู้จักประเพณี และกลุ่มนักท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการดังนี้

๑. การศึกษาและหารูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่งอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไป สภาพปัจจุบัน ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยการประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้เครื่องมือคือ ประเด็นคำถามในการประชุมกลุ่มย่อย

๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่ง ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอำเภอแม่สะเรียง โดยผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูล ประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่ง ถือเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และมีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และทำการศึกษาค้นคว้าประกอบ รูปแบบดั้งเดิมของการจัดงานประเพณีดังกล่าว โดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อยในการร่วมกันสรุปสถานการณ์ปัจจุบัน สภาพปัญหา ของประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่ง รูปแบบที่ควรจัดการประเพณีอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสังเกตการมีส่วนร่วมในกลุ่มปฏิบัติการ

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๓.๔.๑ วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Contents analysis) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) ของประชาชนในอำเภอแม่สะเรียง โดยชุมชนมีส่วนร่วม

๓.๔.๒ วิเคราะห์ข้อมูลบริบทของชุมชน ด้านความพร้อมและความเป็นไปได้ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประเพณี วัฒนธรรม

๓.๔.๓ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ในการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่ง

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียน
แหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหารูปแบบการจัดกิจกรรม
ในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงที่มีในปัจจุบัน และเพื่อพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรม
ประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอำเภอ
แม่สะเรียง คณะผู้จัดทำได้ดำเนินโครงการวิจัยและนำเสนอ ๒ ส่วนคือ

๔.๑ ผลการศึกษารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

๔.๒ ผลการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียน
แหง

๔.๑ ผลการศึกษารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

ผลจากการศึกษารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง พบว่าเป็น
ประเพณีที่มีศักยภาพเนื่องจากเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดกันมาโดยจากการประชุมกลุ่มย่อยในการ
เสวนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง พบว่าจุดเด่นที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด คือ ประเพณีออกหว่า ซึ่งสรุปประเด็นได้
ดังนี้

สรุปประเด็นจาก การเสวนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอนโซนใต้
(ภาคผนวก ก) โดยมีผู้เข้าร่วมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งปราชญ์ในชุมชนอำเภอ
แม่สะเรียง

๔.๑.๑ จุดเด่น

- ๑) ในเทศบาลตำบลแม่สะเรียงมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมโบราณสถาน เช่น วัดที่
แตกต่างกันตามสถาปัตยกรรม
- ๒) อำเภอแม่สะเรียงเป็นเมืองที่สงบน่าอยู่
- ๓) อำเภอแม่สะเรียงมีหลากหลายชนเผ่าต่างๆ มีวิถีชีวิตที่แตกต่าง และ วัฒนธรรม
แตกต่างกัน
- ๔) แม่สะเรียงเป็นเมืองเก่า ๗๐๐ กว่าปี ซึ่งมีวัดและโบราณสถาน เช่น เจดีย์ พระธาตุ
ประติมากรรมภาพวาด
- ๕) แม่สะเรียงยังเป็นเมืองที่มีค่าครองชีพถูก
- ๖) นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในวัฒนธรรมประเพณีของชาวอำเภอแม่สะเรียง และมี
ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนามีวิถีชีวิตรวมกันอย่างลงตัว
- ๗) มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
- ๘) มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์
- ๙) อาหารของท้องถิ่นที่ไม่สามารถหาได้ในปัจจุบัน

- ๑๐) มีองค์กรสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยรอบ และหน่วยงานเอกชนต่างๆ

๔.๑.๒ จุดอ่อน

- ๑) ขาดมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในด้านวัฒนธรรมต่างๆในอำเภอแม่สะเรียง
- ๒) ขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ การเชิญชวน เป็นต้น
- ๓) แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อยู่ไกล
- ๔) การเดินทางไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร
- ๕) เนื่องจากชุมชนและประชาชนในอำเภอแม่สะเรียงขาดความเข้าใจ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณี
- ๖) ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน ขาดการประสานงานกับผู้ประกอบการร้านค้าธุรกิจ
- ๗) การดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป
- ๘) มีแหล่งบันเทิงมากขึ้นทำให้คนในชุมชนเห็ดดร้อน
- ๙) ประชาชนขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรม
- ๑๐) แหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแลรักษาและพัฒนา

๔.๑.๓ โอกาส

- ๑) เทศบาลตำบลแม่สะเรียงมีโอกาสที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปในทางที่ยั่งยืน
- ๒) การส่งเสริมจากภาครัฐในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๓) หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม
- ๔) ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นที่จะให้มีถนนคล้ายกับหลวงพระบางถนนสายแหล่งพาณิชย์
- ๕) การท่องเที่ยวทำให้ประชาชนมีอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มขึ้น
- ๖) ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีและวัฒนธรรมของตน
- ๗) ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญและศึกษาวัฒนธรรมประเพณีมากขึ้น

๔.๑.๔ อุปสรรค

- ๑) การท่องเที่ยวจะมากับกระแสทุนต่างๆซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมเทศบาลตำบลแม่สะเรียง
- ๒) เอกชนและประชาชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร
- ๓) ถนนหนทางที่เข้ามาในอำเภอแม่สะเรียงนั้นค่อนข้างลำบาก
- ๔) เกิดธุรกิจที่เหมือนกันมากขึ้นในต่างจังหวัด เช่นอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นต้น
- ๕) มีธุรกิจที่คล้ายกันเกิดขึ้นมาก
- ๖) การเดินทางเข้ามาในอำเภอแม่สะเรียงของนักท่องเที่ยวค่อนข้างลำบาก

- ๗) มีการแข่งขันทางธุรกิจมากขึ้น
- ๘) แนวความคิดของชุมชน และ ประชาชนขัดแย้งกัน
- ๙) เศรษฐกิจไม่ดีทำให้การท่องเที่ยวชบเซา

ผลที่เกิดจากกิจกรรมได้มีการจัดเวทีระดมความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เรื่อง ประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

๑) การทบทวนประวัติศาสตร์ของประเพณี

สมัยก่อนปี ๐๕ ถนนแม่สะเรียงก็มีมาแต่ก่อนซึ่งเป็นการจัดแต่ในชุมชน (ไม่มีถนนเข้ามา) โดยไม่มีการประกวด ไม่มีการจ้าง จัดแล้วนำมาร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การเริ่มสร้างตั้งแต่ไม่มีเป็น ราชวัตร ด้วยศรัทธา ใครมีอะไรก็เอามาช่วยกัน การทำ ๑๔-๑ ค่ำ เพราะสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า อาศัยตะเกียงเจ้าพายุ พอความเจริญมาถึงก็พบว่า “การท่องเที่ยว” เริ่มเข้ามาตั้งนั้นก็ต้องการเปลี่ยนแปลงไป โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การทำเอง นอกจากจะมีการมีส่วนร่วมร่วมกันแล้วยังมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบ้านชุมชน ประเพณีออกหว่าเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังเช่น การทำราชวัติ (ปัจจุบัน เด็กผ่าไม้ไผ่ไม่เป็น) งานหัตถกรรม ผ่านสถาบันครอบครัว /ชุมชน การทำสวยดอก หมากเบ็ง การถ่ายทอดโดยไม่เอาเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยความเต็มใจที่จะสอน

จุดเด่นของประเพณี

ประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหงถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคมแม่สะเรียงว่าเมื่อถึง ๑๔ ค่ำ ถึง แรม ๑ ค่ำ ชาวบ้านจะทำราชวัตรกันโดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวหรือประกาศใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อถึงเวลาประชาชนชาวพุทธก็จะทำการเตรียมเครื่องไทยทาน เตรียมทำความสะอาดหน้าบ้าน ตกแต่งราชวัติโดยไม่มีภาครัฐมาเกี่ยวมาช่วยเหลือ

สถานการณ์ในปัจจุบันพบว่าเมื่อมีการตั้งงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้แรงศรัทธาของชุมชนเลือนหายไป ทำให้ชุมชนรอรับเพียงอย่างเดียว เราจะทำอย่างไรให้ชุมชนเล็งเห็นคุณค่าไม่รอรับงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว

การสืบทอดองค์ความรู้ต่างๆ ในส่วนของวัฒนธรรมเองก็มีการจัดโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้กับเยาวชน เรื่องการทำบายศรี กรวยดอก ก็จะทำให้มีการส่งเสริมอีกหลายรุ่น ทั้งจากหน่วยงานด้านสภาวัฒนธรรมหรือโรงเรียน

ประเด็น ต้นเกียะ ที่จุดเพราะให้แสงสว่างระหว่างการตักบาตร เพราะไม่มีไฟฟ้า โดยสมัยก่อนไม่มีการกำหนดเส้นทางเดินของพระที่ออกบิณฑบาตจะออกไปไหน ไปวัดไหนก็ได้ ซึ่งปัจจุบันมีการกำหนดทางเดินซึ่งถือว่าไม่ใช่วิถีชีวิตของอำเภอแม่สะเรียง

ในประเด็นเรื่องการตักบาตรเวลา ตี ๔ เนื่องจากพระสงฆ์เคยได้ประชุมกันว่าขอเป็นตี ๕ ได้ไหม แต่พบว่าไม่เป็นที่ยอมรับเพราะต้องรีบกลับวัดและไปทำกิจกรรมที่วัดต่อเพราะจะมีชาวบ้านเข้าวัด โดยไม่ต้องนิมนต์พระแต่จะรู้เอง

๑. แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้และแนวทางการจัดงานในปีต่อไป

๒.๑) ประเพณีที่ควรทำคือ การนำเอาการแสดงที่หาที่ไหนไม่ได้แล้วมาแสดง

๒. ๒) การให้ความสำคัญของการทำเอง แต่ต้องอยู่บนฐานความคิดที่ยอมรับว่าถ้าไม่มีเงินความสวยงามและความประณีตก็ขาดไป การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักของประเพณีถ้าไม่มีเงินก็ทำได้

๒.๓) การประชาสัมพันธ์ยกตัวอย่างเช่นประเพณีเผาเทียนเล่นไฟต้องไปที่สุโขทัย ออกหาต้องมาแม่สะเรียง จะมีการแนะนำประชาสัมพันธ์โดยการออกสื่อประชาสัมพันธ์

๒.๔) ประเพณีท่องเที่ยวควรให้มีตรงสะพานหน้าพะมอลอควรมีการขายของสินค้า แล้วไปที่พระธาตุจอมมอญ พระพุทธบาทสี่รอย ถ้าแห้ง เสร็จแล้วล่องแพมา ถึงสะพานน้ำยวม (มีการอนุรักษ์ปลา) ขึ้นไปพระธาตุจอมกิตติ การแข่งเรือ ก็จะส่งเสริมการท่องเที่ยว

๒.๖) ต้องคำนึงถึงการสร้างสมดุลระหว่างคุณค่ากับมูลค่า

๒.๗) การสนับสนุนงบประมาณของเทศบาลในเขตเทศบาลคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องให้ แต่ควรหลีกเลี่ยงเรื่องการมอบรางวัลแต่ให้เป็นเกียรติบัตร ซึ่งพบว่าประชากรในบางหมู่บ้านจะอยู่ในซอยทำให้การประดับตกแต่งค่อนข้างน้อย ที่ผ่านมา ๑-๒ ปี มีการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานราชการทำ โดยการให้เงินรางวัลควรหลีกเลี่ยงเป็นการนำเอาจำนวนเปอร์เซ็นต์ของราชวัตรของชุมชนที่มากที่สุด ตามหลักเกณฑ์ขั้นต่ำคือมีองค์ประกอบต่างๆ ครบ ถ้วน

๒.๘) ควรมีการกระตุ้นให้ชาวบ้านออกมาตัดกบตร ทำบุญ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ทางโรงแรมอาจจะมีการจัดการเตรียมให้นักท่องเที่ยวก่อน ซึ่งต้องให้เค้ารู้ว่ามึราชวัตร มีการทำบุญ รถขับผ่านเวลาที่ตัดกบตร

๒.๙) สิ่งที่ควรให้คงอยู่ต่อไปผ่านการกลั่นกรอง เทศบาลเป็นตัวเสริมให้ชุมชน โดยกลุ่มหนึ่งคือ

- ไม่ต้องการงานรื่นเริง
- ต้องการงานรื่นเริง ซึ่งที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า การฟ้อนนก กิ่งกะหว่า บนเวที ไม่มีคนดู

๒.๑๐) เรื่องการสร้างความตระหนักของชุมชนในเรื่องการดื่มสุรา

๒.๑๑) การแฝงของกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ย่อยๆ ในงานประเพณีออกหา ซึ่งมีกิจกรรมย่อยอีกมากมาย ความซับซ้อนของกิจกรรมจะหลอมความคิดกันอย่างไร

๒.๑๒) การส่งเสริมให้เยาวชนในโรงเรียนมามีส่วนร่วม ครูพาเด็กมาร่วม

หน่วยงานราชการ บางหน่วยงานไม่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม แต่หน่วยงานบางส่วนที่ตั้งอยู่บริเวณถนนเส้นทางในตัวอำเภอแม่สะเรียงจะมีส่วนร่วมโดยการจัดซุ้มราชวัตร ถือว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งการให้ความสำคัญของประเพณีนี้เป็นอย่างดี

นักท่องเที่ยว บางครั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแต่ไม่สามารถรับข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับประเพณี จึงทำให้เห็นเป็นเพียงประเพณีธรรมดาโดยทั่วไป ไม่มีความตระหนักและไม่เกิดความลึกซึ้งในการจัดงานของชุมชน และที่สำคัญนักท่องเที่ยวยังไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและร่วมกิจกรรมประเพณี จึงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

ทรัพยากรการท่องเที่ยวในงานประเพณี ยังเป็นการจัดในรูปแบบสมัยใหม่ มีการแสดงดนตรีร่วมสมัย การแข่งขันประกวดนางงามซึ่งสามารถพบได้โดยทั่วไปในงานประเพณีของประเทศไทย การมีถนนคนเดินที่มีสินค้าเข้ามาจากแหล่งอื่นเพื่อจำหน่าย และยังไม่มียุทธศาสตร์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และแหล่งความรู้ที่เป็นนิทรรศการมีชีวิตยังไม่มีการจัดแสดงให้เห็นได้จริง

องค์กรเอกชน/บริษัททัวร์/โรงแรมที่พัก เอกชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในงานประเพณี และไม่มีทางเลือกการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว โรงแรมที่พักยังไม่มีการจัดการ การบริการให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวในช่วงงานประเพณี

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนเองถูกเปลี่ยน เช่น การแต่งกายชนเผ่า การรักษาวิถีชีวิตเดิม เด็กและเยาวชนไม่มีความรู้ ไม่สามารถสืบทอดองค์ความรู้ในงานประเพณี อาหารที่นำมาใช้ในงานประเพณียังเป็นการจัดอาหารเหมือนงานประเพณีทั่วไป ไม่มีอาหารในท้องถิ่น ไม่มีผลิตภัณฑ์สินค้าในชุมชน

๔.๑.๕ องค์ประกอบของประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหมาะสมกับการส่งเสริมให้จัดการในรูปแบบที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของประเพณีมี ๓ มิติ คือ

- ๑) มิติการตักบาตร
- ๒) มิติการตกแต่งประดับประดา
- ๓) มิติงานแห่เทียนแหง

ภาพ ๑ มิติของประเพณีออกหว่า

โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) **มิติการตักบาตร** การตักบาตรในช่วงเวลาตี ๔ – ๖ โมง เป็นเวลา ๓ วันคือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ, ขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑

จุดเด่น คือ เป็นการตักบาตรที่ชาวอำเภอแม่สะเรียงเข้าใจกันดีว่า พระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตจะมาไม่พร้อมกัน ไม่เรียงแถว และไม่เดินด้านใดด้านหนึ่ง หากมีชาวบ้านอยู่ในด้านใด พระสงฆ์ก็จะเดินมาบิณฑบาต ที่สำคัญคือเป็นกุศโลบายที่ต้องรอพระสงฆ์แต่ละวัดที่มาไม่พร้อมกัน ในระหว่างการรอ

ชาวบ้านจะมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบ้านใกล้เรือนเคียง การพูดคุยกันระหว่างการรอ และในบ้านของตนเองก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลานที่มารอใส่บาตร

จุดด้อย คือ ในระหว่างการบิณฑบาตของพระสงฆ์ จะมีรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซด์วิ่งผ่านด้วยความเร็วทำให้บรรยากาศในการทำบุญไม่เหมาะสม ส่งเสียงดัง และมีกลิ่นควันรถ ทำให้เกิดความไม่ประทับใจของผู้มาร่วมงาน

๒) มิติการตกแต่งประดับประดา

บ้านของชาวพุทธศาสนิกชนในอำเภอแม่สะเรียง และหน่วยงานราชการจะมีการตกแต่งหน้าบ้านของตนเองด้วยราชวัติ และองค์ประกอบตกแต่งราชวัติ ไม่ว่าจะเป็นต้นกล้วย ต้นอ้อย ตุง เกี้ยว และโคมไฟ

๓) มิติงานแห่เทียนแหง

การแห่เทียนแหง หมายถึงการแห่เทียนพัน (๑๐๐๐) เล่ม เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ภาษาไทยใหญ่มีคำเรียกว่า หลูเตนแหง (หลู หมายถึงทาน เตน หมายถึงเทียน และแหง หมายถึงพัน) เป็นประเพณีที่ถวายเพื่อเป็นพุทธบูชารับการสืบทอดจากไทยใหญ่สู่อำเภอแม่สะเรียงเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

การแห่เทียนแหงจะประกอบด้วยขบวนเครื่องไทยทานในขบวนก็จะมีการละเล่น ได้แก่ การฟ้อนโต ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ ฟ้อนนกแซม ฟ้อนนกยูง ประโคมฆ้องกลอง เป็นการแสดงออกด้วยจิตที่เป็นกุศล ไปถวายทานตามวัดต่างๆ จนถึงวัดสุดท้ายที่เป็นเจ้าภาพก็จะร่วมกันจุดต้นเกี้ยว (ต้นเกี้ยว เป็นองค์ประกอบหนึ่งในขบวนแห่เทียนแหง) ที่นำมาปักไว้กลางลานเป็นอันเสร็จพิธี โดยจะจุดต้นเกี้ยวไว้ที่วัดจันทมด

การถวายต้นเกี้ยว (ตานต้นเกี้ยว) มาจากตำนานพระเจ้าเสียบโลกของชาวไทยใหญ่ กล่าวไว้ว่าเมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ขึ้นไปโปรดพระพุทธรูปมารดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อครบกำหนด ๓ เดือน จึงได้เสด็จลงมาโปรดมนุษย์และสัตว์บนพิภพ ในคืนที่เสด็จลงมาครั้งนั้น (วันออกพรรษา) ได้บังเกิดความอัศจรรย์และเป็นพุทธรูปนิมิตที่ดั่งาม บรรดาสิงสาราสัตว์ต่างออกมาจากป่าหิมพานต์ กรีดกรายร้ายรำฟ้อนเป็นพุทธบูชา เช่น นกกินรี นกกิ่งกล้า และ นกหลังหลี่ ส่วนบรรดา บรรพบุรุษของพี่น้องชาวไทยใหญ่ต่างพากันเก็บดอกไม้ และจุดเกี้ยวถวายเป็นพุทธบูชา

๔.๑.๖ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางทัศนศิลป์ของประเพณีออกหว่า

จากการศึกษา องค์ความรู้ต่างๆ ในการจัดประเพณีออกหว่า จากองค์ประกอบทั้ง ๓ มิติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ดังต่อไปนี้

มิติที่ ๑ มิติการตักบาตร ๑. ควักข้าวพระเจ้า ๒. สวยดอก	มิติที่ ๒ มิติการตกแต่งประดับประดา ๑. ราชวัติ ๒. ตุงจ๋อง ๓. โคม ๔. เกี้ยว ๕. อื่นๆ (ไม่มีทุกที่) จองพารา
มิติที่ ๓ มิติการแห่เทียนแหง ๑. ต่อมก้อม ๒. สวยดอก ๓. ต้นผึ้ง ๔. ต้นเงิน ๕. ตุงจ๋อง	๖. หมากเบ็ง ๗. โคม ๘. ต้นเกี้ยว ๙. ต้นโคม ๑๐. ถาดข้าวตอก ดอกไม้ และเทียน

ภาพ ๒ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางทัศนศิลป์ของประเพณีออกหว่า

๔.๒ ผลการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

จากการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนพบว่า แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสรุปมีดังนี้

๔.๒.๑ ด้านการพัฒนาพื้นที่

มีป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อความสะดวกกับการเดินทางเนื่องจากเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ควรมีการควบคุมและดูแลการใช้พื้นที่ของคนในชุมชนและมีการดูแลถนนหนทางให้อยู่ในสภาพดีตลอดเวลา ควรมีการดูแลและจัดการภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยววัดให้มีความสวยงาม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและเป็นที่น่าเคารพ

๔.๒.๒ ด้านการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

ควรมีการจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาหาความรู้และอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว มีหน่วยงานเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มากขึ้น ปฏิักจิตสำนึกให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและสามารถดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไป

๔.๒.๓ การจัดการด้านการท่องเที่ยว

หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของภาครัฐกระจายตามจุดต่าง ๆ เนื่องจากศูนย์บริการท่องเที่ยวในอำเภอมีแห่งเดียว ควรมีการบริการรถสาธารณะให้พอเพียงกับความต้องการ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีความซับซ้อนในการเดินทางและไม่มีรถโดยสารเข้าถึง ทำให้เดินทางลำบากและไม่ได้รับความสะดวก ทำให้แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง มีผู้เดินทางไปท่องเที่ยววันน้อยมาก

๔.๒.๔ การจัดการด้านอนุรักษ์ และจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมการแต่งกายสุภาพ เรียบร้อยในการไปเที่ยววัด เพื่อแสดงในการเคารพสถานที่ ไม่ทำให้สิ่งที่ลบลู่ศาสนาหรือประเพณี เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หวงแหนและรักษาความเป็นโบราณสถานที่สำคัญของชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์อาสาพาเที่ยวชมท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น

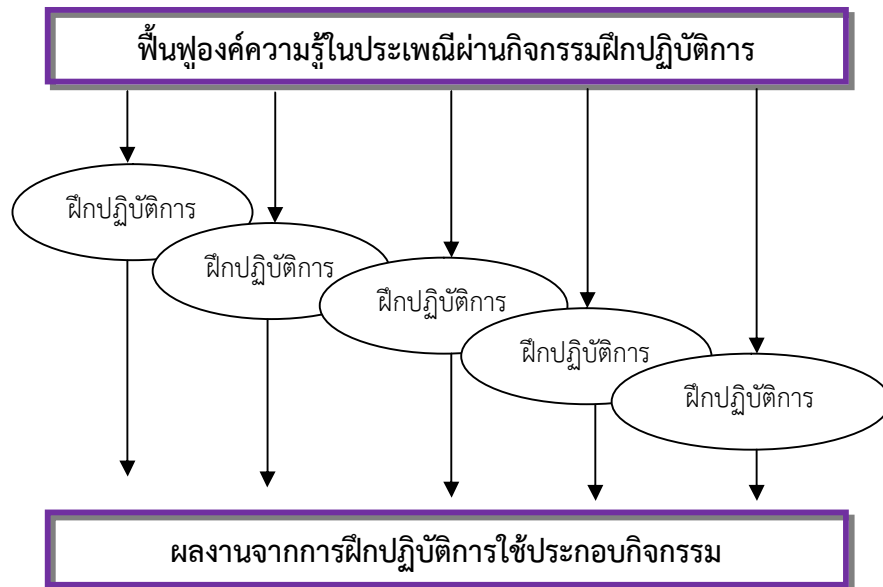
๔.๒.๕ การพัฒนารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง โดยการประชุมกลุ่มร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อออกแบบกิจกรรมในรูปแบบของลานวัฒนธรรม “สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า” โดยมีลักษณะของการพัฒนาและจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังนี้

๑. ภาคกลางวัน
๒. ภาคกลางคืน

๑) กิจกรรมภาคกลางวัน

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการประชุมกลุ่มย่อยตามกระบวนการ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมดังภาพที่ ๓

ภาพ ๓ กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดของประเพณีออกหว่า

จากรูปแบบการจัดกิจกรรมนำผลการฝึกปฏิบัติการเพื่อประกอบกิจกรรม “สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า” ซึ่งเป็นการจัดงานคล้ายกับเป็นลานวัฒนธรรมในช่วงประเพณีออกหว่า เทศกาลออกพรรษาของอำเภอแม่สะเรียง โดยการจัดกิจกรรมในวัดอุทธยามณ (วัดจองสูง) เป็นฐานในการฝึกปฏิบัติการและจัดกิจกรรมดังกล่าว

การฝึกปฏิบัติการจะแบ่งเป็นฐานเล็กๆ ตามบริเวณต่างๆ ในวัดอุทธยามณ ดังนี้

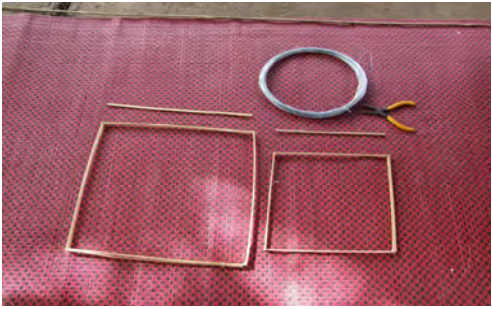
- ๑) ฐานราชวัติ
- ๒) ฐานโคม ๑๖
- ๓) ฐานโคมหุกระต่าย
- ๔) ฐานตุ่งจ่อง
- ๕) ฐานต้นเกี้ยว
- ๖) ฐานต้นโคม
- ๗) ฐานสวยดอก
- ๘) ฐานต่อมก้อม
- ๙) ฐานหมากเบง
- ๑๐) ฐานต้นผึ้ง

ฐานที่ ๑ ฐานราชวัติ

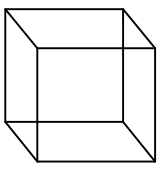
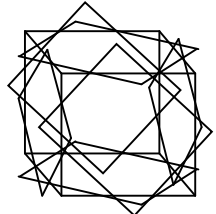

ภาพ ๔ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของราชวัติ

ฐานที่ ๒ ฐานโคม ๑๖

๑. การเตรียมไม้ไผ่ที่ใช้ในการทำโคม ๑๖
๒. เหล่าไม้ไผ่ที่ตัด
๓. ตัดไม้ไผ่ให้มี ๒ ขนาด คือ ๑๒ นิ้ว (๑๐ ชั้น) และ ๘ นิ้ว (๖ ชั้น)

๔. ไม้ไผ่ที่มีขนาด ๑๒ นิ้วเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (๔ ชั้น)
๕. ไม้ไผ่ที่มีขนาด ๑๒ นิ้วทแยงมุมให้ครบทุกด้าน จะใช้ทั้งหมด ๖ ชั้น

๖. ไม้ไผ่ที่มีขนาดเล็ก จำนวน ๖ ชั้นบนมุมจนครบทุกมุม
๗. ติดกระดาษเพื่อตกแต่งโคม ๑๖ และทำหางโคมด้วยกระดาษ

ภาพ ๕ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของโคม ๑๖

ฐานที่ ๓ ฐานโคมหุกระต่าย

๑. ตัดแผ่นไม้อัดขนาด ๑๐ เซนติเมตร x ๑๐ เซนติเมตร เจาะรูด้านมุมของแผ่นไม้อัด ๔ มุม
๒. เหลาไม้ไผ่ที่ตัด
๓. ตัดไม้ไผ่ให้มี ๑๒ นิ้ว
๔. ดึงไม้ไผ่ให้โค้งงอ เสียบปลายของไม้ไผ่ในรูที่มุมของแผ่นไม้อัด
๕. มัด หรือ ใส่กาวให้แน่น
๖. ติดกระดาษเพื่อตกแต่งโคมหุกระต่าย และ ทำที่ใส่เทียนไขไว้ตรงกลางโคมหุกระต่าย
๗. เหลาไม้ไผ่ขนาดยาว ๑ เมตร ทำที่ตั้งโคมหุกระต่าย

ภาพ ๖ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของโคมหุกระต่าย

ฐานที่ ๔ ฐานตุ่งจ๋อง

๑. วางกระดาษว่า ๒ สีซ้อนกัน
๒. พับเป็นรูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน
๓. ตัดกระดาษส่วนที่เกินออก โดยจะกลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส
๔. พับกระดาษที่ซ้อนกันเป็นรูปสามเหลี่ยมจนเหลือสามเหลี่ยมมุมแหลม
๕. ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงแต่ไม่ให้ขาด โดยสลับด้านตัด
๖. คลี่กระดาษที่ตัดออก
๗. ดึงออกโดยให้คลายออกจากรอยพับ
๘. ร้อยด้วยเชือกตรงจุดกลางของตุ่ง
๙. มัดเชือกติดกับไม้ไผ่ที่เหลาเตรียมไว้และตกแต่งด้วยกระดาษ

ภาพ ๗ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของตุ่งจ๋อง

ฐานที่ ๕ ฐานต้นเกี้ยว

๑. นำต้นไผ่ต้นใหญ่เพื่อใช้เป็นแกนกลางและนำไม้เกี้ยวเรียงสลับกัน
๒. ต่อดีไม้เกี้ยวจนเป็นต้นใหญ่กลุ่มแกนกลาง
๓. มัดต้นเกี้ยวที่วางต่อกันเป็นต้นใหญ่ และจัดเก็บด้วยฟาก (ไม้ไผ่ทูปเป็นแผ่น)
๔. ตกแต่งด้วยกระดาษสีต่างๆ
๕. จัดเตรียมบริเวณที่วางและจุดไฟเพื่อถวายวัด

ภาพ ๘ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต้นเกี้ยว

ฐานที่ ๖ ฐานต้นโคม

๑. นำโคมที่จัดทำไว้ ได้แก่ โคมหุกระต่าย หรือ โคม ๑๖ ก็ได้
๒. นำมาประกอบเป็นพุ่มหรือต้นตามจินตนาการ
๓. ตกแต่งด้วยเทียนไฟ หรือ หลอดไฟ
๔. จัดองค์ประกอบต่างๆ ของต้นโคม ตามความเหมาะสม

ภาพ ๙ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต้นโคม

ฐานที่ ๗ ฐานสวยดอก

การทำสวยดอก (กรวยดอกไม้) ที่ประกอบในประเพณีแห่เทียนแหง มีการทำสวยดอกซึ่งเป็นงานหัตถศิลป์ หลากหลายขนาดและรูปร่าง โดยสวยดอกที่ใช้จำนวน ๑๐๐๐ สวย (กรวย) คือตามจำนวนเทียน ๑๐๐๐ เล่ม

๑. นำใบตองมาฉีกเป็นเส้นที่มีความกว้างประมาณ ๒ นิ้ว
๒. พับเป็นมุมแหลมบริเวณปลายด้านที่แข็ง (ด้านที่ติดก้าน)
๓. ม้วนตามเหลี่ยมให้มีขนาดเล็ก
๔. กลัดด้วยไม้ไผ่
๕. ทำกรวยดอกไม้ขนาดเล็กจำนวน ๑๐๐๐ อัน
๖. นำดอกไม้ใส่ในกรวยให้เรียบร้อย
๗. จัดเตรียมไว้ในถาด

ภาพ ๑๐ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของสวยดอก

ฐานที่ ๘ ฐานต่อมก้อม

๑. นำใบตองมาฉีกเป็นเส้นที่มีความกว้างประมาณ ๕ นิ้ว
๒. พับเป็นมุมแหลมบริเวณปลายด้านที่แข็ง (ด้านที่ติดก้าน) จะได้กรวยขนาดใหญ่ทำเป็นแกนกลางของต่อมก้อม
๓. นำใบตองมาฉีกเป็นเส้นที่มีความกว้างประมาณ ๒ นิ้ว
๔. พับเป็นมุมแหลมบริเวณปลายด้านที่แข็ง (ด้านที่ติดก้าน)
๕. ม้วนตามเหลี่ยมให้มีขนาดเล็กเหมือนการทำกรวย
๖. กลัดด้วยไม้ไผ่
๗. ประกอบกรวยขนาดเล็กบนกรวยขนาดใหญ่ไล่ระดับลงมาคล้ายกับการทำบายศรี
๘. นำดอกไม้ตกแต่ง และใส่ในงานหรือพานให้เรียบร้อย

ภาพ ๑๑ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของต่อมก้อม

ฐานที่ ๙ ฐานหมากเบง

๑. นำใบมะพร้าวมาฉีกเป็นเส้นที่มีความยาวประมาณ ๑๒ นิ้ว และตัดให้มีขนาดความกว้างเท่าๆ กัน
๒. ใช้ใบมะพร้าวจำนวน ๔ เส้น พับครึ่งและซ้อนสลับกัน
๓. ดึงใบมะพร้าวสอดข้ามด้านตรงกันข้ามมุม
๔. ดึงใบมะพร้าวสลับไปมาจนมีลักษณะคล้ายกังจักร
๕. นำเป็นฐานเพื่อร้อยรวมกับหมากสดที่เอาเปลือกออก
๖. ใช้ก้านมะพร้าวทำเป็นก้านตามภาพ
๗. นำมาประกอบเป็นต้นบนต้นกล้วยที่เตรียมไว้

ภาพ ๑๒ ขั้นตอน วิธีการ และการใช้ประโยชน์ของหมากเบง

ในการทำต้นผึ้งและต้นหมากเบงจะใช้ต้นกล้วยขนาดเล็กเป็นหลักเพื่อใช้ในการประดับ ตกแต่งให้ประกอบเป็นต้น โดยมีวิธีการทำเหมือนกันคือ

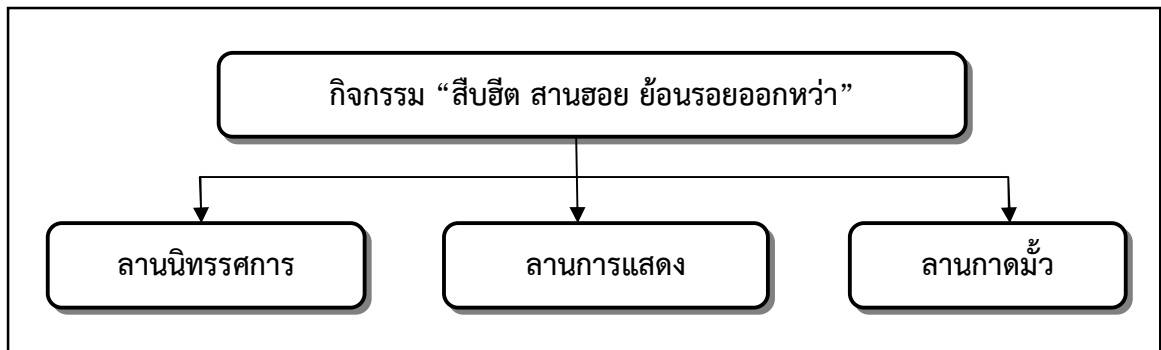

๑. เตรียมต้นกล้วยที่มีขนาดเล็ก
๒. แกะกาบกล้วยจากต้นใหญ่ออกมาเป็นเส้นๆ
๓. ตัดขนาดของกาบกล้วยให้มีขนาดเท่าๆ กัน โดยเฉพาะความกว้าง
๔. ทูบกาบกล้วยด้วยของแข็งเพื่อให้น้ำออกจาก กาบกล้วยและสามารถพับโค้งงอได้
๕. เตรียมหมุดซึ่งทำจากไม้ไผ่
๖. นำกาบกล้วยมาพันเป็นฐานรอบต้นกล้วยเล็ก ที่เตรียมไว้โดยใช้หมุดไม้ไผ่ปักไม่ให้หลุด
๗. พันกาบกล้วยเป็นฐานรอบๆ จนต้นกล้วย สามารถตั้งได้
๘. ทำฐานให้แข็งแรงโดยพันกาบกล้วยบนฐานที่ ทำไว้แต่ให้พื้นน้อยกว่าแถวแรกจะได้ต้นกล้วย ที่ใช้ประกอบหมากเบงและต้นผึ้ง

ภาพ ๑๔ ขั้นตอน วิธีการทำฐานต้นผึ้งและหมากเบง

กิจกรรมภาคกลางคืน

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการประชุมกลุ่มย่อยตามกระบวนการ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม “สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า” โดยนำเอาผลงานจากการฝึกปฏิบัติการในภาคกลางวันมาประกอบในกิจกรรม และเพิ่มกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

ภาพ ๑๕ รูปแบบการจัดกิจกรรม “สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า”

การจัดกิจกรรมย่อยในกิจกรรมสืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อออกแบบกิจกรรมย่อย ซึ่งมี ๓ กิจกรรมย่อยคือ ลานนิทรรศการ ลานการแสดง และลานกาดมั่ว

ลานนิทรรศการ เน้นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่สะเรียง โดยนิทรรศการจะเป็นนิทรรศการมีชีวิตเคลื่อนไหว และมีการทำกิจกรรมในนิทรรศการ ซึ่งจากการประชุมกลุ่มย่อยจะมีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเช่น ฝั่มอี่นึ่ง การฮ้องขวัญ การนวดแผนโบราณ การตอกสลักปานฮอย และการแสดงวิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยง

ลานการแสดง เป็นการแสดงเอกลักษณ์ วิถีชีวิตของชนเผ่า การแสดงดนตรีพื้นเมือง และการแสดงจากโรงเรียนต่างๆ โดยเน้นรูปแบบความหลากหลายทางประเพณี วัฒนธรรม และชาติพันธุ์

ลานกาดมั่ว เน้นการแลกเปลี่ยนสินค้า อาหารพื้นบ้านที่หายากและเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ขนมกาบเกียง ขนมโหน่ย ขนมวง โรตีสอน ขนมครก ข้าวเบอะ น้ำสมุนไพรร อ้อยส้ม เมียง ข่างปอง ขนมเส้น ขนมจิ้น ข้าวกั้นจิ้น ข้าวต้มหัวหงอก

ลานนิทรรศการ

ภาพ ๑๖ รูปแบบของการจัดลานนิทรรศการ

ลานการแสดง

ภาพ ๑๗ รูปแบบของการจัดลานการแสดง

ลานกาดมั่ว

ภาพ ๑๘ รูปแบบของการจัดลานกาดมั่ว

๔.๒.๖ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

จากผลการพัฒนารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง โดยคณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมในรูปแบบของลานวัฒนธรรม “สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า” โดยมีลักษณะของการพัฒนาและจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาคกลางวัน ซึ่งมีรูปแบบเป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการตามฐานต่างๆ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านทักษะปฏิบัติ และภาคกลางคืน เป็นรูปแบบการจัดนิทรรศการมีชีวิตเพื่อถ่ายทอดเอกลักษณ์ วิถีชีวิต และความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในลานการแสดง ลานนิทรรศการ และลานกาตมั่ว

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มคือ คณะทำงาน ประชาชนเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง และนักท่องเที่ยว การประเมินประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินจากประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมคุ้มกับงบประมาณ แรงงาน เวลา และความยั่งยืนของกิจกรรม โดยใช้การสุ่มแบบบังเอิญในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจำนวน ๓๐๐ ชุด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลกลับคืนมาจำนวน ๒๗๔ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๓๓

การประเมินประสิทธิผลของการจัดกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินจากความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม โดยผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลพื้นฐาน

ผลการสำรวจประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมด้วยแบบสอบถามพบว่า ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๓ กลุ่ม พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๕๕.๘๔ และเพศชาย ร้อยละ ๔๔.๑๖ อายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๔๕ – ๕๔ ปี ร้อยละ ๒๓.๓๒ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๓๕ – ๔๔ ปี ร้อยละ ๒๐.๔๔ ระดับการศึกษาของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ระดับอนุปริญญาหรือ ปวส. คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๕ รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ ๑๗.๕๒ โดยบทบาทส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลคือ นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐๙ ประชาชนทั่วไป ร้อยละ ๑๕.๖๙ และคณะทำงาน ร้อยละ ๙.๑๒ ภูมิลำเนาของกลุ่มตัวอย่างอยู่นอกเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง ร้อยละ ๗๙.๒๐ และในเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง ร้อยละ ๑๕.๓๓ ดังแสดงในตารางที่ ๑

๒) การประเมินประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม

คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินจากประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมกับงบประมาณ แรงงาน เวลา และความยั่งยืนของกิจกรรม

กลุ่มคณะทำงาน

ในการจัดกิจกรรมประเพณีกลุ่มคณะทำงานมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม เพราะถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ แต่งบประมาณการจัดกิจกรรมไม่เพียงพอจึงต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมให้เป็นในรูปแบบการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานทุกภาคส่วน นอกจากนั้นคณะทำงานภายในองค์กร คือบุคลากรและนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

หน่วยจัดการศึกษาอำเภอแม่สะเรียงมีส่วนร่วมในการทำงานมากแต่คณะทำงานจากภายนอกยังขาดการประสานงานติดต่อข้อมูลข่าวสารและร่วมกันจัดกิจกรรม

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ประเพณีออกหว่ามีคุณค่าต่อชุมชนแม่สะเรียงมาก ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวอำเภอแม่สะเรียง การพัฒนารูปแบบของการจัดกิจกรรมเป็นการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน แต่การทำงานยังขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนอยู่มากเพราะเป็นการทำงานเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

โดยประชาชนที่ให้ข้อมูลให้ข้อเสนอแนะถึงการจะพัฒนาอำเภอแม่สะเรียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบหลักในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว นั้น นอกจากนี่ยังมีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพของเส้นทางลักษณะการเดินทางใช้วิธีใด ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล การรักษาความปลอดภัย ยังเป็นปัจจัยหนึ่งในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ที่กล่าวว่า ความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อีกทั้งปัจจัยหลักของการท่องเที่ยว จะพิจารณาจากลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว

แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ และเพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางเพิ่มศักยภาพของชุมชน ในส่วนของภาครัฐเอง ควรพัฒนาระบบ และควรร่วมมือในงานแต่ละฝ่ายให้ไปในทิศทางเดียวกัน และมีความต่อเนื่องกัน ควรประสานงานและมีแผนยุทธศาสตร์ร่วมกันควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน ภาครัฐที่มีการรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงควรมีการส่งเสริมในด้านงบประมาณมากขึ้นควรมีการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งปีในหลายรูปแบบ เพื่อความมีแบบแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและค่อยเป็นค่อยไป ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การอบรมในด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว การตลาด การบริการด้านต่างๆ ในปัจจุบันไม่มีความเหมาะสมแต่จะเน้นการท่องเที่ยวโครงการ แนวทาง ทิศทาง ในการย้อนอดีตเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆ แหล่งท่องเที่ยวควรได้รับการพิจารณาเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น และควรที่จะสร้างโฉมหน้าของชุมชนให้เป็น

ระเบียบ เช่น โชนของสถานบันเทิงควรที่จะอยู่ในโซนเดียวกันและอยู่ห่างจากที่อยู่อาศัยและโรงแรมต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

กลุ่มนักท่องเที่ยว

ในการจัดประเพณีออกหว้า ในรูปแบบที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพบว่า เป็นลักษณะที่เหมาะสมโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ การแสดงที่แสดงความเป็นเมืองที่มีความหลากหลายของชนเผ่า การจัดนิทรรศการที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น รวมทั้งยังมีภาคีผู้นำเสนออาหารที่เป็นอาหารในท้องถิ่นและมีความดั้งเดิม แต่ยังคงขาดการให้ข้อมูลต่อนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในสถานที่จัดกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์ต่อนักท่องเที่ยวที่อยู่ภายนอกซึ่งมีส่วนน้อยมากที่รับทราบข้อมูลการจัดกิจกรรมดังกล่าว

การจะทำให้อำเภอแม่สะเรียงมีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้นั้นควรควรมีการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และมีการให้ความรู้และการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวเพื่อปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ตลอดจนควรประสานให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

นักท่องเที่ยวมีความคาดหวังการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่สะเรียงพบว่า การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ ถ้าชุมชนจะจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองวัตถุประสงค์อันดับแรกที่ชุมชนต้องการคือ การสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อันดับที่สองคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ส่วนการเผยแพร่ของดีของชุมชนและการศึกษาร่วมกันของชุมชนเป้าหมายกับนักท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์อันดับรองลงมา การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทางด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภค และด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการศึกษาพบว่า ด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภคควรมีการปรับปรุงถนนและพัฒนาเส้นทางเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้เชื่อมโยงถึงกัน ควรมีป้ายแสดงเส้นทางเดินทางไปยังจุดท่องเที่ยวต่างๆ มากกว่านี้ ในขณะที่ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว อนุชนข้อมูลท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลแม่สะเรียงและ ๔๑ สถานประกอบเอกชน ควรมีการผลิตสินค้าและของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมทั้งนี้ ผลการศึกษาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทางด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภค และด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

ควรมีการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ควรมีการให้ความรู้และการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และควรประสานให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในทรัพยากรเชิงวัฒนธรรม ร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้ ผลการศึกษาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาครัฐควรมีบทบาทในการพัฒนาการตลาดด้านการท่องเที่ยว บทบาทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และบทบาทในการลงทุนด้านพัฒนาสาธารณูปโภค บทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ภาคเอกชนควรมีบทบาทร่วมทำตลาดและสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ บริการท่องเที่ยว ควรมีบทบาทการลงทุนด้านสาธารณูปโภคโดยการขายวัฒนธรรมทางอาหารดั้งเดิมของท้องถิ่นและควรที่จะสร้างถนนคนเดิน ชื่อว่า ถนนตองตึงซึ่งเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้มาเลือกซื้ออาหารหรือขนมท้องถิ่นโดยใช้วัสดุธรรมชาติ

ภาคประชาชนควรมีบทบาทในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยว บทบาทในการดูแลทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น และบทบาทในการเป็นผู้ร่วมตัดสินใจวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผลการพัฒนา ตลอดจนควรมีบทบาทการเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยว ได้รับการกระจายรายได้

๓) การประเมินประสิทธิผลของการจัดกิจกรรม

คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมจากความพึงพอใจของผู้เข้าชมกิจกรรม โดยแบ่งระดับความพึงพอใจเป็น ๕ ระดับ คือ ๕ หมายถึงมีความพึงพอใจมากที่สุด ๔ หมายถึงมีระดับความพึงพอใจมาก ๓ หมายถึงมีระดับความพึงพอใจปานกลาง ๒ หมายถึงมีระดับความพึงพอใจน้อย และ ๑ หมายถึง มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด โดยผลการศึกษาแสดงในตารางที่ ๒

ภาพรวมของกิจกรรม ระดับความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า

๓.๑) สถานที่จัดงาน มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๘ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๓

๓.๒) ระยะเวลาในการจัดงาน มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๓ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐๔

๓.๓) การประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๗ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕๕

๓.๔) ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๒ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๕

๓.๕) การบริการข้อมูล มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๔๓ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๐๐

๓.๖) ความพร้อมของผู้จัดงาน มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๘๔ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๖๓

๓.๗) ภาพรวมของการจัดงาน มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๔๘ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๕

กิจกรรมในภาคกลางวัน ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจดังนี้

๓.๘) รูปแบบการจัดฐานการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๑๖ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑๑

๓.๙) ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๗ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๖

๓.๑๐) วิทยาการประจำกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๙ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๓

๓.๑๑) ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางวัน มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๕๙ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๘

กิจกรรมในภาคกลางคืน ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจดังนี้

๓.๑๒) รูปแบบลานนิทรรศการ มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๑๖ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑๑

๓.๑๓) ความน่าสนใจของนิทรรศการ มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๙๗ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๖

๓.๑๔) ความหลากหลายของนิทรรศการ มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๙ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๓

๓.๑๕) การจัดลานกาดมั่ว มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๕๙ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๘

๓.๑๖) ความเหมาะสมของสินค้าที่จำหน่าย มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๑๖ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑๑

๓.๑๗) ความหลากหลายของสินค้า มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๗ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๖

๓.๑๘) การจัดลานการแสดง มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๙๙ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๓

๓.๑๙) ความหลากหลายของการแสดงด้านวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยรวม ๓.๕๙ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๘

๓.๒๐) ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางคืน มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๑๔ โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๘๖

ตาราง ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๒๑	๔๔.๑๖
หญิง	๑๕๓	๕๕.๘๔
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๑๕ ปี	๑๒	๔.๓๘
๑๕ - ๒๔ ปี	๓๔	๑๒.๔๑
๒๕ - ๓๔ ปี	๔๔	๑๖.๐๖
๓๕ - ๔๔ ปี	๕๖	๒๐.๔๔

ตาราง ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๔๕ - ๕๔ ปี	๖๕	๒๓.๗๒
มากกว่า ๕๕ ปี	๔๙	๑๗.๘๘
๓. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	๔	๑.๔๖
ประถมศึกษาตอนปลาย	๓๕	๑๒.๗๗
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔๘	๑๗.๕๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๓๘	๑๓.๘๗
อนุปริญญา /ปวส.	๘๗	๓๑.๗๕
ปริญญาตรี	๒๓	๘.๓๙
สูงกว่าปริญญาตรี	๒	๐.๗๓
๔. บทบาทในการร่วมกิจกรรม		
คณะทำงาน	๒๕	๙.๑๒
ประชาชนทั่วไป	๔๓	๑๕.๖๙
นักท่องเที่ยว	๒๐๓	๗๔.๐๙
๕. ภูมิลำเนา		
เขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง	๔๒	๑๕.๓๓
นอกเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง	๒๑๗	๗๙.๖๐

ตาราง ๒ ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม

ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ จำนวน (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย
		๕	๔	๓	๒	๑	
๑	สถานที่จัดงาน	๖๙ (๓๘.๓๓)	๖๗ (๓๗.๒๒)	๓๗ (๒๐.๕๖)	๔ (๒.๒๒)	๓ (๑.๖๗)	๔.๐๘
๒	ระยะเวลาในการจัดงาน	๖๕ (๓๓.๖๘)	๘๕ (๔๔.๐๔)	๓๓ (๑๗.๑๐)	๓ (๑.๕๕)	๗ (๓.๖๓)	๔.๐๓
๓	การประชาสัมพันธ์	๖๓ (๓๕.๒๐)	๖๙ (๓๘.๕๕)	๓๔ (๑๘.๙๙)	๔ (๒.๒๓)	๙ (๕.๐๓)	๓.๙๗
๔	ความปลอดภัยและการ อำนวยความสะดวก	๔๘ (๒๘.๔๐)	๗๘ (๔๖.๑๕)	๒๗ (๑๕.๙๘)	๑๔ (๘.๒๘)	๒ (๑.๑๘)	๓.๙๒
๕	การบริการข้อมูล	๒๖ (๑๖.๒๕)	๕๑ (๓๑.๘๘)	๕๖ (๓๕.๐๐)	๑๙ (๑๑.๘๘)	๘ (๕.๐๐)	๓.๔๓
๖	ความพร้อมของผู้จัดงาน	๓๗ (๒๓.๑๓)	๗๓ (๔๕.๖๓)	๔๐ (๒๕.๐๐)	๘ (๕.๐๐)	๒ (๑.๒๕)	๓.๘๔

ตาราง ๒ ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม (ต่อ)

ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ จำนวน (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย
		๕	๔	๓	๒	๑	
๗	ภาพรวมของการจัดงาน	๓๘ (๑๘.๐๑)	๗๕ (๓๕.๕๕)	๕๒ (๒๔.๖๔)	๔๓ (๒๐.๓๘)	๓ (๑.๔๒)	๓.๔๘
กิจกรรมภาคกลางวัน							
๘	รูปแบบการจัดฐานการเรียนรู้	๙๗ (๔๓.๑๑)	๘๕ (๓๗.๗๘)	๓๓ (๑๔.๖๗)	๓ (๑.๓๓)	๗ (๓.๑๑)	๔.๑๖
๙	ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์	๖๓ (๓๔.๖๒)	๗๒ (๓๙.๕๖)	๓๔ (๑๘.๖๘)	๔ (๒.๒๐)	๙ (๔.๙๕)	๓.๙๗
๑๐	วิทยากรประจำกลุ่ม	๕๙ (๓๒.๗๘)	๗๘ (๔๓.๓๓)	๒๗ (๑๕.๐๐)	๑๔ (๗.๗๘)	๒ (๑.๑๑)	๓.๙๙
๑๑	ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางวัน	๔๕ (๒๕.๑๔)	๕๑ (๒๘.๔๙)	๕๖ (๓๑.๒๘)	๑๙ (๑๐.๖๑)	๘ (๔.๔๗)	๓.๕๙
กิจกรรมภาคกลางคืน							
๑๒	รูปแบบลานนิทรรศการ	๙๗ (๔๓.๑๑)	๘๕ (๓๗.๗๘)	๓๓ (๑๔.๖๗)	๓ (๑.๓๓)	๗ (๓.๑๑)	๔.๑๖
๑๓	ความน่าสนใจของนิทรรศการ	๖๓ (๓๔.๖๒)	๗๒ (๓๙.๕๖)	๓๔ (๑๘.๖๘)	๔ (๒.๒๐)	๙ (๔.๙๕)	๓.๙๗
๑๔	ความหลากหลายของนิทรรศการ	๕๙ (๓๒.๗๘)	๗๘ (๔๓.๓๓)	๒๗ (๑๕.๐๐)	๑๔ (๗.๗๘)	๒ (๑.๑๑)	๓.๙๙
๑๕	การจัดลานกาดมั่ว	๔๕ (๒๕.๑๔)	๕๑ (๒๘.๔๙)	๕๖ (๓๑.๒๘)	๑๙ (๑๐.๖๑)	๘ (๔.๔๗)	๓.๕๙
๑๖	ความเหมาะสมของสินค้าที่จำหน่าย	๙๗ (๔๓.๑๑)	๘๕ (๓๗.๗๘)	๓๓ (๑๔.๖๗)	๓ (๑.๓๓)	๗ (๓.๑๑)	๔.๑๖
๑๗	ความหลากหลายของสินค้า	๖๓ (๓๔.๖๒)	๗๒ (๓๙.๕๖)	๓๔ (๑๘.๖๘)	๔ (๒.๒๐)	๙ (๔.๙๕)	๓.๙๗
๑๘	การจัดลานการแสดง	๕๙ (๓๒.๗๘)	๗๘ (๔๓.๓๓)	๒๗ (๑๕.๐๐)	๑๔ (๗.๗๘)	๒ (๑.๑๑)	๓.๙๙
๑๙	ความหลากหลายของการแสดงด้านวัฒนธรรม	๔๕ (๒๕.๑๔)	๕๑ (๒๘.๔๙)	๕๖ (๓๑.๒๘)	๑๙ (๑๐.๖๑)	๘ (๔.๔๗)	๓.๕๙
๒๐	ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางคืน	๙๐ (๔๑.๘๖)	๘๒ (๓๘.๑๔)	๓๓ (๑๕.๓๕)	๓ (๑.๔๐)	๗ (๓.๒๖)	๔.๑๔

๔) ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- ควรเพิ่มการให้ความรู้แก่ชุมชนและประชาชนในอำเภอแม่สะเรียงซึ่งยังขาดความตระหนักต่อคุณค่าของกิจกรรมต่างๆ ที่ฝึกปฏิบัติกัน ขาดความเข้าใจ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณี

- ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน การประสานงานกับผู้ประกอบการร้านค้าธุรกิจ

- ด้านการพัฒนาพื้นที่ ควรมีป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อความสะดวกกับการเดินทางเนื่องจากเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ควรมีการควบคุมและดูแลการใช้พื้นที่ของคนในชุมชนและมีการดูแลถนนหนทางให้อยู่ในสภาพดีตลอดเวลา ควรมีการดูแลและจัดการภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยววัดให้มีความสวยงาม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวน่าสนใจและเป็นที่น่าเคารพ

- ด้านการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ควรมีการจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาหาความรู้และอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว มีหน่วยงานเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มากขึ้น ปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและสามารถดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไป

- ด้านการจัดการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของภาครัฐกระจายตามจุดต่าง ๆ เนื่องจากศูนย์บริการท่องเที่ยวในอำเภอมี้แห่งนี้มีเพียงศูนย์เดียว ควรมีการบริการรถสาธารณะให้พอเพียงกับความต้องการ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีความซับซ้อนในการเดินทางและไม่มีรถโดยสารเข้าถึง ทำให้เดินทางลำบากและไม่ได้รับความสะดวก ทำให้แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง มีผู้เดินทางไปท่องเที่ยวน้อยมาก

- ด้านการจัดการด้านอนุรักษ์ และจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมแต่งกายสุภาพเรียบร้อยในการไปเที่ยววัด เพื่อแสดงในการเคารพสถานที่ ไม่ทำให้สิ่งทีลบลู่ศาสนาหรือประเพณีเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หวงแหนและรักษาความเป็นโบราณสถานที่สำคัญของชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์อาสาพาเที่ยวชมท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอมะเสเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหา รูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงที่มีในปัจจุบัน และเพื่อพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ของอำเภอมะเสเรียง

๕.๑ สรุป

๕.๑.๑ สรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง

สรุปผลจากการศึกษารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหง พบว่าเป็น ประเพณีที่มีศักยภาพเนื่องจากเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดผ่านภูมิปัญญาที่แฝงในงานประเพณี

โดยภาพรวมของอำเภอมะเสเรียง พบว่าเป็นอำเภอที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม โบราณสถาน ความหลากหลายของวัฒนธรรมชน นอกจากนี้แม่เสเรียงเป็นเมืองเก่า ๗๐๐ กว่าปีมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีวัดและโบราณสถาน เช่น เจดีย์ พระธาตุ ประติมากรรมภาพวาด แม่เสเรียงยังเป็นเมืองที่มีค่าครองชีพถูก

ความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงเกิดจากในอดีต การคมนาคมของอำเภอมะเสเรียงเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการจัดประเพณีของแต่ละชุมชน โดยไม่มีการประกวด ไม่มีการจ้าง จัดแล้วนำมาด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การเริ่มสร้างตั้งแต่ไม่มีมา เป็น ราชวัติด้วยพลังศรัทธา ใครมีอะไรก็เอามาช่วยกัน กิจกรรมเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ถึงแรม ๑ ค่ำ เพราะสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า อาศัยตะเกียงเจ้าพายุ พอความเจริญมาถึงก็พบว่า “การท่องเที่ยว” เริ่มเข้า มาดังนั้นก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การทำเอง นอกจากจะมีการมีส่วนร่วม ร่วมกันแล้วยังมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบ้าน ชุมชน ประเพณีออกหว่าเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้จาก รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังเช่น การทำราชวัติ (ปัจจุบัน เด็กผ่าไม้ไผ่ไม่เป็น) งานหัตถกรรม ผ่าน สถาบันครอบครัว /ชุมชน การทำสวดดอก หมากเบ็ง การถ่ายทอดโดยไม่เอาเศรษฐกิจเข้ามา เกี่ยวข้องด้วยความเต็มใจที่จะสอน

ประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหงถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคมแม่เสเรียงว่าเมื่อถึง ๑๔ ค่ำ ถึง แรม ๑ ค่ำ ชาวบ้านจะทำราชวัติกันโดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวหรือประกาศใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อถึงเวลาประชาชนชาวพุทธก็จะทำการเตรียมเครื่องไทยทาน เตรียมทำความสะอาดหน้าบ้าน ตกแต่งราชวัติโดยไม่มีภาครัฐมาเกี่ยวมาช่วยเหลือ

สถานการณ์ในปัจจุบันพบว่าเมื่อมีการตั้งงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ แรงศรัทธาของชุมชนเลือนหายไป ทำให้ชุมชนรอรับเพียงอย่างเดียว เราจะทำอย่างไรให้ชุมชนเห็น คุณค่าไม่รอรับงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว การสืบทอดองค์ความรู้ ต่างๆ ยังมีการจัดโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้กับเยาวชนเฉพาะบางกลุ่ม

องค์ประกอบของประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหมาะสมกับการส่งเสริมให้จัดการในรูปแบบที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว มี ๓ มิติ คือ มิติการตัดกบตร มิติการตกแต่งประดับประดา มิติงานแห่เทียนแห่ง

มิติการตัดกบตร การตัดกบตรในช่วงเวลาตี ๔ – ๖ โมง เป็นเวลา ๓ วันคือ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ, ขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งจะเป็นการตัดกบตรที่ชาวอำเภอแม่สะเรียงเข้าใจกันดีว่า พระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตจะมาไม่พร้อมกัน ไม่เรียงแถว และไม่เดินด้านใดด้านหนึ่ง หากมีชาวบ้านอยู่ในด้านใด พระสงฆ์ก็จะเดินมาบิณฑบาต ที่สำคัญคือเป็นกุศโลบายที่ต้องรอพระสงฆ์แต่ละวัดที่มาไม่พร้อมกัน ในระหว่างการรอชาวบ้านจะมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบ้านใกล้เรือนเคียง การพูดคุยกันระหว่างการรอ และในบ้านของตนเองก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกหลานที่มารอใส่บาตร องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางหัตถศิลป์ในมิติการตัดกบตร คือ คvikข้าวพระเจ้า และสายดอก

มิติการตกแต่งประดับประดา บ้านของชาวพุทธศาสนิกชนในอำเภอแม่สะเรียง และหน่วยงานราชการจะมีการตกแต่งหน้าบ้านของตนเองด้วยราชวัติ และองค์ประกอบตกแต่งราชวัติ ไม่ว่าจะเป็นต้นกล้วย ต้นอ้อย ตุง เกี้ยว และโคมไฟ องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางหัตถศิลป์ในมิติการตกแต่งประดับประดา คือ ราชวัติ ตุงจ่อง โคม และเกี้ยว

มิติงานแห่เทียนแห่ง เป็นการแห่เทียนพัน (๑๐๐๐) เล่ม เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ถือว่าเป็นประเพณีที่ถวายเทียนเพื่อเป็นพุทธบูชารับการสืบทอดจากไทยใหญ่สู่อำเภอแม่สะเรียง องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางหัตถศิลป์ในมิติการแห่เทียนแห่ง คือ ต่อมก้อม สายดอก ต้นผึ้ง ต้นเงิน ตุงจ่อง หมากเบง โคม ต้นเกี้ยว ต้นโคม ถาดข้าวตอกดอกไม้และเทียน

๕.๑.๒ สรุปผลการศึกษการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่ง

การพัฒนาารูปแบบการจัดประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแห่งเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง โดยการประชุมกลุ่มร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อออกแบบกิจกรรมในรูปแบบของลานวัฒนธรรม **“สี่ฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า”** โดยมีลักษณะของการพัฒนาและจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาคกลางวันในรูปแบบการจัดกิจกรรมนำผลการฝึกปฏิบัติการเพื่อประกอบกิจกรรม เป็นฐานในการฝึกปฏิบัติการตามบริเวณต่างๆ ในวัดอุทธารามณ์ คือ ฐานราชวัติ ฐานโคม ๑๖ ฐานโคมหุกระต่าย ฐานตุงจ่อง ฐานต้นเกี้ยว ฐานต้นโคม ฐานสายดอก ฐานต่อมก้อม ฐานหมากเบง ฐานต้นผึ้ง **ภาคกลางคืน** มี ๓ กิจกรรมย่อยคือ **ลานนิทรรศการ**ที่เน้นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่สะเรียง โดยนิทรรศการจะเป็นนิทรรศการมีชีวิตเคลื่อนไหว และมีการทำกิจกรรมในนิทรรศการ ซึ่งจากการประชุมกลุ่มย่อยจะมีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเช่น ฝีมือนึ่ง การฮ้องขวัญ การนวดแผนโบราณ การตอกสลักปานฮอย และการแสดงวิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยง **ลานการแสดง**เป็นการแสดงเอกลักษณ์วิถีชีวิตของชนเผ่า การแสดงดนตรีพื้นเมือง และการแสดงจากโรงเรียนต่างๆ โดยเน้นรูปแบบความหลากหลายทางประเพณี วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ และ**ลานกาดมั่ว** เน้นการแลกเปลี่ยนสินค้าอาหารพื้นบ้านที่หายากและเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ขนมกาบเกี้ยว ขนมโหน่ย ขนมวง โรตีส้อ่น ขนมครก ข้าวเบอะ น้ำสมุนไพรร อ้อยส้อม เมียง ช่างปอง ขนมเส้น ขนมจิ้น ข้าวกั้นจิ้น ข้าวต้มหัวหงอก

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มคือ คณะทำงาน ประชาชนเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง และนักท่องเที่ยว การประเมินประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินจากประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมคํมกับงบประมาณ แรงงาน เวลา และความยั่งยืนของกิจกรรม โดยใช้ในการสุ่มแบบบังเอิญในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจำนวน ๓๐๐ ชุด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลกลับคืนมาจำนวน ๒๗๔ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๓๓ พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๕๕.๘๔ และเพศชาย ร้อยละ ๔๔.๑๖ อายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๔๕ - ๕๔ ปี ร้อยละ ๒๓.๗๒ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๓๕ - ๔๔ ปี ร้อยละ ๒๐.๔๔ ระดับการศึกษาของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ระดับอนุปริญญาหรือ ปวส. คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๕ รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ ๑๗.๕๒ โดยบทบาทส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลคือ นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๐๙ ประชาชนทั่วไป ร้อยละ ๑๕.๖๙ และคณะทำงาน ร้อยละ ๙.๑๒ ภูมิสำเนาของกลุ่มตัวอย่างอยู่นอกเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง ร้อยละ ๗๙.๒๐ และในเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง ร้อยละ ๑๕.๓๓

กลุ่มคณะทำงาน ในการจัดกิจกรรมประเพณีกลุ่มคณะทำงานมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม เพราะถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ แต่งบประมาณการจัดกิจกรรมไม่เพียงพอจึงต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมให้เป็นในรูปแบบการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานทุกภาคส่วน นอกจากนั้นคณะทำงานภายในองค์กร คือบุคลากรและนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน หน่วยงานการศึกษาอำเภอแม่สะเรียงมีส่วนร่วมในการทำงานมากแต่คณะทำงานจากภายนอกยังขาดการประสานงานติดต่อข้อมูลข่าวสารและร่วมกันจัดกิจกรรม

กลุ่มประชาชนทั่วไป

ประเพณีออกหว่ามีคุณค่าต่อชุมชนแม่สะเรียงมาก ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวอำเภอแม่สะเรียง การพัฒนารูปแบบของการจัดกิจกรรมเป็นการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน แต่การทำงานยังขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนอยู่มากเพราะเป็นการทำงานเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

กลุ่มนักท่องเที่ยว

ในการจัดประเพณีออกหว่า ในรูปแบบที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพบว่า เป็นลักษณะที่เหมาะสมโดยเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ การแสดงที่แสดงความเป็นเมืองที่มีความหลากหลายของชนเผ่า การจัดนิทรรศการที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น รวมทั้งยังมีกาดมั่วที่นำเสนออาหารที่เป็นอาหารในท้องถิ่นและมีความดั้งเดิม แต่ยังขาดการให้ข้อมูลต่อนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในสถานที่จัดกิจกรรม และการประชาสัมพันธ์ต่อนักท่องเที่ยวที่อยู่ภายนอกซึ่งมีส่วนน้อยมากที่รับทราบข้อมูลการจัดกิจกรรมดังกล่าว

การประเมินประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมจากความพึงพอใจของผู้เข้าชมกิจกรรม โดยแบ่งระดับความพึงพอใจเป็น ๕ ระดับ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุดคือ รูปแบบการจัดฐานการเรียนรู้ รูปแบบลานนิทรรศการ ความเหมาะสมของสินค้าที่จำหน่าย ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางคืน

กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คือ ด้านสถานที่จัดงาน ระยะเวลาในการจัดงาน การประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวก ความพร้อมของผู้จัดงาน ภาพรวมของการจัดงาน ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ วิทยากรประจำกลุ่ม ความน่าสนใจของนิทรรศการ ความหลากหลายของนิทรรศการ ความหลากหลายของสินค้า การจัดลานการแสดง

กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง คือ การบริการข้อมูล การจัดลานกาดมั่ว ความหลากหลายของการแสดงด้านวัฒนธรรม ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางวัน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรเพิ่มการให้ความรู้แก่ชุมชนและประชาชนในอำเภอแม่สะเรียงซึ่งยังขาดความตระหนักต่อคุณค่าของกิจกรรมต่างๆ ที่ฝึกปฏิบัติกัน ขาดความเข้าใจ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณี ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน การประสานงานกับผู้ประกอบการร้านค้าธุรกิจ ควรมีป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจนและต่อเนื่อง การจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของภาครัฐกระจายตามจุดต่าง ๆ ส่งเสริมการแต่งกายสุภาพเรียบร้อยในการไปเที่ยววัด

๕.๒ อภิปรายผล

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนheng ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนในครั้งนี้พบว่าการพัฒนารูปแบบประเพณีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถทำได้โดยไม่กระทบต่อความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิมของอำเภอแม่สะเรียง แต่การดำเนินการต้องมีการวางแผนการดำเนินงานจากทุกภาคส่วนเพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนเกินไป สอดคล้องกับงานวิจัยของประเทือง หงษาพันธ์ (๒๕๓๗) ที่ได้ทำการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่าต่อวัฒนธรรมพบว่าไม่มีความเปลี่ยนแปลงแม้ชุมชนจะได้สัมผัสกับการท่องเที่ยวและระบบการค้า

นอกจากนั้นแนวทางในการพัฒนารูปแบบประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนhengของอำเภอแม่สะเรียง ยังสามารถนำแนวทางที่สอดคล้องกับการวิจัยของ เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ (๒๕๓๘) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยว จาก ๓ ตัวกระตุ้น คือ ๑) ตัวกระตุ้นทางกายภาพ ๒) ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม และ ๓) ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวอำเภอแม่สะเรียง ควรพัฒนาการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง และควรพัฒนาอนุรักษ์ความงามทางศิลปวัฒนธรรมที่สร้างความประทับใจ ตลอดจนพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่มี

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะเป็นกลุ่มที่สนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ วิถีชีวิตชุมชน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆซึ่งนักท่องเที่ยวจะเข้าสัมผัสเพื่อแสวงหาประสบการณ์ด้านวัฒนธรรม จากพื้นที่ๆ เข้าไปท่องเที่ยว การเยี่ยมชมแหล่งศิลปะของชุมชนพื้นเมืองของท้องถิ่นตลอดจนมีส่วนร่วมในงานฉลองขนบธรรมเนียมพิธีกรรมของชนเผ่าพื้นเมือง ดังนั้น การพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมในด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี การพัฒนา อนุรักษ์ความ

งดงาม สร้างความประทับใจ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง

การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ ถ้าชุมชนจะจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองวัตถุประสงค์อันดับแรกที่ชุมชนต้องการคือ การสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อันดับที่สองคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ส่วนการเผยแพร่ของดีของชุมชนและการศึกษาร่วมกันของชุมชนเป้าหมายกับนักท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์อันดับรองลงมา

องค์ประกอบหลักในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่สะเรียงเพื่อพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องส่งเสริมดังนี้

๑. กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๒. ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
  - ๒.๑ สภาพของเส้นทางลักษณะการเดินทางใช้วิธีใด
  - ๒.๒ ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว
  - ๒.๓ ที่พักรถ
  - ๒.๔ ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ
  - ๒.๕ ระบบไฟฟ้า
  - ๒.๖ ระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ประปา โทรศัพท์
  - ๒.๗ สถานรักษาพยาบาล
  - ๒.๘ การรักษาความปลอดภัย
๓. ความหลากหลายในการทำกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว

แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึก(Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของการท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ **ภาครัฐ**ควรมีบทบาทในการพัฒนาการตลาดด้านการท่องเที่ยว บทบาทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และบทบาทในการลงทุนด้านพัฒนาสาธารณูปโภค **ภาคเอกชน**ควรมีบทบาทร่วมทำตลาดและสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ บริการท่องเที่ยว ควรมีบทบาทการลงทุนด้านสาธารณูปโภคโดยการเสนอวัฒนธรรมทางอาหารดั้งเดิมของท้องถิ่น **ภาคประชาชน**ควรมีบทบาทในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยว บทบาทในการดูแลทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น และบทบาทในการเป็นผู้ร่วมตัดสินใจวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผลการพัฒนา ตลอดจนบทบาทการเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยวได้รับการกระจายรายได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้

การศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียนแหงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีการติดตามการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และความยั่งยืนของการอนุรักษ์ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรม โดยกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ควรเพิ่ม

การศึกษาด้านความต้องการ รูปแบบกิจกรรม แรงจูงใจ ที่มาเที่ยวในช่วงประเพณีออกหว่า และ ประเพณีแห่เทียนแหง เพื่อทำการวิเคราะห์กลุ่มตลาดเป้าหมายและกำหนด ภาพรวมของการส่งเสริม ท่องเที่ยววัฒนธรรมในอำเภอแม่สะเรียง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

๑. ควรให้หน่วยงานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมเป็นผู้ร่วม วางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินการออกแบบ และพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม

๒. ควรศึกษาผลของปัจจัยภายนอกต่างๆ เช่น การช่วยเหลือของภาครัฐ การสนับสนุน งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่มีต่อความ เปลี่ยนแปลงต่อกิจกรรม

๓. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียงและวัฒนธรรมของจังหวัดอื่น เพื่อเป็นข้อมูลความแตกต่างของสภาพทางกายภาพ วัฒนธรรม และผลของการจัดการท่องเที่ยวและ ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียงต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมในประเพณีออกหว่า และ ประเพณีแห่เทียนแหงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

๑. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ งานประเพณีอันทรงคุณค่าของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

๒. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของนักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างบูรณาการในการจัดทำ องค์ประกอบของงานประเพณีเชื่อมโยงกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ครอบคลุมในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะทำให้เด็กในชุมชนได้เกิดความคิดอย่างบูรณาการแล้ว ยังสามารถเป็นฐานความคิดที่ให้เกิดจินตนาการเชื่อมโยงประเพณีวัฒนธรรมที่อยู่ ภายใต้อุทยานทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
ของประเทศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์ และเกริกไกร แก้วล้วน. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชน
ชาวทวายในเขตอีสานใต้และลาวใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),
๒๕๕๐.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในมลฑลยูนนาน : รายงานการวิจัยศึกษาแหล่งท่องเที่ยว ในนคร
คุนหมิงเมืองลูนาน และเมืองหลูซี. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.
- ดวงสมร พักสังข์. การสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขต
เทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,
๒๕๕๒.
- ดุษฎี ชุมสาย. หลักวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๘.
- ฉันทยา นวลละออง.
- บัณฑิต เมลจิตร. การรับรู้และการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ
หมู่บ้านในงานสาธารณสุขมูลฐานอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. เชียงใหม่ : บัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- บุญณิดา โสตา. ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอิสระชาวต่างประเทศ
ที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. สารานุกรมเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา,
๒๕๕๖.
- ปารีชาต เรืองวิเศษ. แม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๓๗.
- พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ปกเกล้า,
๒๕๓๘.
- พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ
ธรรมชาติ, ๒๕๔๖.
- พจนารถ กริ่งไกร. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.
เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการ

ท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
 พันทิพา มาลา และ ลำยอง ปลั่งกลาง. แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว:
 กรณีศึกษาชุมชนบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. อยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๒.

มณีวรรณ ผิวนุ่ม และ ประรณนา จันทรุพันธ์. โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว
 กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๖.
 วาลิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัด
 เชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับ
 สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
 ๒๕๔๕.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการ
 ท่องเที่ยวเพื่อการรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง
 ประเทศไทย, ๒๕๔๒.

สำนักงานเทศบาลตำบลแม่สะเรียง. แผนพัฒนาสามปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖. แม่ฮ่องสอน : สำนักงาน
 เทศบาลตำบลแม่สะเรียง, ๒๕๕๓.

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. รากฐานแห่งชีวิตกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๓๓.
 อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. รายงานการวิจัยผลกระทบของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงธุรกิจ
 ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในภาคเหนือตอนบน.
 เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อุทัย ดุลยเกษม. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประเพณีและวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง

๑) ประวัติอำเภอแม่สะเรียง

อำเภอแม่สะเรียง เป็นอำเภอหนึ่งใน ๗ อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยประวัติพบว่า อำเภอแม่สะเรียงมีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ โยนสะลิน ไมลองยี เมืองนาย เมืองยวมใต้ และแม่สะเรียง ปี พ.ศ.๒๑๐๗ ปรากฏชื่อ “เมืองโยนสะลิน” (YON SA LIN) หรือแม่สะเรียงปัจจุบันพงศาวดารพม่า ฉบับหอแก้วซึ่งเขียนขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายกล่าวถึงเมืองนี้ว่า “ในปี พ.ศ.๒๑๐๗ บะยีนหนอง หรือ บุเรงนอง ได้ยกพลถึง ๑๖ ท้า มาตีล้านนาข้ามแม่น้ำคง (สาละวิน) ผ่านเมืองโยนสะลินเข้าสู่นคร พิงค์เชียงใหม่” ประวัติเมืองยวมหรือเมืองยวมใต้ในอดีตมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า ๖๐๐-๗๐๐ ปี นับว่าเป็นเมืองหน้าด่าน และเมืองทางเศรษฐกิจที่สำคัญเมืองหนึ่งของเชียงใหม่เรียกกันว่า “ล้านนาตะวันตก”

เมื่อประมาณ พ.ศ.๑๙๘๕ กษัตริย์ราชวงศ์มังรายเชียงใหม่พระนาม “พระเจ้าติโลกราช” ขณะดำรงตำแหน่ง “ลูกหลวง” พระนามว่า “ท้าวลก” มาครองเมืองยวมใต้

พ.ศ.๒๓๕๒ เมืองยวมถูกน้ำท่วม คณะกรรมการเมืองจึงได้ย้ายมาตั้งเมืองใหม่ทางทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือห่างจากเมืองยวมเก่าประมาณ ๑,๕๐๐ เมตร คือบริเวณที่ตั้งของอำเภอแม่สะเรียง ขณะนี้

พ.ศ.๒๔๔๓ ทางราชการได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมืองยวม พ.ศ. ๒๔๖๗ เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอแม่สะเรียง (เนื่องจากชื่อ “อำเภอเมืองยวม” พ้องกับอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึง เปลี่ยนชื่อตามลำน้ำแม่สะเรียงที่ไหลผ่าน)

เมืองยวมเดิมเรียกว่า “เมืองยวมใต้” ตั้งบ้านเมืองมาไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ปี พ.ศ ๑๙๐๐ พงศาวดารโยนก ระบุว่าเมืองใต้เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเชียงใหม่ และคอยป้องกันการรุกราน ของพม่า

พ.ศ. ๑๙๔๔ พระเจ้าสามฝั่งแกนกษัตริย์เชียงใหม่ได้เนรเทศ “เจ้าท้าวลก” ราชบุตรหัววัน เกรงว่าจะแย่งชิงราชสมบัติ ให้มาอยู่ที่เมืองยวมใต้ เจ้าท้าวลกคบคิดกับ พญาสามเด็ยก้อย แย่งชิง ราชสมบัติได้สถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า “พระเจ้าติโลกราช” ต่อมาในสมัยของ พระเจ้ากาวิละเจ้าเมืองเชียงใหม่ เห็นว่าเมืองยวมใต้เป็นเมืองหน้าด่านจึงเจริญสัมพันธไมตรีกับ เมืองยวมใต้และเมืองยวมยางแดง โดยนำไพร่พลทั้งสองฝ่ายมาตั้งมั่นน้ำพิพัฒน์สัตยาที่ริมน้ำคง ตั้งแต่นั้นมาพม่าไม่ยกทัพมารุกรายเมืองยวมใต้อีก

พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้ตั้งเป็น อำเภอเมืองยวม มีนายอำเภอแม่สะเรียงคนแรกคือ ขุนชำนาญชานานุรักษ์ แต่เนื่องจากชื่ออำเภอเมืองยวมไปพ้องกับอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอแม่สะเรียงตามชื่อของแม่น้ำแม่สะเรียงที่ไหลผ่าน (สำนักงานเทศบาลตำบลแม่สะเรียง, ๒๕๕๓)

๒) ประเพณีและวัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียง

อำเภอแม่สะเรียงมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นๆ เพราะได้รับอิทธิพล ที่หลากหลายทั้งจากกลุ่มล้านนา และจากพม่า ประเพณีที่สำคัญคือ

- ๑) ประเพณีออกพรรษา ซึ่งชาวแม่สะเรียงเรียกว่าประเพณีออกหว่า เทศกาลออกพรรษา (สำนักงานเทศบาลตำบลแม่สะเรียง, ๒๕๕๓)
- ๒) ประเพณีปอยส่างลอง (บวชลูกแก้ว)
- ๓) ประเพณีตานข้าวหย่ากู่ (ข้าวมธุปายาส)
- ๔) ประเพณี

๓) ความหลากหลายชาติพันธุ์ในอำเภอแม่สะเรียง

อำเภอแม่สะเรียงเป็นอำเภอที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ไทใหญ่ ยน (คนเมือง) ละว้า นอกจากนี้ในอำเภอแม่สะเรียงยังเป็นเมืองที่มีความหลากหลายของทางศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ทั้งนิกายคาร์ทอลิก และโปรเตสแตนต์ และศาสนาอิสลาม

กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง เดิมอาศัยอยู่แถบบริเวณต้นแม่น้ำสาละวินของพม่า ต่อมาได้อพยพเข้าสู่ประเทศพม่าและไทย มีภาษาพูดเรียกว่าภาษากะเหรี่ยง จัดในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต

ชาวกะเหรี่ยงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง นอกเหนือจากภาษาพูดแล้ว ยังมีการแต่งกาย ศิลปะการแสดง และประเพณีต่างๆ ปัจจุบันมีชาวกะเหรี่ยงในประเทศพม่าประมาณ ๗ ล้านคน และในไทยประมาณ ๔ แสนคน คำว่า "กะเหรี่ยง" นั้น บางท่านถือว่าเป็นคำไม่เหมาะสม เป็นการเรียกด้วยความดูถูก แต่ชาวกะเหรี่ยงในบางชุมชน ก็แนะนำตัวเองว่า กะเหรี่ยง มิได้เห็นเป็นคำไม่เหมาะสม หรือดูถูก ทั้งนี้ความรู้สึกลังเลอย่างยิ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้เรียกด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์ "กะเหรี่ยง" คนล้านนาและคนทางภาคตะวันตกมักเรียกกะเหรี่ยงว่า "ยาง" พม่าเรียกพวกนี้ว่า "กะยิ่น" ฝรั่งเศสเรียกว่า "กะเรน" (บางที่เขียนว่า กะเร็น) แต่พม่าออกเสียง ร เป็น ย แต่คำว่า กะเหรี่ยง กะเรน หรือกะยิ่น ก็เป็นคำที่พวกเขาไม่ชอบนัก สังเกตได้จากเมื่อครั้งพม่าได้รับเอกราช พวกเขาได้ตั้งชื่อรัฐของตนเองว่า "กะยา" แปลว่า "คน" (จิตร ภูมิศักดิ์, ๒๕๔๔) อย่างไรก็ตาม เรื่องของชื่อเรียก "กะเหรี่ยง" นี้ยังเป็นปัญหาไม่เป็นที่ยุติ หลายคนในปัจจุบันเข้าใจว่าชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไม่สมควรจะเรียกว่า "กะเหรี่ยง" อีกต่อไป เพราะมีความหมายไปเชิงดูถูก โดยสมควรให้เรียกว่า "ปกากะญอ" แทน แต่หากศึกษากันไปแล้วกลับพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหลายกลุ่มที่เรียกตนเองว่า "กะเหรี่ยง" และกลุ่มชาติพันธุ์ที่เดิมนักมานุษยวิทยาเห็นว่าควรจัดอยู่ในกลุ่มของกะเหรี่ยงกลับไม่ได้เรียกตัวเองว่ากะเหรี่ยงแต่อย่างใด กลับเรียกเป็นชื่ออื่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่ากะเหรี่ยงมีหลายกลุ่มแตกต่างกันไป กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ๆ มี ปกากะญอ (สกอว์) โพล่ง (โปว์) ตองสู (ปะโอ) และบะแก (บะเว)

กะเหรี่ยงมีด้วยกันหลายกลุ่มย่อย และมีชื่อเรียกต่างๆ กัน ทั้งยังมีประเพณี ความเชื่อ ความ เป็นอยู่ที่แตกต่างกันด้วย กะเหรี่ยงในประเทศไทยมี ๔ กลุ่มย่อยคือ

- สกอ หรือยางขาว เรียกตัวเองว่า ปกากะญอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด
- โป เรียกตัวเองว่า โพล ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน
- ปะโอ หรือ ตองสู อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- บะเว หรือ คะยา อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แม้ว่าชาวกะเหรี่ยงจะได้ชื่อว่าเป็นชาวเขา แต่ก็ไม่ได้อาศัยอยู่บนที่สูงเสียทั้งหมด บางส่วนก็ตั้งบ้านเรือนบนที่ราบเช่นเดียวกับชาวพื้นราบทั่วไป ในหมู่บ้านบางแห่งมีทั้งกะเหรี่ยงสกอและ

กะเหรี่ยงโป แต่ไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ชาวกะเหรี่ยงนิยมตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวร ไม่นิยมย้ายถิ่นบ่อยๆ และมีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรดินและแหล่งน้ำเป็นอย่างดี และเป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำหรือต้นน้ำลำธาร

บ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยงนิยมสร้างเป็นบ้านยกพื้น มีชานบ้าน หรือไม่ก็ใช้เสาสูง แม้ว่าอยู่บนที่สูงก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากชาวเขาเผ่าอื่นๆ ที่นิยมสร้างบ้านชั้นเดียว พื้นติดดิน เช่น ชาวม้ง หรือชาวเมี่ยน เป็นต้น

ระบบครอบครัว

ระบบครอบครัวของกะเหรี่ยงเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว และไม่มีการอยู่ด้วยกันก่อนแต่งงาน เป็นอันขาดการหย่าร้างมีน้อยมาก ขณะที่การแต่งงานใหม่ก็ไม่ค่อยปรากฏ ส่วนการเลือกคู่ครองนั้น ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เลือกชายก่อน และบางครั้งฝ่ายหญิงก็ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการแต่งงาน

สังคมกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อลูกแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปปลูกบ้านใหม่ ถ้าแต่งงานแล้ว ชายจะต้องมาอยู่กับบ้านพ่อแม่ภรรยาเป็นเวลา ๑ ฤดูเก็บเกี่ยว หลังจากนั้นจึงปลูกบ้านใกล้กับพ่อแม่ฝ่ายภรรยาถ้ามีลูกสาวคนเล็กจะต้องอยู่ดูแลพ่อแม่

ความเชื่อ

เดิมนั้นชาวกะเหรี่ยงนับถือผีมีการบวงสรวงและเซ่นสังเวยอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม ในภายหลังชาวกะเหรี่ยงในหลายชุมชนหันมานับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์มากขึ้น แต่ก็ยังคงความเชื่อเดิมอยู่ไม่น้อย เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าคนเรามีขวัญอยู่ทั้งหมด ๓๗ ขวัญ เมื่อคนตายไป ขวัญจะละทิ้งหรือหายไป นอกจากนี้ยังเชื่อว่าขวัญจะหนีไปท่องเที่ยว และอาจถูกผีทำร้ายหรือกักขังไว้ ทำให้เจ้าของขวัญล้มป่วย การรักษาหรือช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยก็คือ ต้องล่อและเรียกขวัญให้กลับคืนมา

ส่วนค่าใช้จ่ายส่วนมากจะช่วยกันออก แต่ส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นฝ่ายออกมากกว่า ส่วนความนับถือบรรพบุรุษของเรานับถือศาสนาพุทธมายาวนานไม่ใช่ นับถือผีแต่คนกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ไม่รู้ข้อมูลในส่วนนี้โดยเฉพาะกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยฉันมีโอกาสดูไปพบปะคนกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี และอุทัยธานีส่วนใหญ่ไม่รู้ความเป็นมาของบรรพบุรุษบางคนไม่รู้แม้ภาษาเขียนของตนเอง

ความเชื่อเรื่องการนับถือผี เป็นความเชื่อดั้งเดิมอยู่คู่กับชาติพันธุ์นี้มานานแล้ว ซึ่งเป็นความเชื่อในเหล่าบรรพบุรุษ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา เนื่องจากชีวิตของ ปง่า-เก่อ-หลู อยู่กับป่าเขา ผูกพันกับธรรมชาติมาเนิ่นนาน จึงล่อหล่อมความเชื่อกับธรรมชาติเข้าด้วยกัน ในการทำกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีการเซ่น เจ้าที่เจ้าทาง และบอกกล่าวบรรพชน ให้ท่านได้มาอุดหนุนค้ำจุน ช่วยให้กิจการงานนั้นๆ เจริญก้าวหน้า ทำกสิกรรมได้ผลผลิตดี ขอให้ท่านคลบันดาลให้อยู่เย็นเป็นสุข ปกป้องคุ้มครองดูแล และยังเป็นขอขมาต่อท่านเหล่านั้นด้วย ซึ่งเป็นความเชื่อและเป็นประเพณีที่ดั่งามเป็นการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ และให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในครอบครัว เป็นความเชื่อที่ชาติพันธุ์นี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ความเชื่อในลักษณะนี้มีอยู่ในทุกชนชาติ

การเลี้ยงชีพ

ชาวกะเหรี่ยงใช้ชีวิตในชนบท มีชุมชนขนาดเล็ก และทำมาหากินในลักษณะเพื่อการยังชีพ อาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นการเกษตรทั้งปลูกพืช ปลูกข้าวไร่ และเลี้ยงสัตว์

เดิมชาวกะเหรี่ยงปลูกฝิ่นเช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ แต่ปัจจุบันได้หันมาปลูกพืชผักที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพืชเมืองหนาว โดยได้รับการสนับสนุนและให้ความรู้จากโครงการพัฒนาชนบทจากหลายๆ หน่วยงาน เช่น โครงการหลวง ทำให้ความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงในหลายชุมชนมีความผาสุก

กะเหรี่ยงได้ชื่อว่ารู้อักการใช้พื้นที่ทำกินแบบ "ไร่หมุนเวียน" นั่นคือ ทำครั้งหนึ่ง แล้วพักไว้ ๓ - ๕ ปี จึงกลับไปทำใหม่ วนเวียนไปโดยตลอด เพื่อป้องกันดินเสื่อมคุณภาพ มิได้ทำไร่เลื่อนลอยอันเป็นการตัดไม้ทำลายป่าอย่างที่เคยเข้าใจกัน

กะเหรี่ยงยังนิยมเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ไก่ โดยเฉพาะสุกรและไก่และสุกร ที่เลี้ยงไว้ไต่ถุนบ้าน หรือใกล้บ้าน เพื่อใช้ในพิธีกรรม และบางชุมชนยังนิยมเลี้ยงช้าง ในอดีตเคยมีการใช้ช้างเพื่อทำนา และชักลากไม้ แต่ในปัจจุบันเหลืออยู่น้อยมาก และใช้เพียงเพื่อบริการนักท่องเที่ยวมากกว่าการใช้งานแบบอื่น

ชาวปกากะญอ นิยมใส่เสื้อผ้าฝ้ายทอมือมาแต่สมัยโบราณ ซึ่งแต่เดิมชาวกะเหรี่ยงจะปลูกฝ้ายเอง นำฝ้ายมาปั่นเป็นเส้นด้าย ย้อมด้วยสีธรรมชาติ สร้างลวดลายด้วยการทอ การปักด้วยเส้นไหม และลูกเดือย สตรีชาวกะเหรี่ยง จะถ่ายทอดภูมิปัญญากระบวนการผลิตผ้าทอ แก่บุตรสาว ๑๒ - ๑๕ ปี เริ่มจากแบบง่ายๆ ฝึกฝนจนมีความชำนาญ และสามารถออกแบบลวดลายด้วยตนเองได้ สำหรับลวดลายผ้าทอของชาวกะเหรี่ยงนั้น มีเรื่องราวเล่าสืบมาว่า ได้มาจากลายหนังงูใหญ่ ซึ่งเป็นคู่รักในอดีตของหญิงสาวชาวกะเหรี่ยง โดยงูจะเปลี่ยนลายทุกวัน และหญิงสาวก็ทอผ้าตามลายที่ปรากฏจนครบ ๗ วัน ทอได้ ๗ ลาย แต่ลายที่นิยมนำมาทอ และปัก มี ๔ ลาย คือ โยห่อเกือ เกอเปเปลอ ฝูยช่อล่อ อีกลายหนึ่ง คือ ลายที่ซ่า ปัจจุบัน ยังมีลายที่ยมทอ คือ เกอแนเดอ หรือลายรังผึ้ง และเชอกกอพอ หรือ ลายดอกมะเขือ การย้อมผ้าฝ้ายสีธรรมชาติ ใช้เปลือกไม้ เรียกว่า ซาโก้ระ จะได้เป็นสีแดง แกมน้ำตาล ใบฮ่อม เซอ หย่า เหล่า ให้สีน้ำเงินแกมกรมท่า ผลสมอ ให้สีน้ำตาล และผลมะขามป้อม ให้สีเทา เป็นต้น ชาวกะเหรี่ยงสร้างสรรค์ลวดลาย สีสนของผ้าทอจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว จึงมีความสวยงาม และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวกะเหรี่ยง มีการนำเมล็ดเดือย ซึ่งเป็นวัชพืชป่า ปักบนผืนผ้า สร้างเป็นลวดลายลักษณะเฉพาะ เป็นที่สะดุดตาแก่บุคคลภายนอก ซึ่งสนใจซื้อหาไปสวมใส่ และเป็นของฝาก ทำให้สตรีชาวกะเหรี่ยงสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อการจำหน่าย นอกเหนือจากการทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน เป็นการสร้างรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่ง ผ้าทอกะเหรี่ยง ตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้รับการพัฒนาคุณภาพ รูปแบบให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น สร้างงาน สร้างรายได้แก่ผู้ผลิต อย่างยั่งยืน ตลอดจนสืบสานภูมิปัญญาชาวกะเหรี่ยง เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ไทใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในอำเภอแม่สะเรียงมีสัญลักษณ์ที่เห็นได้ชัดคือ บ้านโต หรือเฮินโหลง ในสมัยก่อน บ้านโตจะมีลักษณะเป็นบ้านสองหลังและมีรางรินคั่นกลางเป็นบ้านไม้ทั้งหลังที่ติดกันจะมีเฮินโหลงและเฮินอ่อนติดกัน ซึ่งเฮินอ่อนจะสร้างต่ำกว่าเฮินโหลง เพราะว่าเฮินโหลงมีใช้สำหรับรับแขกและประกอบพิธีต่างๆ ทางศาสนา ส่วนภายในจะมีห้องอยู่เพียงหนึ่งห้องเท่านั้น เพื่อให้ผู้หญิงและเด็กนอนข้างใน ส่วนผู้ชายนอนข้างนอก ซึ่ง อยู่กันหลายครอบครัวส่วนห้องครั้นนั้นส่วนมากจะสร้างแยกกับตัวบ้านแต่จะสร้างไว้ติดกันหรืออาจสร้างไว้ในตัวบ้านตอกฝาซึ่งต้องตรงกัน

ข้ามกับห้องนอน ในตัวบ้านจะมีที่นั่งต่างระดับเพื่อห้อยขา และในการสร้างห้องน้ำนั้นคนโตใหญ่จะไม่นิยมสร้างติดกับตัวบ้าน จะอยู่ห่างออกไป

ลักษณะบ้านโตใหญ่นั้น มีลักษณะที่เรียกว่า สองส่อง เหมือนกันแต่จะมีมุขหน้า หรือ แงบ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นครึ่งวงกลมหรือสี่ เหลี่ยม หลังคาทำด้วยไม้มุงด้วยตอง ภายในบ้าน จะโล่งไม่มีห้องแต่จะมีไม้เป็นแผ่นฝาผนังไว้เป็นเหมือนห้องเพื่อให้สำหรับให้คนที่มีการครอบครัวไว้นอนที่เป็นสามี ภรรยา และเด็กส่วนพ่อ แม่ จะนอนข้างฝา ซึ่งเรียกว่าฝาดันรม ส่วนพวกผู้ชายจะนอนข้างนอกบริเวณในบ้าน เพราะในบ้านจะอยู่ด้วยกันหลายครอบครัวและในช่วงหน้าหนาวก็จะเอาเตาไฟมาไว้กลางบ้านเพื่อคลายความหนาว ในส่วนของห้องครัวนั้นสมัยก่อนจะไม่นิยมสร้างไว้ข้างในบ้าน แต่นิยมสร้างต่อจากข้างบ้านที่ติดกับ ที่เรียกว่า จานตากแดด ซึ่งจะสร้างเป็นหลังโดยเฉพาะไว้ ส่วนห้องน้ำจะไม่สร้างติดกับตัวบ้านจะสร้างแยกออกมาต่างหากในเรื่องของรูปแบบบ้านนั้นจะสร้างหลังคาเดี่ยวหรือสองเดี่ยวก็ได้ โดยผู้ที่ทำ สองส่องนั้นเป็นคนมีฐานะ หรือต้องการให้บ้านใหญ่ และในการสร้างเฮินหรือบ้านสูงนั้นก็เพื่อเอาไว้มัดพวก วัว หรือ ควาย เป็นต้น

กลุ่มมุสลิม

ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๙๖ มีมุสลิมกลุ่มหนึ่งเดินทางมาจากประเทศปากีสถานตะวันออก ปัจจุบัน (ประเทศบังกลาเทศ) โดยผ่านมาทางประเทศพม่าเข้ามาตั้งรกรากที่อำเภอแม่สะเรียง ได้ทำการค้าขายซึ่งเป็นชุมชนที่มีหลายเชื้อชาติ เช่น ไทยใหญ่ ตองสู๊ กะเหรี่ยง จีน ส่วนมุสลิมต่อมาได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นจึงได้มีการจัดสร้างมัสยิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๕ การประกอบธุรกิจการค้าของชุมชนมุสลิมได้เจริญก้าวหน้าตามลำดับ สินค้าส่วนใหญ่จะนำเข้ามาจากประเทศพม่า ได้จัดให้มีร้านค้าแบบดีพาร์ตเมนต์สโตร์ (Department Store) เป็นห้องแถว ๑๑ คูหา “โดยมีฮัจยีสลามาตุลลาห์” เป็นเจ้าของแยกเป็นแผนก ตัดเย็บเสื้อผ้า, ขนม, เครื่องเหล็ก, เครื่องอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ยังได้มีการเปิดตลาดศูนย์กลางการค้าขายพืชผลตลอดจนแลกเปลี่ยนสินค้านานาชนิดโดยการริเริ่มของ “นายโอสีเมียม” ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงงานผลิตน้ำอัดลมเรียกว่า “น้ำมเน็ด” โดยท่าน “ฮาฟิสสุลต่านอะห์หมัด” ซึ่งนำเครื่องจักรอุปกรณ์มาจากประเทศพม่า ชุมชนมุสลิมได้มีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามกาลเวลา บางส่วนอพยพมาจากต่างจังหวัดบ้าง ต่างประเทศบ้าง แล้วกระจายกันไปอยู่ที่อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอใกล้เคียง ซึ่งส่วนมากจะประกอบธุรกิจการค้าขาย รับราชการ มาจนถึงปัจจุบันนี้

ความเป็นมาของมัสยิดญามีอาตุลอิสลามแม่สะเรียง

ตั้งแต่มีชุมชนมุสลิมในอำเภอแม่สะเรียงในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ การปฏิบัติศาสนกิจส่วนมากจะทำการที่บ้าน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๒๕ เมื่อชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงมีจำนวนมากขึ้นได้มีการปรึกษาหารือกันโดยการนำของ นายอับดุลฮามิด และ นายอับดุลเราะห์มาน สองพี่น้องต้นตระกูล (ไชยวงศ์) (อร่ามวงศ์) และ (พุลวานิช) ร่วมกับนายตอโรฟอาลี โดยมีนายนูซุเมียม ต้นตระกูล (จิตสว่าง) และนายลีฮานูดดิน (ต้นตระกูลน้อยสกุล) เป็นผู้ผลักดันให้เกิดการก่อสร้างอาคารมัสยิดเป็นเรือนไม้สองชั้นหลังคามุงกระเบื้องดินเผาจึงได้ใช้เป็นที่พักประกอบศาสนกิจศึกษาอัลกุรอานและบทเรียนทางศาสนาจนล่วงมาถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ อาคารมัสยิดดังกล่าวได้ทรุดโทรมและกอบกับชุมชนมุสลิมได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้อาคารดังกล่าวคับแคบ นายหนู ไชยวงศ์ จึงได้เชิญชวนพี่น้องมุสลิมว่าควรจะได้มีการจัดสร้างมัสยิดขึ้นใหม่ คณะกรรมการมัสยิดโดยการนำของท่านฮัจยีครูซิดอาลัมเห็นชอบในดำริดังกล่าว จึงได้

ร่วมแรงร่วมใจกันสละทรัพย์และร่างกายแรงใจช่วยกัน ตลอดจนรับบริจาคจากพี่น้องมุสลิมทั้งภายใน และภายนอกประเทศบางส่วน ดำเนินการก่อสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น เป็น สถาปัตยกรรมแบบตะวันออกกลางผสมแบบโมกุลแห่งอินเดียสูงเด่นสวยสง่า โดยมี นายซีราจญ์ วงศ์ อิสลาม ควบคุมการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ใช้เงินก่อสร้างทั้งสิ้น ๗๐๐,๐๐๐ บาท และได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๑๙ โดยท่านจุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ มาเป็นตัวแทนในพิธี มีตัวแทน อุซตฺฮฺซอติอาเราะเบีย ตัวแทนเอกอัครราชทูตบังคลาเทศประจำประเทศไทย พี่น้องมุสลิมต่างจังหวัด และพี่น้องต่างศาสนิกมาร่วมงานมากมาย นอกจากนี้ภายในบริเวณมัสยิดยังได้มีการก่อสร้างอาคาร เรียน อาคารเอนกประสงค์ และบ้านพักอิหม่ามไว้ในบริเวณดังกล่าวด้วย ชุมชนมุสลิมแม่สะเรียงจึงได้ ใช้เป็นแหล่งประกอบศาสน-กิจและศึกษาอัลกุรอานตลอดจนการศึกษาด้านจริยธรรมต่าง ๆ ของ อิสลามมาจนถึงทุกวันนี้

ประเพณีและวัฒนธรรมประจำปีของอำเภอแม่สะเรียง

ประเพณีในรอบปี (๑๒ เดือน) ของประชาชนอำเภอแม่สะเรียงเกิดจากความเชื่อถือศรัทธา ในพุทธศาสนากำหนดไว้ในแต่ละเดือน ดังนี้

เดือนที่ ๑ (เดือนอ้ายไต) เรียกว่า “เหลลินเจ้ง” หรือเหลลินแก้ง ตรงกับเดือนธันวาคมเป็นเดือน ตามจันทรคติภาษาปุงนา (บุโรฮิต) เรียกว่า “อะคยาหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “นะตอละ” ธาตุ ประจำเดือนคือเตโชธาตุ ดอกไม้ประจำราศี คือดอกปานเซ (ภาษาถิ่น) มีนิทานบ่อเกิดประเพณีกล่าว ไว้ว่าสมัยเมื่อ อะสังกอนตั้งญะ(โกณฑัญญะ) เป็นขวานาอยู่ในกรุงพาราณสี ได้ถวายใหม่ ๙ ครั้ง คือ ๑ ตอนที่ข้าวเริ่มทอง ๑ ตอน ข้าวเป็นน้ำใสๆ เหมือนน้ำมัน ๓ ตอนขนข้าวจากนาไปยังยั้งฉาง ๘ ตอน นำข้าวใส่ยั้งฉาง ๙ ตอนนำข้าวออกจากฉางมาตำเป็นข้าวสารด้วยอานิสงส์การถวายข้าว ๙ ครั้งนี้ เมื่อ ชาติที่เกิดขึ้นเป็นฤๅษี ๕ ตนได้ออกบวชตามพระพุทธเจ้าและเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้า เทศนาโปรด (ปฐมเทศนา) และได้บรรลุพระอรหันต์สาวกชุดแรกด้วย ในเดือน ๑ นี้จึงเป็นเดือนที่ พุทธศาสนิกชนทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระภิกษุสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายเรียกว่า “กาบชอมอู” เป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่สืบมาจนปัจจุบัน การทำบุญข้าวใหม่จะทำที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ โดย เชิญแขกมาร่วมทำบุญนอกจากนี้จะมีการทำบุญหลั่งข้าวปุก “ข้าดำคลุกงา” คนโตจะใช้งาดำผสมเกลือ รับประทานกับน้ำอ้อย ส่วนกะเหรี่ยงจะตำข้าวเหนียวคลุกกับงาขาว

เดือน ๒ (เดือนยี่) ไตเรียกว่า “เหลลินก่า” เดือนนี้ชาวไตกำคือถือปฏิบัติว่าจะไม่นำข้าวออก จากยั้งฉาง ภาษาปุงนา(บุโรฮิต) เรียกว่า “มะกะระหย่าลี” ตรงกับเดือนมกราคม ภาษาพม่าเรียกว่า “ปยาไส” ธาตุประจำเดือนคือ ปฐวีธาตุ ดอกประจำราศีคือ ดอกขวาใหญ่(ภาษาถิ่น) หรือดอกกวาง ของ (ภาษาถิ่น) เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรมและมานัต ชาวบ้านเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ปริวาส หรือเข้ากรรม มีพิธีตักบาตร “ลองก่า” พระสงฆ์จะไปพักนอนเข้าปริวาสในกระต้อบฟางข้าว หรือใน กลต ตาป่าทุ่งนา ซึ่งคณะศรัทธาเป็นผู้จัดสถานที่ให้พักตลอดจนที่ทำบุญตักบาตร ห่องน้ำ ห่องส้วม พระทุกรูปจะเข้าพิธีสวดกรรมฐานในตอนกลางคืนทุกคืน มีศรัทธาญาติโยม ผู้เฒ่าผู้แก่จะเข้าร่วมและ ถือศีลแปด หลายแห่งเข้าปริวาสกรรมในป่าช้า และมีการทอดผ้าป่าหาจตุปัจจัยปรับปรุงป่าช้า ในการ ทำบุญมีการถวายอาหารเช้าอาหารเพล รับศีล อนุโมทนาทุกวัน ตามที่ได้ตกลงว่าจะทำ ๗ วัน หรือ ๑๕ วันมีนิทานบ่อเกิดประเพณีกล่าวไว้ว่า สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่มีพระภิกษุ จำนวน

๒๐ รูปทำผิวดินวัย อาบัติสังฆาติเลส พระพุทธองค์ทรงลงโทษให้ไปบำเพ็ญเพียรเจริญ สมถกรรมฐาน ทรมาณอยู่ในที่โล่งแจ้ง ท่ามกลางน้ำค้างและสายหมอก ในขณะนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลได้เห็นความทุกข์ยากของพระภิกษุทั้ง ๒๐ รูปก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพระภิกษุที่ถูกทำโทษตากน้ำค้าง อยู่กลางแจ้งไม่มีสิ่งกำบังใดๆ ได้รับทุกข์เวทนาหากข้าพระพุทธเจ้ามีเจตนาศรัทธาจะทำที่อยู่ที่พักถวาย จะเหมาะสมประการใดหรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าสามารถถวายได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงรับสั่งให้ เสนออมาตย์นำปองจ้าง(สัปคับหลังช้าง) ไปถวายรูปละ ๑ ที่จนครบและจัดอาหารบิณฑบาตมาถวาย ตลอดเวลาที่พระภิกษุอยู่ปริวาสและมานัต ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเดือน ๒ (ເລີນກຳ) พระสงฆ์ได้เข้าปริวาส กรรมและอยู่มานัต ส่วนศรัทธาประชาชน ก็ถือโอกาสทำบุญทำทานถวายอาหารบิณฑบาตและ เสนาสนะแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสและมานัตนั้นสืบต่อมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

เดือน ๓ ไตเรียกว่า “ເລີນສາມ” ภาษาปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “กุมหย่าสี” ภาษาพม่า เรียกว่า “ตีโปละ” ธาตุปะนะจําราศี คือวาโยธาตุ ธาตุลม กอกปะนะจําราศี ดอกชูปานและดอกอิงแก (ภาษาถิ่น) เป็นฤดูถวายไม้ไหล(พิน) ถวายข้าหย่ากุ (ข้าวเหนียวแดง) นิยมทำข้าวเหนียวแดงถวายวัด และถวายก่องโหลในวันเพ็ญเดือน ๓ แต่ก่อนการทำข้าหย่ากุ นึ่งข้าวสุกแล้วนำไปคลุกน้ำอ้อย ถ้าทำ มากคลุกในกระทะใหญ่ ช่วยกันกววนหลายคนจนได้ที นำถั่วลิสงที่กะเทาะเปลือกออกผสมคลุกเคล้า ตอนนมส่น้ำอ้อยหรือน้ำตาล แล้วชูดมะพร้าวโรยหน้าอีก บางตำราคั้นน้ำกะทิเคี้ยวพอมันแตก เอาข้าว สุกที่นึ่งมาคลุกน้ำกะทิกินให้เข้ากันทิ้งไว้บนเตาถ่านไฟพอสุกเหนียวจึงตัดออกใส่ถาดเอาตองทับ ผิวหน้าให้เรียบเสมอกัน รอให้เย็นจึงตัดเป็นก้อนสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนใส่ห่อไปทำงาน การทำบุญทำ ทานข้าหย่ากุนี้มักจัดรวมกันเป็นหมู่บ้าน รวมกันที่บ้านใหญ่หรือกำนันแล้วจะมีการใส่เทียนใส่ธูป หรือแบกหาม ถ้าขบวนใหญ่ตีฆ้องกลอง แห่ไปแจกภายในหมู่บ้านโดยทั่วถึงกัน

การทำบุญถวายก่องโหลพารา คือเอาไม้เนื้ออ่อน มีไม้จ้าว “นุ่น” ไม้เสาไม้กฤษณา บางแห่งใช้ ไม้ไผ่ขุดเปลือกออก แล้วนำมาก่อฐานสี่เหลี่ยมคอกหมู ปลายแหลมขึ้นไปเป็นรูปเจดีย์ มีฉัตรเป็นยอด ไตเรียกว่า “ทีหึ่ง” คือฉัตร ๕ ชั้นประดับด้วยดอกจำจ่านำไม้ไผ่มาขัดราววัดทั้งสี่มุมปักหน่อกล้วยหน่อ อ้อย การเผา ก่องโหลใช้ไฟมาล่อ “บ้องไฟสั้น” มีตาตรงกลางตอกดินปืนทั้งสองข้างใช้ดินเหนียวปิด เจาะรูขนวนทั้งสองข้าง ผูกเส้นลวดจากที่เผาไปหากองโหล ห่างประมาณ ๑๐-๑๕ เมตร เมื่อจุดมาไฟ แล้ว มาไฟจะวิ่งตามเส้นลวดไปชนสายขนวนที่กองโหล ครั้งสุดท้าย จะไม่มีอะไรกันไว้มาไฟจะวิ่งไปถึง กองโหลที่มีห่อดินหรือกองโหลสายขนวนด้านกองโหลจะติดไฟ แล้วไฟนั้นจะพุ่งเข้ากองโหลที่มีห่อดิน ปืนหรือราวด้วยน้ำมันไฟจุดลุกขึ้น ระหว่างแข่งมาไฟจะมีการตีฆ้องกลองสนุกสนาน ก่อนจุดมาไฟจะมี พิธีถวายก่องโหลโดยต่อด้วยสายสัญญาณจากกองโหลไปบนวัดที่พระสงฆ์ให้ศีลให้พร และอนุโมทนา นิทานบ่อเกิดประเพณีกล่าวไว้ว่าสมัยหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองสาวตีมีมาณพเชษฐใจคนหนึ่ง พอถึง เดือน ๓ ยามหนาวเหน็บได้เก็บฟืนมากองไว้ที่ต้นทางที่พระสงฆ์จะมาบิณฑบาตในเมือง พอถึงเวลา เข้าตรู่จะตื่นแต่เช้ามือ เดินทางไปยังกองฟืนและก่อกองไฟที่ต้นทางนั้น พร้อมกับนิมนต์พระสงฆ์มาผิง ไฟให้เกิดความอบอุ่นแล้วจึงบิณฑบาต ทำอย่างนี้ทุกเช้าจนสิ้นฤดูหนาว ด้วยอาณิสสงส์แห่งการกระทำ ดังกล่าวส่งผลให้มาณพนั้นตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ เป็นเทพบุตรผู้มีรัศมียิ่งใหญ่ ดุจดวงไฟที่สุก โชติ ช่วงชัชวาล เป็นที่เคารพถือของเหล่าเทวดาทั้งหลายสำหรับการถวายข้าหย่ากุ มีตำนานมาว่า พระพุทธเจ้าทรงประชวรด้วยโรคพระอุทร ปวดๆ เสียๆ พระอานนที่ได้ออกบิณฑบาตและไปพบนาง สุขาดาที่กำหลังหุงข้าวยาคุ ใส่เนยน้ำมัน จ่าตีโผ (ผลพลู) เลงยาง (กานพลู) พิตซาง (ดีปลี) พิตป้อม

(พริกไทย) พอเหลือบเห็นพระอานนท์ นางสุชาดาก็รีบตักข้าวยาคุไปใส่บาตรพระอานนท์ทันที พระอานนท์ได้นำข้าวยาคุนั้นไปถวายแด่พระพุทธเจ้า เมื่อฉันข้าวยาคุของนางสุชาดาแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงหายจากอาการประชวรพระอุทร ด้วยอานิสงส์การถวายข้าวยาคุนี้นางสุชาดาได้ไปเกิดจุติบนสวรรค์ เสวยผลบุญอย่างมีความสุข ดังนั้นการถวายข้าวยาคุ “ข้าวหย่ากุ” จึงเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

เดือน ๔ ไตเรียกว่า “เหลินสี่” ภาษาปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “มะหยิ่งหย่าสี่” ภาษาพม่า เรียกว่า “ตะปองละ” ธาตุประจำเดือน คืออาโปธาตุ ธาตุน้ำ ดอกไม้ ประจำราศี คือดอกเปา (ภาษาถิ่น) คือไม้รัง เดือนนี้จะมีประเพณีปอยส่งลงและปอยจางลง อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวันวิหารเมืองสาวัดถึนั้นชาวคราวของพระองค์ได้ทราบถึงพระเจ้าสุทโธทนะพุทธิดา จึงทรงส่งอำมาตย์ ๑,๐๐๐ คน ไปนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองกบิลพัสดุ์ ฝ่ายอำมาตย์ทั้งหลายเมื่อมาเฝ้าพระพุทธเจ้าและได้สดับพระธรรมเทศนาต่างได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ขอบรรพชาอุปสมบทไม่กลับไปกรุงกบิลพัสดุ์ตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมา พระเจ้าสุทโธทนะได้ส่งอำมาตย์อีก ๑,๐๐๐ คน ไปนิมนต์พระพุทธเจ้าอีก เหตุการณ์ก็เป็นเช่นเดิม ทุกคนบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วไม่กลับไปกรุงกบิลพัสดุ์ ทำเช่นนั้นถึง ๓ ครั้ง ครั้งสุดท้ายจึงทรงรับสั่งให้กาฬุทายี อำมาตย์ไปนิมนต์พระพุทธเจ้ากาฬุทายีจึงขอพระบรมราชานุญาตบรรพชาอุปสมบทก่อน จึงจะนิมนต์พระพุทธเจ้ากลับไปกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธเจ้าสุทโธทนะทรงอนุญาต กาฬุทายีจึงพาคณะ ๑,๐๐๐ คนไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาและบรรลุผลอยู่จำพรรษากับพระพุทธเจ้าจนครบถ้วนไตรมาส ๓ เดือน แล้วจึงอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธเจ้าทรงใคร่ครวญแล้วเห็นว่า เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ในอดีตที่จะต้องไปโปรดประยูรญาติ จึงทรงรับนิมนต์ เมื่อทราบแน่ชัดแล้วกาฬุทายีภิกษุจึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเดินทางไปเตรียมการล่วงหน้า และเดินทางไปแจ้งข่าวแด่พระเจ้าสุทโธทนะและข้าราชการบริพารว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ในเดือน ๔ นี้ ให้ทุกคนเตรียมชุดรับเสด็จและเครื่องไทยธรรม อาหารบิณฑบาตและอื่นๆ ไว้รับเสด็จพระพุทธเจ้าพระเจ้าสุทโธทนะรับสั่งให้จัดทำถนนหนทางปราสาทและซุ้มรับเสด็จทั่วกรุงกบิลพัสดุ์ พอถึงวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ พระพุทธเจ้าทรงนำพระสงฆ์ออกจากเขตวันวิหาร เดินทางไปวันละ ๑ โยชน์ เมื่อนำพระสงฆ์เดินทางถึงกรุงกบิลพัสดุ์แล้ว บรรดาประชาชนชาวเมืองต่างชื่นชมยินดีพากันจัดไทยธรรมไว้ถวายเป็นจำนวนมาก ทั้งอาหารบิณฑบาตล้วนแต่เป็นสิ่งของพิเศษแปลกๆ ที่ทุกคนคิดว่าทำได้ดีที่สุด บางกลุ่มจัดทำต้นเวชยันต์ หรือต้นหอโลม ต้นร่ม ต้นธง ต้นจิวร ๑,๐๐๐ ผืน พร้อมทั้งบรรเลงเครื่องดนตรีดุริยางค์นานาประการรับเสด็จพระพุทธเจ้าทุกแห่งหน จัดเป็นงานพิธียิ่งใหญ่ในการแสดงความยินดีที่ได้รับเสด็จพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้น ด้วยเหตุนี้ชาวไตจึงพากันจัดงานประเพณีเดือน ๔ สืบต่อมาจนปัจจุบัน ตัวแทนพระพุทธเจ้า เช่นพระธาตุเจดีย์กัฏฐิ พระพุทธรูปเจดีย์กัฏฐิ พระบรมฉายาลักษณ์เจดีย์กัฏฐิมีอยู่ ณ ที่ใด ศรีธาตพุทธบริษัทก็จะพากันไปทำบุญเป็นงานรับเสด็จพระพุทธเจ้าเช่นในสมัยพุทธกาล เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๔ ชาวไตจะไปหาฝักป่อยถือว่าดีเป็นสิริมงคลและเก็บยอดขี้เหล็กมาเป็นอาหารเชื่อว่าเป็นยา

เดือน ๕ ไตเรียกว่า “เหลินห้า” มีปอยเหลินห้า ปอยชางก่ยาน ปอยจาตีชาย ตรงกับเดือนเมษายน ภาษาปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “มิกชะหย่าสี่” ภาษาพม่า เรียกว่า “ตะกูละ” ธาตุประจำเดือน คือ เตโชธาตุ ธาตุไฟ ดอกไม้ประจำราศี คือ ดอกก่าก่อ(ดอกบุญนาค) เป็นเดือนที่เปลี่ยน

ศักราชใหม่ ในช่วงนี้จะมียานปอยจำตีชาย “เจดีย์ทราย” ที่วัด จะมีการขนทรายเข้าวัด มีการถวายขนมเทียน ขนมจ็อก มีการขนน้ำเจ้าพร้า(สงน้ำพระ) ตลอดจนถึงพระสงฆ์ ขอขมาลำหัวผู้เฒ่า ผู้แก่ ขอขมาพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ นอกจากนี้จะมีการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เช่น เล่นหมากนิม(สะบ้า) หมากขวาง หมากกอน หมากอื่น ของหนุ่มๆ สาวๆ จะมีการเล่นน้ำสงกรานต์ “เหลินห้า” ปอยชางกย่าน ส่วนผู้สูงอายุในวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ จะพากันไปฟังธรรม จำศีลนอนวัด ถือศีล ๘ มีการทำบุญตักบาตรพระ เรื่องที่เห็นประเพณีกล่าวไว้ว่าขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เขตวันวิหารในกรุงสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ชักชวนข้าราชการเตรียมไทยธรรมความหวาน นำไปถวายพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาว่าในช่วงเทศกาลเปลี่ยนศักราชนี้ขอให้เชิญชวนกันไปคารวะพระรัตนตรัย และผู้มีพระคุณและพากันไปสงน้ำพระพุทธรูประน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อขอพรปีใหม่ให้มีโชคลาภอยู่เย็นเป็นสุขเจริญด้วยจตุรพิธพร ๔ ประการ มีอายุวรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธนสารสมบัติตลอดไป พระพุทธองค์ทรงนำพระสงฆ์ไปสงน้ำในสระอนปัท ในกลุ่มดอกบัว ๕ ประเภทที่บานสะพรั่งเต็มพระ พอถึงเดือน ๕ ชาวประชาจึงพากันทำโกมโบ (โคมรูปดอกบัว) ไปบูชาตามวัดวาอารามต่างๆ ยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ จากเอกสารโรเนียวเย็บเล่มภาษาไต ชื่อ “หย่าสี่สิบสองเหลินคำ” เขียนโดยเจเร แสงเชิง บ้านแม่สาว อ.แม่อาย จ.เชียงใหม่ กล่าวว่า เดือน ๕ เป็นวาระการเปลี่ยนศักราชเนื่องจากธิดาท้าวมหาพรหมเปลี่ยนวาระอุ้มเศียรบิดาไว้ในแต่ละปี ตามตำนานเล่าว่าหลังจากเกิดดลกาวินาศไฟประลัยกัลป์ล้างโลก และน้ำท่วมโลกแล้วมีดอกบัว ๕ ดอก ผุดขึ้นที่กลางสระใหญ่ เป็นจุดเริ่มต้นของภัทรกัลป์นี้ ให้กัลป์นี้มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๕ พระองค์ และในดอกบัว ๕ ดอก มีจีวร ๕ ชุด พระพรหมได้ลงมาอุ้มเชิญจีวรทั้ง ๕ ชุดขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ ท้าวมหาพรหมและคณะจะนำผ้าจีวรลงมาถวายตามลำดับ และขณะนี้พระพุทธเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ไปแล้ว ๕ พระองค์ ยังเหลืออีก ๑ พระองค์ คือ พระศรีอาริยมตไถย ซึ่งตรัสรู้ต่อกจากยุคพระโคตมพระพุทธเจ้า บรรดาพระพรหมที่ลงมาในมนุษยโลกมาได้ สูดกลิ่นดินหอมแล้ว เกิดความพอใจพากันขุดมาชิมดูหลังจากชิมดินหอมแล้ว ทำให้วิฆาณาน(เหาะเหินเดินอากาศ)เสื่อมไม่สามารถเหาะกลับไปสู่พรหมโลกได้จึงอาศัยอยู่ในโลกมนุษย์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน เหล่าพรหมและเทวดาได้ประชุมปรึกษารื้อวิธีกำหนดราศีฤกษ์กาล และพิจารณาหาผู้ที่มีความสามารถกำหนดราศีฤกษ์กาลได้ ซึ่งท้าวพรหมได้รับอาสาเป็นผู้จัดทำ พร้อมกับสัญญาว่าหากไม่สามารถทำให้สำเร็จก็จะให้ศีรษะเป็นประกันต่อมาเมื่อไม่สามารถกำหนดราศีฤกษ์กาลให้ดี ทัดเทียมกันได้ พระอินทร์ จึงขอให้ศาสดาพยากรณ์(งะพอมอกยาม)กำหนด ฤกษ์กาลเป็นฤกษ์ร้อน ผน หนาว ซึ่งเป็นฤกษ์กาลตราบจนปัจจุบัน พระอินทร์จึงบอกธิดาทั้ง ๗ ของท้าวมหาพรหมว่าใครสามารถตัดศีรษะของท้าวมหาพรหมได้จะอภิเษกยกขึ้นเป็นอัครเหสีธิดา ๖ องค์ไม่สามารถทำได้ แต่ธิดาองค์สุดท้าย (วันเสาร์) ได้ใช้เส้นผมชิงกับโครงไม้ ทำเป็นเลื่อย ใช้เลื่อยคอของท้าวมหาพรหมจนขาด พอลขาดแล้วนำไปไว้ที่ไหนก็ได้ไว้ในน้ำ น้ำก็แห้ง ไว้บนบกก็เกิดไฟไหม้ จำเป็นที่ธิดาทั้ง ๗ จะต้องผลัดกันทูนศีรษะของบิดาไว้คนละ ๑ ปี หมุนเวียนกันไปตลอดกาล พอถึงเดือน ๕ ของแต่ละปี ก็จะไปเปลี่ยนกัน ครั้งหนึ่ง ธิดาองค์ที่หมดภารกิจก็จะถือโอกาสล้างมือ อาบน้ำ ชักผ้า สระผมให้สดชื่น หลังจากที่ได้รับภารกิจมานานเป็นเวลาแรมปี ด้วยเหตุนี้ จึงถือเป็นประเพณีว่าพอถึงเดือน ๕ เปลี่ยนศักราชใหม่ จะพากันอาบน้ำชำระร่างกาย สระผม ปัดกวาดทำความสะอาดบ้านเรือนในโอกาสขึ้นปีใหม่ให้เป็นกรณีพิเศษ สำหรับตัวท้าวมหาพรหมนั้น พระอินทร์ได้ทูลถามมารดาของท้าวมหาพรหมว่า จะสามารถหา

ศรีษะของไครมาแทนได้ มารดาตอบว่าศรีษะของไครอะไรก็ได้ที่นอนหันหัวไปทางเหนือ พระพรหม และเทวดาทั้งหลายจึงพากันลงมายังโลกมนุษย์ และได้พบช้างตัวหนึ่งกำลังนอนหัวหัวไปทางทิศเหนือจึงตัดหัวช้างนั้นนำไปต่อกับตัวของท้าวมหาพรหม ทำให้ท้าวมหาพรหมฟื้นคืนชีพและได้รับขนานนามว่า “มหาปิงแ่น” (พระพิฆเนศ) ส่วนตัวช้าง ก็ได้นำพินมาก่อกองไฟสุ่ม ฌาปนกิจจนเสร็จกิจเหล่าพระพรหมและเทวดาทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันว่าบาปที่ตัดเศียรท้าวมหาพรหมนี้จะตกแก่ใครพระอินทร์ตอบว่า ตกแก่ชาวเมืองทั้งหลาย เพราะชาวเมืองอยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวชะตาราาศีฤกษ์ดวงกาลและตามต่อไปว่า หากต้องไถ่บาปจะต้องทำอะไรบ้างพระอินทร์ตอบว่า ต้องพากันก่อเจดีย์ทราย ถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูป และพระสงฆ์ ให้ทำขนมไปทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอธิฐานขอให้พ้นจากบาปและได้รับความสุขความเจริญยิ่งขึ้นไป จึงเกิดมีประเพณีรดน้ำดำหัวคารวะผู้เฒ่าผู้แก่ ทำขนมประเพณีแจกจ่ายและถวายพระสงฆ์สืบทอดมาจนทุกวันนี้

เสร็จจากงานสงกรานต์ จะมีการประกอบพิธีทำบุญหมู่บ้านเรียกว่า “งานวานปะลิก” โดยนิมนต์พระสงฆ์ไปทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์สี่มุมเมือง ชาวบ้านจะนำน้ำขมิ้นส้มป่อย พร้อมทั้งไม้ดอกทำเป็นตาแหล่วใบหนามเจ็ดเจือ ใบผักกุ่ม ใบปานแข ใบถั่วแระ โดยนำใบหญ้าคามามาทำเป็นเชือกสำหรับนำไปแขวนไว้ที่ประตูบ้าน พอทำพิธีเสร็จแล้วตกตอนตนค่ำจะมีคนนำตาแหล่วไปปักในบ้านไว้ที่หัวบ้าน ท้ายบ้านก็จะเอาเครื่องเช่น ในกระทงใหญ่เรียกว่า สดวง นำไปถวายผีทั้งสี่ทิศ พร้อมทั้งเทียนขี้ผึ้งนำไปจุดทั้งสี่ทิศในเวลาเดียวกันห้ามคนในออก ห้ามคนนอกเข้า เมื่อพิธีเสร็จจะยิงปืนเป็นสัญญาณให้รู้กันทั่ว

ประเพณีเดือน ๕ นอกจากจะมีการวานปะลิกแล้ว จะมีการนำน้ำขมิ้นส้มป่อยโปรดน้าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและขมา มีการรวบรวมเงินภายในหมู่บ้านเพื่อทำกิจกรรมขอขมาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเรียกว่า “เงินอ่านเค็ก” จะทำปีละครั้ง

เดือน ๖ ไตเรียกว่า “เหลินหก” มีงานประเพณีปอยจำตีหรือกองมูลทราย ปอยบอกไฟปอยหอมต่อโหลง(มรุปายาส)

ภาษาปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “ปิกชะหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “กะส่งละ” ธาตุประจำเดือนคือปุฐวีธาตุ ธาตุดิน เป็นเดือนที่มีลักษณะแข็ง ดอกไม้ประจำราศี คือดอกจังกาโหลง หรือดอกจำแป (ดอกกลิ่นหอม) ดอกก้านง้อก (ดอกช่อนกลิ่น) งานทำบุญในวันเพ็ญ เดือน ๖ วันวิสาขบูชา จะมีการถวายเจดีย์ทราย ไตเรียกว่า ปอยจำตีชาย มีการแจกข้าวห่อและมีการจุดบั้งไฟ ตอนเช้าจะมีถวายข้าวมรุปายาส (คนไตเรียกว่า หอมต่อโหลง) คือถวายข้าว ๔๙ ก้อนถือว่า ได้ทำบุญมาก ได้อานิสงค์ “อโยก้า ฮองแสนก้าผ่า” (อานิสงค์ ๑ แสนกัลป์) ปราบภูกอยู่ในคัมภีร์ธรรมะ หรือลิกโหลงเรื่องนางโหมถามโผ ในวันเดือนเพ็ญนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปจำศีลแปด นอนวัดฟังธรรม เรียกว่า ถอมลิก ที่วัด

เรื่องราวประเพณีระบุไว้ว่า ในเมืองสีโห้ (เมืองสิงหลหรือเมืองลังกา) มีมาณพผู้ยากเข็ญคนหนึ่งหาเลี้ยงชีพ โดยการหาพิน หาใบทองชาย พอถึงวันเพ็ญเดือน ๖ ก็ห่อข้าวเข้าป่า หาพินหาใบทองตามปกติ เมื่อเดินไปถึงฝั่งลำธารแห่งหนึ่ง จึงนั่งพักและอุกคิดขึ้นมาว่า ชาตินี้เกิดเป็นคนก็เป็นคนเสียเปล่าๆ ไม่เคยทำบุญสุนทานสักอย่างที่จะเป็นปัจจัยส่งผลให้เสวยสุขในชาติหน้า วันนี้ก็ในวันเดือนเพ็ญควรที่จะได้ทำบุญสักอย่างหนึ่งจะดีกว่า คิดได้ดังนี้จึงวางสัมภาระลงไปตามทรายที่ฝั่งลำธารมากองก่อเป็นรูปเจดีย์ เสาะหาดอกไม้ในป่ามาประดับตกแต่งให้สวยงามตัดไม้ไผ่มาจักดอกसानเป็นราวชีวิตขัดเป็นสี่เหลี่ยมกันเป็นชั้นๆ เหมือนเจดีย์ เสร็จแล้วแก้ห่อข้าวออกมาแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนที่ ๑ นำ

ถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนที่ ๒ นำถวายเป็นธรรมบูชา ส่วนที่ ๓ นำถวายเป็นสังฆบูชา ส่วนที่ถวายเป็นสังฆบูชานี้ เมื่อเสร็จสิ้นการถวายแล้วก็นำไปวางไว้ให้กากิน เมื่อทำบุญถวายทานเสร็จแล้วเกิดปิติซาบซึ้งในการกระทำของตนเอง จึงร้องรำทำเพลงฟ้อนไปรอบๆ เจดีย์ทรายอยู่คนเดียวในป่า เมื่อหมดวันก็กลับบ้าน ตั้งแต่นั้นมาชายทุกคนนี้นึกถึงบุญที่ได้ทำในวันนั้นก็รู้สึกปิติเป็นสุขทุกครั้ง ต่อมาถึงคราวที่ต้องถึงแก่ชีวิตเป็นโรครุนแรงเมื่อใกล้จะตายก็พอดีเป็นวันชุนหอคำ(กษัตริย์) ครองเมืองสีโหและนางมิพญา (พระมเหสี) ทรงช้างเสด็จมาเสียบนครได้เสด็จผ่านถึงกระต๊อบที่อยู่ของทุกคะคนนี้พอดี และชายทุกคะคนก็มองเห็นพระมหากษัตริย์และพระมเหสีที่ทรงช้างเสด็จมาใกล้ที่อยู่ของแกเกิดอุปาทานขึ้นในใจใคร่จะเกิดเป็นพระโอรสของพระราชาร่วมกันนั้นก็สิ้นใจไปทันที และได้ไปจุติปฏิสนธิในครรภ์พระมเหสี พอเติบโตใหญ่ก็ได้สืบราชสมบัติแทนพระบิดา อยู่มาวันหนึ่งได้นิมนต์พระอรหันต์มาเทศนาในพระบรมราชวัง ในขณะที่ฟังธรรมเทศนาอยู่นั้น เกิดศรัทธาจะถวายผ้าสไบค่าควรแสนทองคำ ที่พระองค์ทรงห่มอยู่เป็นเครื่องบูชากัมม์เทศน์ แต่ก็ไม่อาจตัดสินใจได้ทันที ครั้งที่หนึ่งก็แล้วครั้งที่สองก็แล้ว ครั้งที่สามก็แล้ว ยังไม่อาจตัดสินใจละทิ้งความเสียดายได้เป็นเจตนาศรัทธาที่ยึดๆ หดๆอยู่ไม่อาจให้สำเร็จอย่างแท้จริงได้ พอติมีกาสองตัวผิวเมียมาจับอยู่บนกิ่งมะขามตรงหน้าต่าง กามองเห็นและทราบเจตนาพยายามของพระราชากาตัวผู้จึงพูดกับการตัวเมียว่า พระราชานี้ด้วยเหตุที่เป็นคนยากจนซึ่งใจได้เกิดเป็นพระราชาก็ไม่อาจตัดสินใจถวายสิ่งที่ค่าสูง แม้มีเจตนาศรัทธาก็ตาม หากพระองค์ถวายในคราวที่มีเจตนาครั้งแรกก็ได้เสวยผล ๘ ประการ พระราชาได้ยินคำสนทนาของกาสองตัวเมียและรู้ภาษากาได้จึงชื่อว่า “กาคะหูนลิยะ” พระราชาก็ทรงพระสรวลออกมา พระอรหันต์จึงทูลถามเหตุที่พระราชาทรงพระสรวลนั้น พระราชาก็มีสการเรื่องราวตามที่กาสองตัวเมียพูด พระอรหันต์ผู้เป็นประธานของมหาบพิตร (ตอนที่ถวายเจดีย์ทรายได้นำข้าวส่วนที่เป็นสังฆบูชาไปวางไว้ให้กากิน) พระราชาจึงตัดสินใจถวายผ้าสไบค่าควรแสนทองคำ บูชาพระธรรมเทศนา เมื่อละจากภพนั้นก็จิตเสวยผลบุญไปสรวงสวรรค์ไปๆมาๆ ระหว่างสวรรค์และมนุษย์อยู่ตลอดเวลา ไม่ได้เกิดนรกอบายใดๆ เลยด้วยเหตุนี้พอถึงเดือน ๖ ชาวไทในกลุ่มพุทธศาสนิกชน จึงพากันทำบุญก่อเจดีย์ทรายถวายห่อข้าวห่อแกงเป็นประเพณีมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

สำหรับเนื้อเรื่องจากเอกสาร “หย่าสี่สิบสองเหลินคำ” โดยเจเรแสงเฮิง กล่าวไว้ว่า เดือน ๖ เป็นเดือนที่เกษตรกรเริ่มปลูกพืชผักนานาชนิดและเป็นเดือนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในเดือนนี้ด้วยตำนานกล่าวว่า พอถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ พระพุทธเจ้าได้เกิดนิมิตต่างๆ นานาที่เป็นสัญญาณบ่งบอกว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้าตรู่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ พระองค์ทรงออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ หลังจากนั้น ก็ได้เสด็จไปประทับนั่งพักที่ใต้ต้นไทรใกล้ชายเมืองในโอกาสเดียวกันนางสุชาดา ธิดาของเศรษฐีมีความปรารถนาอยากมีบุตร ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ได้ตระเตรียมอาหารพิเศษเป็นเครื่องบูชาเทพารักษ์ นั่น คือข้าวหุงด้วยนมเนยอย่างดี ตามตำนานพรรณนาวิธีการไว้ว่าใช้นมที่บีบจากแม่วัว ๑,๐๐๐ ตัว ป้อนให้วัว ๕๐๐ ตัวตีม และบีบจากวัว ๕๐๐ ตัว ป้อนวัวตัวต่อๆ ไป บีบป้อนให้เรื่อยๆ จนเหลือวัวตัวเดียว และบีบน้ำนมจากตัวสุดท้าย เพื่อใช้เป็นนมหุงข้าวนมเนยครั้งนี้ ในขณะที่หุงข้าวนมเนยนั้นก็มีเทวดาเจ้าที่เจ้าทางมาช่วยกันปรุงแต่งรสชาติให้วิเศษยิ่งขึ้น สมเป็นภัตตาหารมื้อแรกที่จะทำให้มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นในโลก พอหุงข้าวได้ที่แล้ว จึงปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าไข่นกยูงจำนวน ๕๐ ก้อนแล้วจึงส่งสาวใช้ไปกวาดทำความสะอาดใต้ต้นไทรใหญ่ สาวใช้ได้เห็นพระพุทธเจ้าที่โคนต้นไทรในตอนเช้ามีด เข้าใจว่าเทพารักษ์ประจำต้นไทรแสดงอภินิหารให้ปรากฏ

จึงได้รับกลับมาแจ้งข่าวแก่นางสุชาดาผู้รักปราบปลื้มดีใจอย่างยิ่งรีบหอบถอดทองคำใส่ข้าวต้มเนยไป
ยังต้นไทรใหญ่พอถึงรีบถวายแด่พระพุทธเจ้าพร้อมอธิษฐานบนบาทขอให้ได้บุตรที่ติงามและรู้สึกชื่นชม
ยินดีกลับบ้านด้วยหัวใจที่เปี่ยมล้นด้วยความหวัง หลังจากที่นางสุชาดากลับไปแล้วพระพุทธเจ้าได้นั่ง
ตรองว่า นางนี้ถวายห้วยหุงด้วยนมเนย (มธุปายาส) โดยอุทิศต่อเทวดาผู้รักษาต้นไทร จึงนำเอาข้าว
ก้อนหนึ่งวางไว้ที่ง่าไม้ไทรส่วนที่เหลือ ๔๙ ก้อนในถาดทอง พระพุทธองค์ทรงนำไปยังฝั่งแม่น้ำแห่ง
หลินจะหลูญา (เนรัญชรา) ล้างหน้าล้างตา แล้วนั่งลงฉันด้วยความเอร็ดอร่อยจนหมดทั้ง ๔๗ ก้อน ฉฉัน
เสร็จแล้วรู้สึกสดชื่นอย่างยิ่ง ได้ตั้งอธิษฐานไว้ว่า หากจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอนขอให้ถาด
ทองคำนี้ลอยมุดลงไปซ้อนกับถาดทองของพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ตรัสรู้ไปก่อนล่วงหน้าพร้อมกัน
นั้นก็ลอยถาดทองลงไปใต้น้ำ ถาดทองก็ลอยทวนน้ำขึ้นไปหมุนมุดลงไปซ้อนกับถาดทองของ
พระพุทธเจ้าองค์ก่อนตามคำอธิษฐาน เสียงกระทบของถาดทองนั้นดังก้องสะท้อนเข้าหูพญานาคที่นอน
ขดตัวครอบโลกไว้ ทำให้ตกใจตื่นพื้นตัวขึ้นพร้อมกับบ่นว่าเพ็งนอนไปไม่ทันอ้อมมีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้
อีกแล้วอาการตกใจตื่นพื้นตัวของพญานาคนี้รุนแรงจนทำให้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่เป็นสัญญาณให้
ชาวโลกรู้ว่ามีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกอีกองค์หนึ่งแล้ว

เมื่อเสร็จภารกิจเข้าแล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จพระราชดำเนินไปหาที่สงบเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม
ระหว่างทางได้มีคนเลี้ยงม้าถวายหญ้าแพรก (ตามพุทธประวัติเป็นหญ้าคา) ๘ กำมือ พระองค์รับแล้ว
เสด็จพระราชดำเนินไปจนถึงต้นโพธิ์ใหญ่ ใช้หญ้าแพรก ปลูกใต้ต้นโพธิ์ทำเป็นบัลลังก์ นั่งบำเพ็ญ
สมณธรรมหันหน้าไปทางทิศตะวันออกทำจิตใจให้มั่นไม่สั่นไหว พร้อมอธิษฐานว่าจะไม่ลุกไปไหนถ้าไม่
บรรลุสมณธรรม ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนชาวไตจึงได้ถือเป็นการทำบุญถวายหอมต่อโหลง
๔๙ ก้อน (ข้าวมธุปายาส) ในวันเพ็ญเดือน ๖ สืบต่อมาจนปัจจุบัน

เดือน ๗ ชาวไตเรียกว่า “เหลินเจ็ด” เป็นเดือนที่ชาวนาเตรียมทำนา “ตอกฝาย ลางห้อง”
ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “เหมถ่งหย่าสี่” ตรงกับเดือนมิถุนายน ภาษาพม่าเรียกว่า “นหย่งละ”
ธาตุประจำเดือนคือวาโยธาตุ ธาตุลม เป็นเดือนที่มีลมแรง ดอกไม้ประจำราศี คือดอกเข้าแตกโหลง
(ดอกมะลิใหญ่) เป็นเดือนที่พระสงฆ์จัดให้มีจำแม่ปอย (ปุจฉา-วิสัชนา) ศึกษาคัมภีร์ ชักถามในเรื่อง
พระธรรมคำสอนและวิชาการต่างๆ ตามเอกสารจรแสวงเชิงกล่าวไว้ว่า เดือน ๗ เป็นเดือนที่พระพุทธเจ้า
ทรงไตร่ตรองในหลัก โมกขธรรมที่จริงตรัสรู้โดยเฉพาะหลักปฏิจจสมุบาท ซึ่งเป็น วิภูจักรของ
สังสารวัฏ จนถึงหลักความจริงแห่งความหลุดพ้น ๔ ประการ (อริยสัจ ๔) ตลอดเอน ๗ นี้ เป็นเดือน
แห่งการทบทวนหลักโมกขธรรมของพระพุทธเจ้า

เดือนนี้ชาวนาต่างเตรียมตัวทำนากัน มีการตอกฝาย “ทำเหมืองฝาย” ลางห้อง “ขุดรอกก
ร่องน้ำ” เพื่อทค่น้ำเข้านา จึงว่างเว้นจากงานประเพณี

เดือน ๘ ชาวไตเรียกว่า “เหลินแปด” ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “กะระกัตหย่าสี่” ตรง
กับเดือนกรกฎาคม ภาษาพม่าเรียกว่า “หว่าเสื่อละ” ธาตุประจำเดือนคือ อโปธาตุ ธาตุน้ำ เป็นเดือน
ที่มีน้ำมาก ดอกไม้ประจำราศี คือดอกสะระพีเล็ก (ดอกสารภี) เป็นฤดูที่มีการบรรพชาอุปสมบทกัน
มากเป็นเดือนที่พระสงฆ์อธิษฐานอยู่จำพรรษา เดือนนี้ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เป็นอาสาฬหบูชา ตรงกับ
วันที่พระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมจักร ดังนั้น ตามประเพณีไตผู้เฒ่าผู้แก่ตลอดถึงผู้ที่สนใจปฏิบัติธรรม
จะพากันไปจำศีลที่วัด ที่เรียกว่า กำศีลนอนกยอง ซึ่งจะไปปฏิบัติในวันพระตลอดฤดูเข้าพรรษา ๓
เดือน ในขณะเดียวกัน ชาวไตจะมีการทำบุญในวันโกนวันพระเรียกว่า ปอยจำกะ จะมีเจ้าภาพจัดงาน

ตีฆ้องกลองกันยาวนานดอกไม้ ยารักษาโรค ตลอดถึงน้ำส้ม น้ำหวาน ไปถวายพระพละผู้มีจำศีลที่เรียกว่า พ่อศีล แม่ศีล พร้อมกับขอนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ สามเณรและเชิญผู้จำศีลไปรับประทานอาหารเช้าใน รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง บางที่วันรุ่งขึ้นจะมีการแจกข้าวห่อแก่ผู้จำศีล เรียกว่า หลูปอยจากะ ทำทานงาน ปอยจากะ

เรื่องราวบ่อเกิดประเพณีกล่าวว่า ตอนที่พระพุทธเจ้า ได้ประทับนั่งบนบัลลังก์ที่ตรัสรู้ในวันเพ็ญ เดือน ๖ ระหว่างเดือน ๖ แรม ๗ ค่ำ จนถึงวันเดือน ๗ นั้น เป็นระยะที่พระพุทธองค์ทรงเสวย วิมุตติสุข พอถึงวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ พระองค์เสด็จไปยัง มิกกะตุหุณ (มฤคทายวัน) ใช้เวลาเดินทาง ๑๐ วัน ถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เทศนาโปรดวปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิตามลำดับ ในปะทะมะหว่า(ปฐมพรรษา) พระพุทธองค์อยู่จำพรรษาในมฤคทายวันพอถึง พรรษาที่ ๒ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติการเข้าพรรษาไว้ให้พระสงฆ์อยู่จำพรรษา ไม่ไปค้างคืนที่อื่น ตลอดจนครบถ้วน ๓ เดือน ส่วนศรัทธาอุบาสก อุบาสิกาก็ได้ถือศีลภาวนาในพรรษาตามพระสงฆ์ไปด้วย ฉะนั้นเดือน ๘ จึงเป็นเดือนที่พระสงฆ์อธิษฐานเข้าพรรษา

เดือน ๙ ชาวไตเรียกว่า “เหลินเก้า” ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “สินนะหย่าลี” ตรงกับ เดือนสิงหาคม ภาษาพม่าเรียกว่า “คยองละ” ธาตุประจำเดือนคือเตโชธาตุ เป็นเดือนที่มีอากาศร้อน เล็กน้อย ดอกไม้ประจำราศี คือดอกออกคะต่อไหลง (ภาษาถิ่น) เป็นเดือนที่ทำสลากภัตร มีเรื่องราวที่เป็นบ่อเกิดประเพณีกล่าวว่า ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสีมีหน่อพุทธางกูรที่ตกทุกข์ได้ ยากถือกำหนดในตระกูลมหาทุกตะในเมืองป่าหระณะสี (พาราณสี) ในสมัยนั้นคนเมืองทั้งหลายนิยม ทำบุญสลากภัตร คนหนึ่งก็รับถวายไทยธรรม ๑ องค์บ้าง ๒ องค์บ้าง ๓ องค์บ้าง ๑๐ องค์บ้าง จับ สลากกัน เพราะความที่หน่อพุทธางกูรเป็นคนจนทั้งสามมีและภรรยาเมียอาชีพหาพินหาใบตอมาขาย เพื่อเลี้ยงชีพไปในวันหนึ่งๆ แต่มีเจตนาศรัทธาประสงค์จะร่วมทำบุญสลากภัตรกับคนอื่น ๆ ก็ไปบอก เจ้าหน้าที่ที่จัดทำรายชื่อศรัทธาเจ้าภาพเพื่อขอรับสลาก กลับได้รับคำตอบว่า ลืมจัดชื่อไว้ และได้จับ สลากกันไปหมดแล้วพระสงฆ์ก็ได้รับนิมนต์ไปจนหมดสิ้นไม่เหลือเลย พอได้ยินดังนั้นมหาทุกตะรู้สึก น้อยอกน้อยใจถึงกับร้องไห้ขึ้นมาในท่ามกลางฝูงชน หลายคนที่เกิดความสงสารก็แนะนำว่าขณะนี้ จะ เหลือเพียงพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ยังไม่ได้รับนิมนต์ผู้ใดขอให้ไปนิมนต์พระพุทธองค์ดู มหา ทุกตะก็ชื่นชมยินดีรีบเข้าไปนิมนต์พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็รับนิมนต์ทันทีพร้อมกับยื่นบาตรให้มหา ทุกตะด้วยเงิน ๑๐๐-๑,๐๐๐ กษาปณ์ มหาทุกตะไม่ยอมขาย บรรดาศรัทธาผู้ที่มีเงินต่างปรวิวิตตกกัน ว่ามหาทุกตะจะไม่มีอาหารดีๆ ถวายพระพุทธเจ้า จึงได้ชวนกันตามไปดูที่เรือน ด้วยหวังว่าหากอาหาร บิณฑบาตและไทยธรรมไม่ตี ไม่เพียงพอ จะได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปยังเรือนของตน แต่ปรากฏว่า อาหารบิณฑบาตของมหาทุกตะ นั้น พวกเทวดาได้ลงมาช่วยหุงช่วยปรุงรสชาติอันเป็นทิพย์ พอเปิดฝา ภาชนะเท่านั้น กลิ่นอันหอมหวานจรจายไปทั่วบ้านทั่วเมือง คณะศรัทธาทั้งหลายจึงช่วยกันจัด อาหารบิณฑบาตไปถวายพระพุทธเจ้า เมื่อฉันเสร็จแล้วพระพุทธเจ้าก็อนุโมทนา เสร็จแล้วมหาทุกตะก็ อัมบาตรตามส่งเสด็จพระพุทธเจ้าจนถึงวัด เมื่อกลับคืนมาที่บ้านเรือน พระอินทร์ก็เนรมิตฝนเงิน ฝนทองและฝนแก้ว ๗ ประการตกลงมารอบๆ เรือนของมหาทุกตะเป็นกองพะเนินดินที่ก พระมหากษัตริย์ทราบเรื่องดังกล่าว จึงพระราชทานตำแหน่งมหาเศรษฐีใหญ่ให้แก่มหาทุกตะมหา เศรษฐีใหม่ก็ได้โอกาสทำบุญทำทานมากยิ่งขึ้น เมื่อสิ้นอายุขัยได้จุติเป็นเทวดาในสวรรค์จากสวรรค์ก็ จุติเป็นมนุษย์ กลับไปกลับมาจนถึงสมัยพระโคตมสมณเจ้า สามารถบรรลุมรรคผลเมื่ออายุ ๗ ขวบ มี

ชื่อว่าบันดิกตะสามแห่น (สามเณรบัณฑิต) ด้วยเหตุนี้ในเดือน ๙ นี้จึงมีประเพณีทำบุญ สลากภัตรสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

เดือน ๙ เป็นฤดูที่ชาวนาไปทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำนาตั้งแต่เช้ากว่าจะกลับมาบ้านเป็นเวลามืดค่ำ ผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาเตรียมภัตตาหารไปถวายพระที่วัดเรียกว่า ส่งข้าวหอม ดังนั้นในบางหมู่บ้านจึงได้กำหนดเวรส่งข้าวหอมพระในหมู่บ้านที่ไม่ต้องไปทำนา เรียกว่า ปอยจำก้อก โดยใช้กระบอกลไม้ไผ่เป็นสัญญาณตกลงกันว่าถ้ากระบอกลอยู่ที่บ้านใคร บ้านนั้นต้องเป็นธุระนำภัตตาหารไปถวายพระในวันรุ่งขึ้น เมื่อทำเสร็จนำกระบอกลนี้ไปมอบต่อให้บ้านอื่น เป็นการนัดหมายกันไว้ เพื่อปลัดเปลี่ยนกันบงการะในการส่งข้าวพระ

เดือน ๑๐ ชาวไตเรียกว่า “เหลลินสิบ” ปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “จันหยาสี” ตรงกับเดือนกันยายน ภาษาพม่าเรียกว่า “จอชะหริ่งละ” ธาตุประจำเดือน คือ ปฐวีธาตุ ดอกไม้ประจำราศี คือ หยั่งหมา (ภาษาถิ่น) เรื่องเป็นบ่อเกิดประเพณีกล่าวไว้ในสมัยพระโคตมสมณเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ นางวิสาขามหาอุบาสิกาต้องออกเรือนไปเป็นสะใภ้ของมหาเศรษฐี ก่อนออกเดินทางในวันเพ็ญเดือน ๑๐ นางวิสาขาได้จัดทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ คือจัดให้มีการทำบุญข้าวสารล้านบาตร น้ำผึ้งล้านบาตร เนยล้านบาตร เสร็จแล้วด้วยอาณิสสงส์การทำบุญนั้น ช่าง ม้า วัว ควาย แม้ถูกมัด ถูกขังไว้ในคอกก็ตั้งเชือกขาด ฟังประตูคอกวิ่งตามนางวิสาขาไปเป็นจำนวนนับหมื่นนับแสนด้วยเหตุนี้ พอถึงวันเพ็ญเดือน ๑๐ เหล่าพุทธบริษัทจัดให้มีการทำบุญ “หอมต่อหลวง” (พุทธมหาบิณฑบาต) พร้อมทั้งถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณร ตลอดจนทำบุญตักบาตรแบบข้าวสารล้านบาตร เป็นงานยิ่งใหญ่ในรอบปีมีความเชื่อว่า อาณิสสงส์แห่งการทำบุญเช่นนี้จะส่งผลให้งานกสิกรรมมีผลผลิตมากเลี้ยงสัตว์จักพรรหลาย จะบริบูรณ์ด้วยทรัพย์เงินทองและข้าทาสบริวาร

เดือน ๑๑ ชาวไตเรียกว่า “เหลลินสิบเอ็ด” มีการทำบุญให้ผู้ตาย “เฮนหอมโก่จา” ตรงกับเดือนตุลาคม ธาตุประจำเดือนคือวาโยธาตุ ธาตุลม ลมแรงในเดือนนี้ ดอกไม้ประจำราศี คือดอกบัว ๕ อย่าง เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไตพากันจัดงานประเพณีเป็น ๒ ช่วง ช่วงแรกตั้งแต่วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เรียกว่า “เฮนหอมโก่จา” ซึ่งตายในรอบปีที่ผ่านมามีอีกครึ่งหนึ่งภายหลังจากการเฮนหอมใจขาด ๗ วันนับจากวันตาย จัดทำโดยสามีภรรยา บุตรหลาน ตลอดจนญาติอื่นๆ ของผู้ตายถือว่าเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทวนทวนต่อผู้ตาย นอกจากนี้เชื่อว่า การเฮนหอมอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตายจะได้อาณิสสงส์ทั้งผู้ทำและผู้วายชนม์ โดยผู้ทำจะได้บุญ ส่วนผู้ตายจะได้อาณิสสงส์จากการทำบุญ หากตกอบายภูมิก็จะได้พ้นทุกข์เวทนาจากการเป็นเปรต และสัตว์นรก เนื่องจากผู้ทำจะถวาย “ลิกซุตตะ” (หนังสือสุตตะและตำxonตุง) ตำxonจะทำจากระดาศผ้า ไม้ ด้าย กระจก สังกะสีฉลุ เป็นลวดลายจะทำแบบง่ายๆที่เรียกว่า ตุงนางผาน (ตุงคนจน) ตัดกระดาษเป็นแผ่นยาวๆ ตอนท้ายระบุชื่อผู้อุทิศส่วนกุศลและชื่อ ผู้วายชนม์ ห้อยติดไม้ไค้งยาวข้างบนจะมีธงกระดาษทำเป็นยาม ข้างในมีหมากพลูบุหรี อาหารให้ผู้ตายหรือจะทำเป็นกระดาษม้วนกลมยาว หรือทำจากผ้าม้วนยาวคล้ายตัวพญานาคข้างบนมีไม้แกะสลักเป็นรูปนก ปลายใช้ด้ายถักเป็นรูปตระกร้อ เกล็ดเต่า ไม้ไค้งและพู่ห้อยระย้าท้ายจะมีผู้อุทิศ และชื่อผู้ตาย เช่นเดียวกัน เรียกว่า ตำxonนากกา (ตุงพญานาค) อีกประเภทหนึ่งจ้างให้ช่างเป็นตำxonไม้แกะสลักแต่งลวดลายด้วยกระจกซึ่งพบเห็นมากตามวัดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้างบนมีรูปนกที่ฐานมักมีเรือ

ช่วงที่สองตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ถึงวันแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นประเพณี ปอยเหลินสิบเอ็ด (งานเทศกาลออกพรรษา) จะมีการยกจ่องพารา (ปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า) ชาว ไตมักเรียกว่า กยองเซ่งปุด เพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้าในช่วงนี้จะมีการรำนางนโกโต ผีเสื้อ พญานาค ช้าง ม้า เป็นต้น จะมีการถวายเทียน ๑ พันเล่มที่เรียกว่า เตนเหง ทำประทีปโคมไฟประเภทต่างๆ สว่างไสวตามวัดและจ่องพารา มีการจุดแค้ไม้เกียะตามถนนหนทาง ตอนสุดท้ายเทศกาลจะมีการ ถวายต้นเทียนขนาดใหญ่ทำจากไม้เกียะ จึงมีผู้เรียกว่า ต้นแปก (ต้นเกียะ) ถวายเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้มีการรำนก รำโตจะมีการแสดงกำลาย “รำทามือเปล่า” และกำแลว “รำดาบ” และมีการร้อง รำทำเพลงที่เรียกว่า เฮตคววม จะมีการทำขนมเทียนที่เรียกว่า เข้มุนห่อ ขนมสอดไส้ เข้มุนจ็อก ขนมกะทิ ข้าวควบ ข้าวปองต่อนำไปถวายวัด ทำทานเพื่อบ้าน และนำไปใช้ในการขอขมาบิดา มารดาทั้งเสื้อผ้า พร้อมอาหารคาวหวาน ขอขมาพระสงฆ์ ตลอดถึงญาติผู้ใหญ่และผู้ใดที่เคารพนับถือ อื่นๆ อีกด้วยปิดเทศกาลเดือน ๑๑ จะมีการจุดต้นแต่น หรือแปก (ต้นเกียะ)เรียกว่า “ปอยอ่องกย็อด”

ในหนังสือไต “ลิกไตอะลองกำเผิก” กล่าวถึงเรื่องพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ไว้ว่าในสมัยนั้นมี เมืองหนึ่งมีความเจริญรุ่งเรือง กษัตริย์ครองเมืองมีทศพิธราชธรรมบ้านเมืองสงบร่มเย็น ณ ที่ไค้งน้ำ ไกลภูเขายักษ์มีต้นมะเดื่อต้นหนึ่ง บนมะเดื่อ มีกาเผือกสองตัวผู้เมียทำรังอยู่มีไข่ด้วยกัน ๕ ฟอง กา ทั้งสองไม่กินสิ่งที่มีชีวิตหากินโดยสุจริตมาโดยตลอดวันหนึ่ง กาตัวผู้เจ็บป่วยกะทันหันด้วยโรคลมรู้ตัว เองว่าไม่รอด จึงได้ส่งเสียแม่กาให้ดูแลไข่ให้ดีแล้วก็ตายไปจืดเป็นพรหม ชื่อ “สหมบดีพรหม” บรรดา เทวบุตรเทวดาทั้งหลายต่างมาช่วยฉาปนกิจศพพอกาเผือก ฝ่ายแม่กาเผือกก็ทะนุถนอมไข่เป็นอย่างดี ไม่ไปหากินไกลกินผลมะเดื่อตลอดถึงใบมะเดื่อเป็นอาหารเลี้ยงท้องจนหมด จึงต้องบินออกไปหากิน ไกลออกไปในขณะที่ไปหาอาหารกินนั้น เกิดพายุฝนใหญ่พัดเอากิ่งมะเดื่อหักโค่นลงไปในน้ำ ไข่กาไหล ไปตามสายน้ำทั้ง ๕ ฟอง ไปค้างอยู่ในที่ต่างๆ ฟองแรก แม่ไก่พบเข้านำไปเลี้ยง ฟองที่สองแม่โคพบ นำไปเลี้ยง ฟองที่สามแม่เต่าพบนำไปเลี้ยง ฟองที่สี่พญานาคพบนำไปเลี้ยงและฟองที่ห้าหญิงรับจ้าง พบนำไปเลี้ยง ฝ่ายแม่การีบบินกลับรังพบกิ่งมะเดื่อหักโค่นลงในน้ำ ทั้งน้ำเซาะตลิ่งมะเดื่อด้วย ตามไข่ ไม่พบเกิดความเศร้าโศกเสียใจที่สุดที่จะทนทุกขเวทนาได้ จนอกแตกตายลงไปที่ชายหาด แต่ศพไม่เนา เปื่อยไปจืดเป็นพรหมชื่อ “ชัตติยะกาพรหม” ไข่ที่แม่ไก่เก็บไปเลี้ยงแตกออกมาเป็นมนุษย์ชาย โคน เต่า พญานาค หญิงซักผ้า ต่างก็แตกออกมาเป็นมนุษย์ผู้ชายเช่นเดียวกัน เมื่อต่างเจริญวัยเป็นหนุ่ม ขึ้นมาต่างก็ขออนุญาตแม่เลี้ยงออกบวชเป็นฤาษี ไปบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าเดียวกันแต่อยู่คนละมุม ต่อมาได้พบกันต่างสอบถามประวัติของฤาษีแต่ละคนต่างก็เล่าให้กันฟัง ก็เกิดความสงสัยว่าจะเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันจึงปรึกษากันให้ต่างฝ่ายต่างตั้งศาลเพียงตาขึ้นอธิษฐานให้พ่อแม่ลงมา ปรากฏตัวให้เห็นและตั้งอธิษฐานให้ได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ด้วยจิตอธิษฐานดังกล่าวทำให้พรหม ที่เป็นพ่อแม่รู้เรื่องแต่ไม่อาจลงมาปรากฏตัว ด้วยไม่สามารถตัดสินใจว่าจะไปหาฤาษีองค์ใดก่อนเกรง ว่าลูกคนอื่นๆ จะน้อยใจ ครั้นฤาษีทั้ง ๕ ตนได้รวมตัวกันจัดทำศาลเพียงตาเพียง ๑ แห่ง ชัตติยะกาพรหมก็ลงมาเข้าร่างแม่กาเผือกที่ยังไม่เนาเปื่อย ได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกทราบ ได้ให้พรให้ลูกได้เป็น พระพุทธเจ้าในอนาคตตามที่ลูกอธิษฐานไว้พร้อมกับแนะนำให้ลูกทุกคนทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แม่ เลี้ยงทั้ง ๕ ด้วย ถ้าต้องการบูชาพอกาแม่กาให้นำด้วยมาทำเป็นแท่งกา “ตีนกา” ให้เป็นไส้ประทีป “หว่าชะมิ” แล้วอธิษฐานเถิด ว่าแล้วพรหมก็แสดงร่างพรหมให้เห็นแล้วกลับขึ้นไปชั้นพรหม ฝ่ายฤาษี ทั้ง ๕ ตน บำเพ็ญพรตจนสิ้นอายุขัย ต่อมาได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าตามลำดับที่แม่ไก่ไปเลี้ยงเป็นภรรยา

กฤษณะพุทธเจ้าที่แม่โคเอาไปเลี้ยงเป็นพระโคนาคนนะพุทธเจ้า ที่แม่เต่านำไปเลี้ยงเป็นพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้าในอนาคต ดังนั้นเมื่อมีงานสำคัญวันเพ็ญเดือน ๑๑ จะมีการจุดประทีปตีงา และเวลาทำบุญแสนหม้อโก้ว พุทธบริษัทชาวไตจะทำตุงตาขอนเป็นรูปพญานาคกลมยาวที่มีรูปคล้ายตะกร้อเป็นตาวัวที่ทำจากต้าย เก,กเต่าที่เป็นพู่ห้อยลงมาเป็นขนไก่ ที่ทำเป็นรูปโค้งเป็นไม้ซีกผ้าและที่มีรูปนกอยู่ข้างบนนั้นเป็นแม่กาเผือก และจากต้นฉบับปีปลา “ตีะชนิด หย่าสี่สิบสอง เหลิน ซากเส่ อุ ต่าน” กล่าวไว้ว่าพระโคตมสมณเจ้าได้ตรัสรู้อรุณตรัสสมาธิสัมโพธิญาณมาเป็นเวลา ๗ พรรษา ทรงแสดงยมกปฏิหาริในเมืองสาวัตถิที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปยังดาวดึงส์สวรรค์ประทับนั่งเหนือบัลลังก์มณฑลศีลาอาสน์ ทรงเทศนาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดสันตฎฐิพุทธมารดา พร้อมทั้งเหล่าเทพดาและพระพรหมตลอดในพรรษา ๓ เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลก ในวันเพ็ญเดือน ๑๑ ณ เมืองสังกนะโก “สังกสนคร” ในการเสด็จลงมาขึ้นพระอินทร์ได้เนรมิตบันไดเงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว ฟากตรงประตูสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ด้านทิศใต้ลงสู่ประตูเมืองกสนครด้านทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนเดือน ๑๑ พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระโมคคัลลาว่า พระองค์จะเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน ๑๑ พระโมคคัลลาได้บอกข่าวการเสด็จนิวัตของพระพุทธเจ้าไปจนทั่วทุกหนทุกแห่ง บรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมาได้ก็มารับเสด็จที่สังกสนครที่มาไม่ได้ก็จัดทำจองแข่งต่างปืด(ซุ้มปราสาทรับเสด็จ) ที่บ้านเรือนของตนพอถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมมณเอยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จมาประทับอยู่ที่บันไดแก้วแล้วเปล่งรัศมี ๖ ประการ (ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น กังนหรี (กินรี) กังนะหระ (กินนร) นากกา (นาค) กระหุง (ครุฑ) ยักขะ (ยักษ์) กันตบปะ (คนธรรพ์) ฝิลู ฝิผาย ส่างซี (สิงโต) และบรรดาสัตว์ ๙๐ ประเภทมาแสดงความชื่นชมบุญบารมีและเดชะนภาพแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สนุกสนานกันทั่วไปทุกถิ่นแคว้น ขณะที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีกระจายสอดส่องไปถึงจองแข่งต่างปืดของทุกบ้านเรือนบรรดาพุทธบริษัทที่อยู่ในบ้านเรือนรู้สึกชื่นชมโสมมเนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมกันถวายภัตตาหารและจุดธูปเทียนบูชาเป็นเวลา ๗ วัน ดังนั้น พอถึงเดือน ๑๑ ครั้งใดชาวไต จึงพากันทำจองแข่งต่างปืด (ซุ้มปราสาท) หรือจองพาพารับเสด็จพระพุทธองค์ทุกบ้านเรือน สืบต่อกันมาเป็นประเพณีตราบทุกวันนี้

นอกจากนี้ประเพณีชาวไตเมื่อถึงเทศกาลเดือน ๕ ก็ดี เดือน ๑๑ ก็ดี นอกจากมีการขอขมาพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ตลอดถึงพระสงฆ์แล้วเมื่อสิ้นสุดเทศกาลเดือน ๕ และเดือน ๑๑ ศรัทธา ประชาชนจักได้นิมนต์พระสงฆ์อยู่โปรดชาวบ้านต่อไป โดยเชื่อว่า หากไม่นิมนต์ไว้พญามารจะนิมนต์เสียก่อน ดังเช่นพญามารได้นิมนต์ให้พระพุทธเจ้าปรินิพาน อีกประการหนึ่งพระสงฆ์อาจจาริกไปที่อื่นเกรงว่าจะไม่มีพระภิกษุสงฆ์อยู่วัดโปรดชาวบ้าน

เดือน ๑๒ ชาวไตเรียกว่า “เหลินสิบสอง” จะมีการประเพณีปอยสังการ “งานถวายจิวร” ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “ปิกสาหย่าสี่” ตรงกับเดือนพฤศจิกายน ภาษาพม่าเรียกว่า “ตีะสย่องมุงละ” อาไปธาตุ ธาตุน้ำเป็นธาตุประจำเดือน ดอกราศีคือดอกกะจอย (ภาษาถิ่น) หรือดอกบวบเป็นถูดถวายจิวร นิทานบ่อเกิดประเพณีมีว่าสมัยพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ นิโครธาราม แม่น้ำโคตรมี จินตนากรว่าบุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ไทยธรรมที่ตีสยามเป็นพิเศษนั้นฉันไม่ได้ถวายสักอย่างฉันควรชวนชาววิธิการทำบุญยิ่งใหญ่สักครั้งหนึ่ง ดังนั้นพอถึงฤดูกฐินเดือน ๑๒ จึงพิจารณาจัดทำจิวรทองคำไปนเป็นผงผสมกับดินและปุ๋ยบรรจุลงในอ่างทองคำ สำหรับเพาะฝ้าย

หยอดเมล็ดฝ้ายลงในอ่างทองคำที่เตรียมพร้อมทั้งอิฐฐานให้ฝ้ายออกดอกผลในวันเดียว และนำปุ๋ยฝ้ายมาปั่นทอเป็นจีวรทองคำ(ชาวไตเรียกว่าส่งกานคำ) ให้เสร็จในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ได้จีวร ๒ ชุด พอถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ก็นำจีวรทั้งสองชุดไปน้อมถวายพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้ารับไว้ชุดหนึ่ง อีกชุดหนึ่งได้มอบถวายท่ามกลางสงฆ์และพระสงฆ์ได้ทำการกฐินและมีมติถวายแต่ อจินตสามเณรซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรยพุทธรเจ้าในโอกาสต่อไป อจินตสามเณรก็นำผ้าจีวรดังกล่าวไปทำเป็นผ้าแพดานมุงไม้ที่พระคันธกุฎีของพระพุทธรเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงมีประเพณีทำบุญทอดกฐิน สืบต่อมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

เมื่อถึงเดือน ๑๒ นอกจากจะมีการหลั่งส่างการกะถิง (กฐิน) หลั่งส่างกานคำ “จีวรทองคำ” ดังกล่าวแล้วชาวไตจะมีการถวายจีวรธรรมดาเรียกว่า “ปอยหลั่งส่างกาน” ซึ่งศรัทธาญาติโยมจะนำจีวรไปถวายแก่เจ้าอาวาสวัดต่างๆ ที่นิมนต์มา และโยมของภิกษุสามเณรจะนำจีวรถวายแก่ลูกบวชของตน มีชบวนแห่ต้นส่างกานพร้อมเครื่องไทยทานอื่นๆ สมัยก่อนจะทำเป็นต้นหอโลมมียอดสูง (ต้นกัลปพฤกษ์) ชบวนแห่จะมีทั้งกลองมอชิง กลองมอลาว และกลองกันยาว โดยมีความเชื่อว่า ผู้ที่เป็นเจ้าภาพถวายจีวรเมื่อพระพุทธรเจ้าบังเกิดขึ้นและได้โปรดให้อุปสมบทจะมีการบวชจากพระโอรสของพระพุทธรเจ้าที่เรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” มีจีวรทิพย์เกิดขึ้นเองในขณะที่พระพุทธรเจ้าตรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมารเกิด บุคคลผู้นั้นจะกลายเป็นพระภิกษุมิจีวรเกิดขึ้นทันที ประเพณีเดือน ๑๒ ยังมีการทำบุญตักบาตรชาวไต เรียกว่า “ปอยลองซอมเหลิน ๑๒” ในลักษณะต่างๆ คือ ตักบาตรเขาวงกต (ปอยหวังกะปา) ตักบาตรรยอง ๘ หลังหรือชัตราชีวิตหน้าบ้าน ตักบาตรตามถนนบางแห่งทำซุ้มชัตราชีวิตตักบาตรในบริเวณวัดในวงกตจะมีการจัดตราชีวิตโค้งไปมาเหมือนเขาวงกตในสมัยที่พระพุทธรเจ้าที่ชาติเป็นพระเวสสันดร จะมีการสร้างปราสาทในเขตวงกตให้ผู้คนบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน เข้าบูชาด้วยข้าวพระพุทธร (ข้าวซอมต่อ) แล้วตักบาตรรอบเขาวงกตหรือจอง ๘ หลังแล้วแต่กรณี

ชาวไตที่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดที่ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้นมีพระสงฆ์จำวัด ประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้านที่ปฏิบัติมาเนิ่นนานและยังคงอนุรักษ์ไว้คือการเลี้ยงเมือง

การเลี้ยงเมือง ในหนึ่งปีจะมีการเลี้ยงเมือง ๑ ครั้ง วิธีการก็คือ การนำข้างตอก ดอกไม้ อาหารความหวาน ไปสักการศาลหลักเมืองของหมู่บ้านนั่นเอง ก่อนที่จะกำหนดวันในแต่ละปีจะมีการดูฤกษ์ยาม โดยคนที่อาวุโสในหมู่บ้าน พอถึงเวลาที่จะมาทำพิธีที่บริเวณศาลหลักเมืองมีการสวดพิธีกรรมแบบชาวไทยใหญ่ จะใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง หลังจากที่ประกอบพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้วก็มี การยิงปืนจุดประทัดกันสนั่นหวั่นไหว

การเลี้ยงเถื่อน

การเลี้ยงเถื่อน (เลี้ยงป่า) วิธีการก็เหมือนกับการเลี้ยงเมือง แต่จะมีการเข้าร่วมพิธีไม่มาก เหมือนกับเลี้ยงเมือง จะมีแต่เฉพาะผู้ชายที่ร่างกายแข็งแรงเท่านั้น เพราะจะไปทำพิธีในป่าโดยจะมีการเก็บเงินกันเพื่อซื้อเหล้า रुप เทียน ขนม หรือแม้กระทั่งไก่เป็น ๆ จะมีการเชือดคอกไก่เลี้ยงป่ากัน สดๆ ในตอนท้ายของพิธี

ประเพณีดับไฟเทียน

ปอยดับไฟเทียน จะกำหนดวันเพื่อไม่ให้ตรงกับหมู่บ้านอื่น เพราะจะมีการร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างหมู่บ้านไทยใหญ่ด้วยกัน ในพิธีจะมีการแห่ต้นเงิน ซึ่งจะคล้ายๆ กับการทอดผ้าป่าในภาคกลาง

มีการนำต้นเงินซึ่งจะมาจากหมู่บ้านละต้น ส่วนประเพณีต่างๆ เช่น การเกิด การตาย การขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ชาวไทยนิยมกระทำกันแบบสากล

ประเพณีแต่งงาน

ประเพณีแต่งงาน การแต่งงานของชาวไทยใหญ่ เมื่อหนุ่มสาวรักกันแล้ว จะให้พ่อแม่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ไปทำการสู่ขอ เมื่อเป็นที่ตกลงแล้วก็หาฤกษ์แต่งงานกันทันทีที่ไม่มีการหมั้นหมาย การแต่งงานจะทำกันเฉพาะเดือนคู่ยกเว้นเดือนก่ำ (เดือนมกราคม) พิธีการแต่งงานไม่มีอะไรซับซ้อน เป็นพิธีง่ายๆ และนิยมแต่งงานที่บ้านเจ้าสาวเมื่อได้ฤกษ์ผูกข้อมือสู่ขวัญ ผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่ จะทำการผูกข้อมือเจ้าบ่าวเจ้าสาวด้วยด้ายสายสิญจน์ พร้อมกับให้ศีลให้พร หลังจากเสร็จพิธีผูกข้อมือแล้ว ก็จะมีการเลี้ยงข้าวต้มมัด (ไทยใหญ่เรียกว่า ข้าวต้มหัวหงอก) เพราะถือว่าหนุ่มสาวจะอยู่ด้วยกันไปจนแก่เฒ่า เมื่อเสร็จจากงานเลี้ยง คู่บ่าวสาวจะทำการแจกของชำร่วยให้แก่แขกที่มาในงานและถือว่าเสร็จพิธีแต่งงานสำหรับของชำร่วยที่ใช้แจกแขกนั้น ประกอบไปด้วยกล้วยดิบหนึ่งคู่ เกลือหนึ่งห่อ น้ำอ้อยหนึ่งแผ่น สิ่งของแจกนี้จะมีตรวมกันเป็นมัดเดียว ที่ทำเช่นนี้มีความหมายว่ากล้วยดิบ ต่อไปจะเริ่มสุกงอมขึ้นเรื่อยๆ ความรักคู่บ่าวสาวก็จะสุกงอมเช่นเดียวกับกล้วย เกลือมีความหมายว่าคู่บ่าวสาวนั้นรักษาความรักไว้ดุจเกลือรักษาความเค็ม น้ำอ้อยมีความหมายว่าความรักคู่บ่าวสาวนั้นมีความหวานดั่งน้ำอ้อย

ประเพณีต่างขอมต่อ

ต่างขอมต่อ (คือการถวายข้าวมรุปายาส) ตามปกติประเพณีนี้จัดให้มีขึ้นในวันพระระหว่างพรรษา โดยศรัทธาและเจ้าอาวาสนั้น ๆ วัดใดจะต่างขอมต่อวันใดคณะศรัทธาจะเชิญชวนหรือบอกบุญประชาชนในหมู่บ้านนั้นให้ทราบโดยทั่วกัน เขาจะเอาข้าวสาร พริก เกลือ ฯลฯ เท้าที่ตนมีไปบริจาคร่วมทำบุญด้วย พอถึงวันโกน ผู้คนไปช่วยกันจัดเตรียมงานที่วัด เป็นต้น ว่าหญิงก็จะจัดดอกไม้ธูปเทียนตกแต่งผลไม้ และหุงหาอาหารเพื่อเลี้ยงพวกที่มาช่วยงาน พวกผู้ชายก็จะช่วยทำงานประเภทหนักๆ เช่น เตรียมสถานที่ สร้างเตาไฟที่ใช้หุงข้าวถวายพระพุทธเจ้าเป็นต้น สำหรับเตาไฟนั้น สร้างต่างหากนอกเหนือไปจากเตาที่ใช้หุงอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงาน ส่วนมากสร้างให้สูงแค่อว โดยรอบเตาไฟมีการขีดราขวัติ ตรงด้านหน้าทำช่องเข้าสู่เตาไฟ มุมราขวัติทั้งสี่ด้านและตรงประตูเข้าสู่เตา

ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอแม่สะเรียง

จากคำขวัญของอำเภอแม่สะเรียง “เทียนแหงพรวงตา ผ้าทอกะเหรี่ยง เสนาะเสียงสาละวิน งามถิ่นธรรมชาติ พระธาตุสี่จอม กล้วยไม้หอมเอื้องแซะ”

ประเพณีที่ปรากฏในคำขวัญของอำเภอแม่สะเรียง “เทียนแหงพรวงตา” เป็นหนึ่งใน “ประเพณีออกหว่า เทศกาลออกพรรษา” ซึ่งจัดมานานนับร้อยปี ประเพณีออกหว่า (ภาษาไทยใหญ่) แปลว่าวันออกพรรษา ตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ (ไต) ว่าเป็นวันที่พระพุทธองค์ได้เสด็จนิวัตจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากไปโปรดพุทธมารดา อำเภอแม่สะเรียงมีการตักบาตรในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ถึงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่เวลา ตี ๔ เป็นต้นไป หน้าบ้านของพุทธศาสนิกชนจะประดับด้วยราขวัติ ประทีป โคมไฟ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ไม้เกี้ยว ให้เกิดความสวยงามสว่างไสว เปรียบเสมือนการต้อนรับพระพุทธองค์ในประวัติการณ์ สำหรับในภาคกลางคืนจะมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเช่น รำนก รำโต รำกิ้งกะหล่ำ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนสัตว์ในป่าหิมพานต์ มาต้อนรับพระพุทธเจ้า หลังจากนั้นก็จะมีการแห่เทียนแหง (เทียน ๑๐๐๐ เล่ม) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา “ประเพณีออกหว่า” ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่

พุทธศาสนิกชนแสดงความศรัทธาในพระพุทธรูปของชาวแม่สะเรียง ไม่ว่าจะเป็คนเฝ้าใดเมื่อถึงเวลาของช่วงประเพณีออกหว่า เทศกาลออกพรรษา

ตานเตียนเห็ง หรือ หลู่เตนเหง (ตาน, หลู่ หมายถึงทาน เตียน, เตน หมายถึงเทียน เห็ง, เหง หมายถึงพัน) เป็นประเพณีที่ถวายเป็นพุทธบูชารับการสืบทอดจากไทยใหญ่สู่อำเภอแม่สะเรียงเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

หลังจากออกพรรษาแล้วระหว่างระหว่างแรม ๑ ค่ำ ถึงแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ (ปลายเดือนตุลาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายน) จะเป็นประเพณีตานเตนเหง พิธีแห่เทียนเห็งประกอบด้วยขบวนเครื่องไทยทานในขบวนก็จะมีการเล่น ได้แก่ การฟ้อนโต ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ ฟ้อนนกแซม ฟ้อนนกยูง ประโคมฆ้องกลอง เป็นการแสดงออกด้วยจิตที่เป็นกุศล ไปถวายทานตามวัดต่างๆจนถึงวัดสุดท้ายที่เป็นเจ้าภาพก็จะร่วมกันจุดต้นเทียนที่นำมาปักไว้กลางลานเป็นอันเสร็จพิธี

"ตานต้นเทียน" มาจากตำนานพระเจ้าเสียบโลกของชาวไทยใหญ่ กล่าวไว้ว่าเมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ขึ้นไปโปรดพระพุทธรูปมารดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อครบกำหนด ๓ เดือน จึงได้เสด็จลงมาโปรดมนุษย์และสัตว์บนพิภพ ในคืนที่เสด็จลงมาคืนนั้น (วันออกพรรษา) ได้บังเกิดความอัศจรรย์และเป็นพุทธนิมิตที่ดั่งาม บรรดาสิงสาราสัตว์ต่างออกมาจากป่าหิมพานต์ กรีดกรายร่าเริงฟ้อนเป็นพุทธบูชา เช่น นกกินรี นกกิงกล้า และ นกหลังหลี่ ส่วนบรรดา บรรพบุรุษของพี่น้องชาวไทยใหญ่ต่างพากันเก็บดอกไม้ และจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชา

ประเพณีที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการเล่นต่างๆ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรที่เป็นทุนเดิมทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ภาคผนวก ข.
รายชื่อผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็น

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล
1	นายอำเภอแม่สะเรียง
2	คุณพิเชษฐ์ เดชาวัฒนากุล (ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง)
3	คุณทองสุข นิลภา (รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง/ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลแม่สะเรียง)
4	พระเดชพระคุณพระครูอนุศาสน์ถาวรคุณ (เจ้าคณะอำเภอแม่สะเรียง)
5	ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต ๒
6	อาจารย์ปรีชา วงศ์น้อย (ประธานสภาเทศบาลตำบลแม่สะเรียง)
7	อาจารย์ดำรง วงศ์น้อย (ประธานคณะกรรมการสภาประจำอำเภอแม่สะเรียง วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน/ ผู้ทรงคุณวุฒิ)
8	อาจารย์พัลลภ หว่าละ (รองนายกเทศมนตรีตำบลแม่สะเรียง)
9	คุณสวิง ฐานะเศษ
10	คุณอุดม ป้องสุวรรณ
11	นายกเทศมนตรีตำบลแม่สะเรียง
12	นายกเทศมนตรีตำบลแม่มวม
13	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สะเรียง
14	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกาศ
15	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแป๋
16	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เหาะ
17	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่คง
18	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสาหิน
19	เจ้าอาวาสวัดอุทัยารมณ
20	คุณน้อย วัฒนวงศ์ (ปราชญ์ชาวบ้าน)
21	อาจารย์พจนีย์ อากาศรสกุล
22	คุณพีระวัตร โค้วตระกูล
23	อาจารย์นวลอนงค์ สังสุทธิพงศ์ (อาจารย์ผู้สอนวิชาแม่ฮ่องสอนศึกษา)
24	อาจารย์ชัยพันธ์ ภัคดีปาน (สมาชิกสภาเทศบาลตำบลแม่สะเรียง)
25	คุณมงคล วงศ์อ้าย (สมาชิกสภาเทศบาลตำบลแม่สะเรียง)

ภาคผนวก ค
ประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย
เพื่อเก็บข้อมูลศึกษาบริบทของชุมชน

ทำการแบ่งกลุ่มประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน

๑. ท่านคิดว่าแม่สะเรียงมีจุดแข็ง จุดอ่อน อย่างไร
๒. ศักยภาพของอำเภอแม่สะเรียงท่านคิดว่ามีอะไรบ้าง
๓. อุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคืออะไรบ้าง
๔. ท่านรู้จักประเพณีออกหว่า และมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลประเมินความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม
“สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า”

๑. ท่านมีบทบาทอย่างไรในชุมชนบ้าง
๒. ท่านคิดว่าแม่สะเรียงมีจุดแข็ง จุดอ่อน อย่างไร
๓. ศักยภาพของอำเภอแม่สะเรียงท่านคิดว่ามีอะไรบ้าง
๔. อุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคืออะไรบ้าง
๕. ท่านรู้จักประเพณีออกหว่า และมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก จ

แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลประเมินความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม
“สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า”

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐาน

๑. เพศ ชาย หญิง
๒. อายุ ต่ำกว่า ๑๕ ปี ๑๕ - ๒๔ ปี
 ๒๕ - ๓๔ ปี ๓๕ - ๔๔ ปี
 ๔๕ - ๕๔ ปี มากกว่า ๕๔ ปี
๓. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน
 ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษาตอนปลาย
 ม.ต้น ม.ปลาย/ปวช.
 อนุปริญญา / ปวส. ป.ตรี
 สูงกว่า ป.ตรี อื่นๆ (โปรดระบุ).....
๔. บทบาทในการร่วมกิจกรรม
 คณะทำงาน อื่นๆ (โปรดระบุ).....
๕. ภูมิลำเนา
 เขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง
 นอกเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง

ตอนที่ ๒ ข้อมูลความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม “สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า” (ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน)

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. สถานที่จัดงาน					
๒. ระยะเวลาในการจัดงาน					
๓. การประชาสัมพันธ์					
๔. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวก					
๕. การบริการข้อมูล					
๖. ความพร้อมของผู้จัดงาน					
๗. ภาพรวมของการจัดงาน					
กิจกรรมภาคกลางวัน					
๘. รูปแบบการจัดฐานการเรียนรู้					
๙. ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์					

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๐. วิทยากรประจำกลุ่ม					
๑๑. ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางวัน					
กิจกรรมภาคกลางคืน					
๑๒. รูปแบบลานนิทรรศการ					
๑๓. ความน่าสนใจของนิทรรศการ					
๑๔. ความหลากหลายของนิทรรศการ					
๑๕. การจัดลานกาดมั่ว					
๑๖. ความเหมาะสมของสินค้าที่จำหน่าย					
๑๗. ความหลากหลายของสินค้า					
๑๘. การจัดลานการแสดง					
๑๙. ความหลากหลายของการแสดงด้านวัฒนธรรม					
๒๐. ภาพรวมกิจกรรมภาคกลางคืน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ
แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในกลุ่มปฏิบัติการกิจกรรม
“สืบฮีต สานฮอย ย้อนรอยออกหว่า”

๑. ชื่อผู้สังเกต .....

๒. บทบาทในกิจกรรม

- คณะทำงาน
- ประชาชนทั่วไปในอำเภอแม่สะเรียง
- นักท่องเที่ยว (ต่างอำเภอ)
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๓. การมีส่วนร่วมใจกิจกรรม ภาคกลางวัน

- กิจกรรมตามฐาน
- อื่นๆ .....

.....

.....

.....

๔. การมีส่วนร่วมใจกิจกรรม ภาคกลางวัน

- ลานกาดมั่ว .....

.....

.....

.....

- ลานการแสดง.....

.....

.....

.....

- ลานนิทรรศการ.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย

ผู้วิจัยหลัก

๑. ชื่อ-สกุล นางสาวกันทนา แก้วศรี
๒. รหัสนักวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : ๐๔-๗๗๙๐๙
๓. ตำแหน่ง ครู เลขที่ตำแหน่ง ๐๑๒ สังกัดวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
๔. สถานที่ทำงาน วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ตำบลบ้านกาศ อำเภอมะเริ่ง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๑๐
๕. โทรศัพท์/โทรสาร ๐๕๓-๖๘๓๒๖๑ มือถือ ๐๘๙- ๕๖๑๕๒๙๐
E-mail: kantana_k@hotmail.com, kantana.k@gmail.com

๖. บทความวิชาการที่พิมพ์เผยแพร่

- ๑) กันทนา แก้วศรี, ศิริเพ็ญ ตรีชัยยาพร ผลกระทบจากรูปแบบการใช้พื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่มีผลต่อคุณภาพน้ำบางประการ และความหลากหลายของแพลงก์ตอนพืชในกว๊านพะเยา การประชุมวิชาการสาหร่ายและแพลงก์ตอนแห่งชาติ ครั้งที่ ๔ (The ๔th National Conference on Algae and Plankton) ๒๕-๒๗ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ ห้องมงกุฎเพชร โรงแรมโฆชะ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๕๒
- ๒) K Kaewsri, S Traichaiyaporn, B Waraegsiri and T Onpraphai. ๒๐๐๙. Land-use pattern and diversity of phytoplankton on Kwan Phayao, Phayao Province. Phycologia. July ๒๐๐๙ Vol.๔๘ No.๔ Supplement.
- ๓) Kanthana Kaewsri, Sriripen Traichaiyaporn, Boonsom Waragsiri, Thaworn Onpraphai and Richard L. Deming. ๒๐๐๙. The influence of land use patterns on water quality of Kwan Phayao, Phayao Province. The ๑st CMU Graduate Research Conference Abstracts & Program Schedule. ๒๗th November ๒๐๐๙.
- ๔) กันทนา แก้วศรี, ศิริเพ็ญ ตรีชัยยาพร และบุญสม วราเอกศิริ ๒๕๕๒ การเพาะเลี้ยงสาหร่ายสีเขียวสกุล *Cladophora* (ไก) ด้วยน้ำทิ้งจากโรงอาหาร การประชุมวิชาการสาหร่ายและแพลงก์ตอนแห่งชาติ ครั้งที่ ๓ (The ๓rd National Conference on Algae and Plankton) วันที่ ๒๑-๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ อาคารมหามกุฏ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐
- ๕) ศิริเพ็ญ ตรีชัยยาพร บุญสม วราเอกศิริ จงกล พรมยะ ทวีศักดิ์ ขวัญไตรรงค์ ทวีเดช ไชยนาพงษ์ และกันทนา แก้วศรี ๒๕๕๒ การเพาะเลี้ยงสาหร่ายสีเขียวสกุล *Chlorella* แบบ Mixotrophic โดยใช้น้ำมะพร้าว การประชุมวิชาการสาหร่ายและแพลงก์ตอนแห่งชาติ ครั้งที่ ๓ (The ๓rd National Conference on Algae and Plankton) วันที่ ๒๑ -๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ อาคารมหามกุฏ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐
- ๖) กันทนา แก้วศรี และสันธิวัฒน์ พิทักษ์พล, ๒๕๔๘. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรและพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของประชาชนในพื้นที่ชุ่มน้ำ หนองเล็งทราย อำเภอมะเริ่ง จังหวัดพะเยา (Fishery Resource Utilization and Conservation Behavior of the People in Nong Leng Sai Wetland Area, Amphur Maejai, Phayao). The Proceedings of ๑st Naresuan Environmental Annual Conference. p: ๑๒๙-๑๔๒.

ผู้วิจัยร่วม (๑)

๑. ชื่อ-สกุล นายสุรินทร์ มหาวรรณ

๒. รหัสนักวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : -

๓. ตำแหน่ง ครู เลขที่ตำแหน่ง ๐๑๑ สังกัดวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

๔. สถานที่ทำงาน วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ตำบลจองคำ อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๐๐๐

๕. โทรศัพท์/โทรสาร ๐๕๓-๖๙๕๔๓๘ มือถือ ๐๘๔-๙๕๐๒๓๐๐

E-mail: s.mahawan@hotmail.com

๖. งานวิจัยที่เคยเผยแพร่

พ.ศ.	ชื่องานวิจัย	ลักษณะการทำวิจัย	แหล่งทุน
๒๕๔๕	การวิจัยประเมินผลโครงการต่อสู้เพื่อ เอาชนะยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่	งานวิจัยร่วม	ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่
๒๕๔๖	การวิจัยและพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่ ห่างไกล เกาะ แก่ง แหล่งทุรกันดาร	งานวิจัยร่วม	สำนักงานคณะกรรมการการ วิจัยแห่งชาติ
๒๕๔๗	คุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ตามแนวปฏิรูป การศึกษา	การวิจัย ประกอบการทำ วิทยานิพนธ์ ศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้วิจัยร่วม (๒)

๑. ชื่อ-สกุล นายทรงศักดิ์ ปัญญา
๒. รหัสนักวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : -
๓. ตำแหน่ง ครูผู้ช่วย สังกัดวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
๔. สถานที่ทำงาน วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ตำบลจองคำ อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๐๐๐
๕. โทรศัพท์/โทรสาร ๐๕๓-๖๙๕๕๔๓๘ มือถือ
E-mail: tms homeland@hotmail.com

๖. งานวิจัยที่เคยเผยแพร่

พ.ศ.	ชื่องานวิจัย	ลักษณะการทำวิจัย	แหล่งทุน
๒๕๕๒	โครงการวิจัยนำร่องระยะสั้นการมีส่วนร่วม และจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ของ ชุมชน-ท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของชุมชน เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน	หัวหน้าโครงการวิจัย	สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย
๒๕๕๓	โครงการวิจัยศึกษาความเข้มแข็งภาค พลเมือง พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน	หัวหน้าโครงการวิจัย	สภาพัฒนาการเมือง สถาบัน พระปกเกล้า
๒๕๕๔	วิจัยศึกษาจิตสำนึกพลเมืองกับการจัดสรร ทรัพยากรท้องถิ่น พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน	หัวหน้าโครงการ	สภาพัฒนาการเมือง สถาบัน พระปกเกล้า
๒๕๕๔	วิจัยการใช้ทุนทางสังคมและ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนา เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม บ้าน ลูกข้าวหลาม อำเภอปางมะผ้า จังหวัด แม่ฮ่องสอน	หัวหน้าโครงการ	เครือข่ายบริหารการวิจัย ภาคเหนือตอนบน